

Turkish Journal of Diaspora Studies

Cilt/Volume 6 Sayı/Issue 1 Mart/March 2026

Hacettepe Mahallesi, Fener Sokak No: 5,
06230 Altındağ – Ankara, Türkiye
Telefon: +90 312 473 79 11
E-posta: info@tjds.org.tr

Turkish Journal of Diaspora Studies

Volume Cilt 6, Issue Sayı 1, 2026

ISSN: 2717-7408

Göç Araştırmaları Vakfı

Kapsam Scope

Göç Araştırmaları, Diaspora Araştırmaları
Migration Studies, Diaspora Studies

Periyot Period

Yılda 2 Sayı (31 Mart & 30 Eylül)
Biannually (31 March & 30 September)

Yayın Dili Language of Publication

Türkçe & İngilizce *Turkish & English*

Yayıncı Publisher

Göç Araştırmaları Vakfı
Hacettepe Mahallesi, Fener Sokak No: 5, 06230
Altındağ-Ankara, Türkiye
*Migration Research Foundation
Hacettepe District, Fener Street No: 5, 06230
Altındağ - Ankara, Türkiye*

İmtiyaz Sahibi Owner

Göç Araştırmaları Vakfı İktisadi İşletmesi adına
Hüseyin Gündoğar

Yazı İşleri Müdürü Responsible Manager

Ahmed Faruk Ergün
Göç Araştırmaları Vakfı
info@tjds.org.tr
*Ahmed Faruk Ergün
Migration Research Foundation
info@tjds.org.tr*

Bilimsel Yayın Koordinatörü

Scientific Publication Coordinator
Hüseyin Gündoğar

Editör Editor-in-Chief

Birgül Demirtaş
Ufuk Üniversitesi
Ufuk University

Editör Yardımcıları Editorial Assistants

Zehra Hopyar
Uludağ Üniversitesi
Uludağ University

Mahmut Mazlum

Ankara Üniversitesi
Ankara University

Tarandığı indeksler:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjds/indexes>

Turkish Journal of Diaspora Studies yılda iki defa yayımlanan hakemli ve akademik bir dergidir ve hem İngilizce hem de Türkçe makaleler yayımlamaktadır. *The Turkish Journal of Diaspora Studies is a biannual, peer-reviewed academic journal and publishes articles in both English and Turkish.*

Makaleler, İngilizce ve Türkçe başlık, İngilizce ve Türkçe öz (150 – 200 kelime), İngiliz ve Türkçe anahtar kelimeler (5 kavram) ve APA 7 Atıf Sistemi'ne uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir. *Articles contain an English and Turkish title, English and Turkish abstract (150 – 200 words), English and Turkish keywords (5 concepts) and a bibliography prepared with the APA 7 Citation Style.*

Yazarlar, Turkish Journal of Diaspora Studies'te yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. *Authors publishing with Turkish Journal of Diaspora Studies retain the copyright to their work. The legal responsibility of the articles belongs to the authors.*

Turkish Journal of Diaspora Studies'in tüm giderleri Göç Araştırmaları Vakfı tarafından karşılanmaktadır. Dergimiz yazarlardan makale değerlendirme ve yayın süreci için herhangi bir ücret talep etmemektedir. Dergide makalesi yayımlanan yazarlara herhangi bir ücret ödenmemektedir.

All expenses of Turkish Journal of Diaspora Studies are covered by the Migration Research Foundation. Our journal does not charge any fee from the authors for the article evaluation and publication process. No fee is paid to the authors whose articles are published in the journal.

Turkish Journal of Diaspora Studies is indexed in Ebsco, International Political Science Abstracts, Index Copernicus International, Bibliography of Asian Studies, Erih Plus, Doaj, Index Islamicus, Kjournal and i-Focus. *Turkish Journal of Diaspora Studies; Ebsco, International Political Science Abstracts, Index Copernicus International, Bibliography of Asian Studies, Erih Plus, Doaj, Index Islamicus, Kjournal ve i-Focus indeksleri tarafından taranmaktadır.*

Yayın Kurulu Editorial Board

Ahmet İçduygu, Koç University, Türkiye | **Ali Zafer Sağıroğlu**, Yıldırım Beyazıt University, Türkiye | **Ayhan Kaya**, İstanbul Bilgi University, Türkiye | **Franck Düvell**, University of Osnabrück, Germany | **Hein de Haas**, University of Amsterdam, Netherlands | **Murat Erdoğan** | **Şebnem Köşer Akçapar**, Social Sciences University of Ankara, Türkiye | **Thomas Faist**, University of Bielefeld, Germany

*in alphabetic order Alfabetik Sırayla

Danışma Kurulu Advisory Board

Bezen Balamir Coşkun, Necmettin Erbakan University, Türkiye | **Damla Bayraktar Aksel**, Bahçeşehir University, Türkiye | **Deniz Şenol Sert**, Özyeğin University, Türkiye | **Emre Eren Korkmaz**, University of Oxford, U.K. | **Hakan Gülerce**, Marmara University, Türkiye | **Mehmet Kadri Tekin**, Van Yüzüncü Yıl University, Türkiye | **Muzaffer Kutlay**, University of Canterbury, U.K. | **Nazlı Şenses**, Başkent University, Türkiye | **Necati Anaz**, İstanbul University, Türkiye | **Nedime Aslı Şirin**, Marmara University, Türkiye | **Nihal Eminoğlu**, Ankara University, Türkiye | **Samim Akgönül**, University of Strasbourg, France | **Tarık Tuncay**, Hacettepe University, Türkiye | **Zeynep Şahin Mencütek**, Bonn International Centre for Conflict Studies, Germany | **Zuhal Yeşilyurt Gündüz**, TED University, Türkiye

*in alphabetic order Alfabetik Sırayla

Yazım Editörü Copy Editor

Zehra Hopyar
Uludağ Üniversitesi
Uludağ University

Alan Editörü Field Editor

Hatice Deniz Genç
İstanbul Medipol Üniversitesi
Göç Alanı Editörü
Istanbul Medipol University
Migration Field Editor

Alan Editörü Field Editor

Buket Ökten Sipahioglu
Ankara Üniversitesi
Diaspora Alan Editörü
Ankara University
Diaspora Field Editor

Kitap İnceleme Editörü

Book Review Editor
Kader Taşçı
Ankara Üniversitesi
Ankara University

İngilizce Dil Editörü

English Language Editor
John V. Bowlus
Kadir Has University

Mizanpaj/Kapak Tasarım

Layout and Cover Design
Emre Yıldız
ey_grafiker@hotmail.com

Hakem Kurulu

Turkish Journal of Diaspora Studies, en az iki hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemini kullanmaktadır. Hakem isimleri gizli tutulmakta ve yayımlanmamaktadır.

Board of Reviewers:

Turkish Journal of Diaspora Studies uses a double-blind peer review system in which at least two reviewers are assigned to evaluate each submission. The identities of the reviewers are kept confidential and are not disclosed or published.

Açık Erişim Politikası

Lisans: CC BY-NC

Açık Erişim Başlangıç Tarihi: 30-09-2022

Açık Erişim, yayınların minimum yeniden kullanım kısıtlamasıyla çevrim içi olarak ücretsiz erişilebilir hale getirilmesi uygulamasını ifade eder. Araştırmanın bu sınırsız dağıtımı, yazarlar, okuyucular ve fon sağlayıcılar için önemli bir değer taşımaktadır. TJDS, makaleleri Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı altında yayımlayarak herkesin erişimine açık hale getirmektedir. Dergi, açık erişimin etkili bir şekilde çalışması için lisanslama yoluyla kullanıcı haklarını ve telif hakkı sahipliğini açıkça sağlamanın oldukça önemli olduğunu kabul etmektedir.

Tüm makalelerimiz Creative Commons Atıf Ticari Olmayan (CC BY-NC 4.0) lisansı altında yayımlanmaktadır. Bu, CC-BY-NC lisansına uymak koşuluyla yazarın ve ticari olmayan herhangi bir kuruluşun makaleleri yeniden kullanabileceği anlamına gelmektedir. Ancak makalelerin ticari amaçla kullanılması durumunda öncelikle yazarlardan izin alınması gerekmektedir. Makalelerde CC BY-NC lisansı açıkça belirtilmektedir. Dergimizin elektronik versiyonunda yayımlanan makalelerine <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjds/archive> adresini ziyaret ederek ücretsiz olarak ulaşabilirsiniz. Dergimizin basılı versiyonu için abonelik gerekmektedir. Basılı versiyona <https://www.gavperspektif.com/dergi-abonelik> adresinden ulaşabilirsiniz.

CC BY-NC 4.0 lisansı aşağıdaki öğelerin sınırsız kullanımına izin vermektedir.

Paylaş: Eser her ortam veya formatta kopyalanabilir ve yeniden dağıtılabilir.

Uyarı: Halihazırda tamamlanmış olan herhangi bir iş birleştirilmekten, aktarılmaktan ve genişletilmekten çekinilmemelidir.

Yalnız aşağıdaki şartlar gözетilmelidir.

Atıf: Değişiklik yapılırken uygun alıntı ve lisans bağlantısının sağlanması zorunludur. Eylemlere yasal olarak izin verilmesine rağmen, kullanımın lisans sahibi tarafından onaylandığı anlamına gelmez.

Gayri Ticari: Bu materyal ticari amaçlarla kullanılamaz.

Ek sınırlamalar yoktur. Lisansın verdiği izinlere teknolojik veya hukuki kısıtlama getirilmesi hukuken mümkün değildir.

Open Access Policy

License: CC BY-NC

Open Access Start Date: 30-09-2022

Open Access refers to the practice of making publications freely available online with minimal reuse restrictions. This unrestricted dissemination of research holds significant value for authors, readers, and funders alike. The Turkish Journal of Diaspora Studies publishes articles under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license, making them openly accessible to all. The journal recognizes that explicit licensing is crucial to ensuring that user rights and copyright ownership are thoroughly established for effective open access.

All of our articles are published under the Creative Commons Attribution Non-Commercial (CC BY-NC 4.0) license. This means that the author and any non-commercial organization can reuse the articles, provided that they follow the CC-BY-NC license. However, if the articles are to be used commercially, permission must first be obtained from the authors. The articles will clearly indicate the CC BY-NC license. You can access the electronic version of our journal's articles for free by visiting <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjds/archive>. A subscription is required for the print version of our journal. You can access the printed version at <https://www.gavperspektif.com/dergi-abonelik>

The CC BY-NC 4.0 license allows for unrestricted use of the following items.

Share: The content is available for reproduction and distribution in any medium or format.

Adaptation: Do not hesitate to combine, transfer, and expand any work that has already been completed.

The only conditions that need to be observed are the following:

Citation: Proper citation and a license link are mandatory to be provided when changes are made. Although the actions are legally allowed, it is not implied that the use is endorsed by the licensee.

Non-commercial: Using this content for commercial purposes is not permitted.

There are no further limitations. It is not legally permissible to impose technological or legal restrictions on the permissions granted by the license.

Turkish Journal of Diaspora Studies

Volume Cilt 6, Issue Sayı 1, 2026

Table of Contents / İçindekiler

Editorial / Editörden

Birgül Demirtaş VII

RESEARCH ARTICLES / ARAŞTIRMA MAKALELERİ

Demografik Sürdürülebilirlikte Göçmen ve Yerli Nüfusun Rolü: 1990–2020 Arası Dönemde Küresel Eğilimler ve Politikaya Yansımaları

Gülşay Ekinci, Mehmet Gedik, Aysun Danayiyen, Derya Şahin 1

“Yeni Azınlıklar”: Azınlık Tartışmalarında Yeni Bir Perspektif

Nihal Eminoglu 18

Europeanization and Refugee Integration in Higher Education in Türkiye: The Case of Dokuz Eylül University

Zühal Ünalp Çepel, Sinem Abka 36

The Position of Turkish Women in Belgium: Marriage and Language Integration

Gülsüm Tarçın 56

BOOK REVIEWS / KİTAP İNCELEMELERİ

Ayşe Parla, *Kırılgan Umud: Türkiye’de Göç ve Aidiyetin Sınırları*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2023, 312 sayfa, ISBN: 978-975-05-3520-8

Review by Fatmagül Özdemir 79

Özcan Mutlu, *Almanya Nasıl Vatan Oldu? Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması’nın 60. Yılı*, Doğan Kitap, 2. Baskı, İstanbul, Aralık 2023, 280 Sayfa, ISBN: 978-625-6570-62-7

Review by Hasan Baltacıer 83

Editorial

Dear Readers,

We are pleased to present the first issue of 2026. The crises, conflicts, and uncertainties that the global system has experienced in recent years continue to keep migration at the forefront of the international agenda. One of the most frequently asked questions today concerns how the intervention by the United States and Israel against Iran, which began on 28 February 2026, and its repercussions in other countries will affect human mobility in the region. Meanwhile, the political transformation in Syria in December 2024, which resulted in the establishment of a new administration, appears to have accelerated the return of refugees who had fled the country during the war. Consequently, both emerging migration waves and ongoing return processes continue to make human mobility a central issue on the global agenda.

In this new issue, we analyze different dimensions of migration and diaspora through our latest research articles. The first article, titled “Demografik Sürdürülebilirlikte Göçmen ve Yerli Nüfusun Rolü: 1990–2020 Arası Dönemde Küresel Eğilimler ve Politikaya Yansımaları” (*The Role of Migrant and Native Populations in Demographic Sustainability: Global Trends and Policy Implications between 1990 and 2020*) examines population growth dynamics in 23 countries during the period from 1990 to 2020. Authored by Gülay Ekinci, Mehmet Gedik, Aysun Danayiyen, and Derya Şahin, the study draws on data from the OECD, Eurostat, and the World Bank to assess the drivers of population growth in these countries, focusing on fertility and migration. The research provides an original empirical contribution to the literature on the demographic impacts of migration.

The second article in this issue, written by Nihal Eminoğlu, focuses on the debates surrounding the concept of the “new minority.” The study examines the concept as it appears in reports published in the 2000s by the Organization for Security and Co-operation in Europe and the Council of Europe, where the term is used to refer to migrant populations. The article also compares this concept with that of national minorities. In addition, it explores the interaction between the concept of new minorities and broader discussions on multiculturalism and integration in the context of migrant groups in Europe.

The third article, authored by Zühal Ünalp Çepel and Sinem Abka, examines Europeanization and refugee integration within the Turkish higher education system through the case of Dokuz Eylül University. The study analyzes the interactions of refugee students

studying at Dokuz Eylül University with host-country students and university staff. As the number of refugees within the country has increased over the years, the number of refugee students enrolled in Turkish universities has also grown. This development has made issues of adaptation and integration increasingly significant for these students. Based on empirical observations, the research offers concrete contributions to the existing literature on this subject.

The final article in this issue is based on Gülsüm Tarçın's research with Turkish women in Belgium. Drawing on interviews conducted with 20 Turkish migrant women, the study focuses on their processes of adaptation to life in Belgium. It examines the challenges these women encounter and the strategies they employ to cope with them. With its original field research, the study has the potential to enrich both migration studies and women's studies.

In addition, this issue features two book reviews. Fatmagöl Özdemir provides a comprehensive review of Ayşe Parla's book *The Precarious Hope: Migration and the Limits of Belonging in Turkey*. Hasan Baltacı analyzes Özcan Mutlu's work titled *Almanya Nasıl Vatan Oldu? Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı* (*How Did Germany Become a Homeland? The 60th Anniversary of the Turkey–Germany Labor Agreement*). We believe that both reviews will be of great interest to our readers.

We look forward to meeting you again in future issues with new research articles and book reviews.

Editörden

Değerli Okurlarımız,

2026'nın ilk sayısıyla sizlerin karşınızdayız. Küresel sistemde son dönemlerde yaşadığımız krizler, çatışmalar ve belirsizlikler, göç konusunu gündemde tutmaya devam ediyor. ABD ve İsrail'in 28 Şubat 2026'da başlayan İran'a yönelik müdahalesinin ve bu müdahalenin diğer ülkelerdeki yansımalarının bölgedeki insan hareketliliğini nasıl etkileyeceği bugünlerde en çok sorulan sorular arasında. Öte yandan, Suriye'de Aralık 2024'te yaşanan değişim sürecinde yeni bir yönetimin başa gelmesi, savaş sırasında ülke dışına göç etmiş olan mültecilerin geri dönüş sürecini hızlandırmış gözükmektedir. Dolayısıyla, hem yeni göç dalgaları hem de geri dönüş süreçleri insan hareketliliği konusunu hala küresel gündemde tutmaya devam ediyor.

Yeni sayımızda göçün ve diasporanın farklı boyutlarını yeni araştırma makalelerimizle analiz ediyoruz. Bu sayımızın ilk makalesi "Demografik Sürdürülebilirlikte Göçmen ve Yerli Nüfusun Rolü: 1990–2020 Arası Dönemde Küresel Eğilimler ve Politikaya Yansımaları" başlığını taşıyor. Gülay Ekinci, Mehmet Gedik, Aysun Danayiyen, Derya Şahin tarafından kaleme alınan çalışma, 1990-2020 yılları arasında 23 ülkenin nüfus artışı dinamiklerini incelemektedir. OECD, Eurostat ve Dünya Bankası verilerinden yararlanan araştırma, sözkonusu ülkelerde nüfus artışının nedenlerini doğurganlık ve göç ekseninde değerlendirmektedir. Çalışma göçün demografiye etkileri konusunda literatüre ampirik özgün bir katkı sağlamaktadır.

Sayımızın ikinci makalesi, Nihal Eminoğlu tarafından kaleme alınmıştır ve "yeni azınlık" tartışmalarına odaklanmaktadır. Çalışma, Avrupa Güvenlikve İşbirliği Teşkilatı'nın ve Avrupa Konseyi'nin raporlarında 2000'lerde ele alınan ve göçmenleri ifade etmek için kullanılan "yeni azınlık" kavramını incelemektedir. Makalede ayrıca ilgili kavram, ulusal azınlıklar kavramıyla da karşılaştırılmıştır. Avrupa'da göçmen gruplar bağlamında ele alınan çokkültürlülük ve entegrasyon kavramlarının yeni azınlık kavramıyla etkileşimi de makalenin ele aldığı konular arasındadır.

Zühal Ünalp Çepel ve Sinem Abka'nın yazarı olduğu üçüncü makalemiz, Dokuz Eylül Üniversitesi örneğinde Türkiye yüksek öğrenim sisteminde Avrupalılaştırma'yı ve mülteci entegrasyonunu mercek altına almaktadır. Çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi'nde okuyan mülteci öğrencilerin, ev sahibi ülke öğrencileri ve üniversite personeliyle etkileşimlerini analiz etmektedir. Ülke içinde mülteci sayısı yıllar içinde arttıkça, Türkiye'deki üniversitelerde okuyan mülteci öğrencilerin sayısı da artmaktadır. Bu durum, sözkonusu öğrencilerin uyum meselelerini de önemli hale getirmektedir. Ampirik gözlemlere

dayanan araştırma, bu konudaki literatüre somut katkılar sağlamaktadır.

Bu sayımızın son makalesi Gülsüm Tarçın'ın Belçika'daki Türk kadınlarla yaptığı araştırmaya dayanmaktadır. 20 Türk göçmen kadınla gerçekleştirilen mülakatlara dayanan araştırma, kadınların Belçika'ya uyum süreçlerine odaklanmaktadır. Türk kadınların Belçika'da karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlarla mücadele yöntemlerini ele almaktadır. Çalışma, özgün alan araştırmasıyla hem göç hem de kadın çalışmaları literatürüne zenginlik katma potansiyeline sahiptir.

Bu sayımızda ayrıca, iki kitap incelemesini dikkatinize sunuyoruz. Fatmagöl Özdemir, Ayşe Parla'nın kaleme aldığı, *Kırılğan Umut: Türkiye'de Göç ve Aidiyetin Sınırları* kitabının kapsamlı bir incelemesini kaleme almıştır. Hasan Baltacıoğlu de Özcan Mutlu'nun yazarı olduğu *Almanya Nasıl Vatan Oldu? Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı* başlıklı çalışmayı analiz etmiştir. Her iki incelemenin de ilginizi çekeceğine inanıyoruz.

Yeni sayılarımızda yeni araştırma makaleleri ve kitap incelemeleriyle sizlerle buluşmak umuduyla...

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Demografik Sürdürülebilirlikte Göçmen ve Yerli Nüfusun Rolü: 1990–2020 Arası Dönemde Küresel Eğilimler ve Politikaya Yansımaları

Gülay Ekinci, Mehmet Gedik, Aysun Danayıyen, Derya Şahin

To cite this article: Gülay Ekinci, Mehmet Gedik, Aysun Danayıyen, Derya Şahin (2026) Demografik Sürdürülebilirlikte Göçmen ve Yerli Nüfusun Rolü: 1990–2020 Arası Dönemde Küresel Eğilimler ve Politikaya Yansımaları, Turkish Journal of Diaspora Studies, 6(1), 1-17, DOI: 10.52241/TJDS.1724075

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.1724075>

Submission Date: 21 June 2025 **Acceptance Date:** 28 November 2025

Article Type: Research Article

© 2026 Gülay Ekinci, Mehmet Gedik, Aysun Danayıyen, Derya Şahin. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 15 March 2026

Submit your article to this journal [✉](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Demografik Sürdürülebilirlikte Göçmen ve Yerli Nüfusun Rolü: 1990–2020 Arası Dönemde Küresel Eğilimler ve Politikaya Yansımaları

Gülay Ekinci¹, Mehmet Gedik², Aysun Danayıyen³, Derya Şahin⁴

Özet

Bu araştırma, 1990–2020 döneminde 23 ülkenin nüfus artışı, göç akımları ve doğurganlık oranları arasındaki ilişkileri inceleyerek demografik dönüşümün uzun vadeli eğilimlerini değerlendirmektedir. OECD, Eurostat ve Dünya Bankası'ndan elde edilen ikincil verilerle ülkelerin toplam, yerli ve göçmen nüfusları hesaplanmış; bu veriler tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Ardından Göçmen Katkı Oranları (GKO) oluşturularak ülkeler bu oranlara göre sınıflandırılmış ve doğurganlık oranlarıyla birlikte kümeleme analizi uygulanmıştır. Bulgular, pek çok ülkede göçün toplam nüfus artışının önemli bir bileşeni haline geldiğini, bazı ülkelerde ise yerli nüfustaki gerilemenin göçmen nüfusla kısmen dengelendiğini göstermektedir. Çalışma, göçün demografik planlama süreçlerine sistematik entegrasyonunun önemini vurgularken, göç–nüfus etkileşimine ilişkin literatüre ampirik katkı sunmakta ve politika yapıcılar için karşılaştırmalı, veri temelli bir çerçeve geliştirmektedir.

Anahtar Kelimeler : Uluslararası Göç, Nüfus Artışı, Göçmen Katkı Oranı, Doğurganlık, Demografik Sürdürülebilirlik

The Role of Migrant and Native Populations in Demographic Sustainability: Global Trends and Policy Implications, 1990–2020

Abstract

This study examines demographic transformations by analysing relationships among population growth, migration flows, and fertility rates in 23 countries between 1990 and 2020. Using secondary data from OECD, Eurostat, and the World Bank, native and migrant population figures were calculated and assessed through descriptive statistical methods. Migrant Contribution Ratios (MCR) were then computed to classify countries based on the extent to which migrants contribute to population change, followed by a clustering analysis incorporating fertility indicators. The findings show that migration constitutes a significant component of population growth in many countries, while declines in native populations are partially offset by migrant inflows in others. The study provides empirical insights and offers policy-makers with a comparative, data-driven analytical framework for understanding demographic dynamics.

Keywords : International Migration, Population Growth, Migrant Contribution Level, Fertility, Demographic Sustainability

* Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, İstanbul, Türkiye

CONTACT gulay.ekinci@izu.edu.tr • Orcid: 0000-0003-4773-4821

** Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet, İstanbul, Türkiye

CONTACT mehmet.gedik@izu.edu.tr • Orcid: 0000-0003-2421-5092

*** Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, İstanbul, Türkiye

CONTACT aysun.danayiyen@izu.edu.tr • Orcid: 0000-0002-4782-5697

**** Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, İstanbul, Türkiye

CONTACT derya.sahin@izu.edu.tr • Orcid: 0000-0002-6668-5888

Received: 21 June 2025

Accepted: 28 November 2025

Article Type: Research Article

Giriş

Göç olgusu, bireylerin veya toplulukların ekonomik, sosyal, kültürel, dini ve çevresel nedenlerle kalıcı ya da geçici olarak bir yerleşim yerinden başka bir yere hareket etmesiyle tanımlanan; toplumsal, ekonomik ve kültürel etkenlerin kesişiminde şekillenen çok boyutlu bir süreçtir. Bu olgu yalnızca demografik yapıları değil, aynı zamanda sosyal hizmet sistemlerini de dönüştürmekte; sosyal uyum, hizmete erişim ve dezavantajlı grupların korunması açısından yeni yaklaşımların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır (Ayyıldız, 2023; Gedik, 2025).

Özellikle küreselleşme, bölgesel eşitsizlikler, ekolojik değişimler ve savaşların etkisiyle ortaya çıkan çok yönlü göç dinamikleri, göç alan ve veren ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarını derinden dönüştürmektedir (Bimay, 2022). Bu tarihsel eğilimler, demografik sürdürülebilirliğin yalnızca doğurganlık ve ölüm oranlarıyla değil, aynı zamanda göç akımlarının yönü ve yoğunluğuyla da yeniden şekillendiğini göstermektedir.

Massey ve arkadaşları (1993), göç olgusunu açıklamaya yönelik başlıca kuramsal yaklaşımları iki grupta ele almaktadır: göçün nedenlerini açıklayan teoriler ve göç akımlarının sürekliliğini açıklayan teoriler. Göçün nedenlerine odaklanan teorilerden neo-klasik ekonomi yaklaşımı, bireysel gelir maksimizasyonunu temel alırken; yeni ekonomi yaklaşımı, göç kararlarını hane halkı düzeyinde ele alarak piyasa risklerinden korunma stratejisi olarak yorumlar. İkili işgücü piyasası teorisi, gelişmiş ülkelerde düşük statülü işlerin göçmen emeğine bağımlı hale gelmesini açıklarken; dünya sistemi teorisi ise küresel kapitalizmin çevre ülkeleri işgücü fazlasına iterek göçü yapısal bir sonuç haline getirdiğini savunur. Bu kuramsal yaklaşımlar, göçün yalnızca hareket biçimlerini değil, aynı zamanda nüfusun yenilenme kapasitesi ve sürdürülebilirliği üzerindeki etkilerini anlamada da temel bir çerçeve sunmaktadır (Ergün et al., 2024).

1990 yılında 153,9 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, 2024 itibarıyla 304 milyona ulaşmış ve küresel nüfus içindeki payı %3,7'ye yükselmiştir (Migration Data Portal, 2024). Başka bir ifadeyle, uluslararası göçmen sayısı 34 yılda yaklaşık %98 artmıştır. Bu artış, göçün yalnızca ekonomik farklılıklarla değil, aynı zamanda ağ ve kurumsal dinamiklerle de şekillendiğini göstermektedir.

Dünya sistemi yaklaşımı, sanayileşmiş merkez ülkelerin çevreden ucuz işgücü çekme eğilimini yapısal eşitsizlikler çerçevesinde açıklar. 1945–1973 dönemindeki ekonomik genişleme Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da bu mekanizmayı güçlendirmiş, emeğin uluslararası dolaşımını kurumsallaştırmıştır (Castles & Miller, 1998; Wise, 2013). 1980'lerden itibaren İtalya, İspanya ve Portekiz göç alan ülkelere dönüşürken; Japonya, düşük doğurganlık ve yaşlanan nüfusu nedeniyle Asya ve Latin Amerika'dan işçi kabul etmeye başlamıştır (Massey et al., 1993). 1990 sonrası iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki sıçrama ile küresel üretim/finans ağlarının genişlemesi, sınır-aşan hareketliliği hızlandırmış ve literatürde sıkça vurgulanan bir "göçler çağı"na geçişi pekiştirmiştir (de Haas et al., 2020).

Gelişmiş ülkelerde yaşanan işgücü açıkları, beceri uyumsuzlukları ve sektörel istihdam darlıklarıyla birlikte göçü başlıca itici ve düzenleyici bir mekanizma hâline getirmektedir. Göçmen işgücü, bu açıkların kapatılmasında tamamlayıcı bir rol üstlenerek üretkenliği ve verimliliği artırmakta; ülkelerin ek eğitim ve sosyal hizmet yatırımı gereksinimini kısmen hafifletmektedir (Migration Policy Institute, 2023; OECD, 2023). Bu tarihsel dönüşümün doğal bir sonucu olarak, göçmen emeği günümüzde yalnızca emek arzını değil, aynı zamanda demografik sürdürülebilirliğin kilit dinamiklerini de desteklemektedir; zira yaşanan toplumlarda çalışabilir nüfusun devamlılığı, sosyal güvenlik sistemlerinin mali sürdürülebilirliği ve büyümenin sürekliliği bakımından göç, stratejik bir politika aracına dönüşmüştür.

Bu dönüşüm, nüfus artışının yalnızca iç dinamikler (doğurganlık ve ölüm) ile değil, giderek artan biçimde dışsal faktörlerle de belirlendiğini göstermektedir. Bu faktörler arasında; uluslararası göç akımlarının hız ve yönündeki artış, mülteci ve sığınmacı hareketlerinin sürekliliği, nitelikli işgücü göçünü teşvik eden politika setleri, savaş ve siyasal istikrarsızlık kaynaklı zorunlu yer değiştirmeler, iklim değişikliğinin tetiklediği çevresel göç dinamikleri ve eğitim ile sağlık hizmetlerine erişim dâhil yaşam kalitesi beklentileri yer almaktadır (European Commission, 2024). Bu bağlam, ülkelerin demografik dengelerini koruma kapasitesinin, içsel doğurganlık eğilimlerinin ötesinde, göçün düzeyi ve bileşimi tarafından da şekillendiğine işaret etmektedir.

Birleşmiş Milletler (2022) ve TÜİK (2025) verileri, çok sayıda ülkede doğurganlık oranlarının ikame düzeyinin altına gerilediğini ve yaşanan nüfus yapısının yerel nüfusu daralttığını göstermektedir. Bu koşullarda göç, doğurganlık ve ölüm oranlarının yanında nüfusun yenilenme kapasitesini belirleyen temel bir unsur hâline gelmektedir. Özellikle yaşanan toplumlarda göçmen nüfus, demografik sürdürülebilirliğin stratejik bir bileşeni olarak öne çıkmakta; göçmen katkısı, ülkelerin nüfus dengesini koruma ve ekonomik üretkenliği sürdürme kapasitesini doğrudan etkilemektedir (UN, 2022; TÜİK, 2025; Gedik, 2025). Bununla birlikte, göçmenlerin nüfus artışına katkı düzeyi ülkeler arasında belirgin farklılıklar göstermekte; bu durum, demografik sürdürülebilirliğin ne ölçüde göçmen katkısına bağlı olduğuna ilişkin karşılaştırmalı ölçümlerin gerekliliğine işaret etmektedir.

Bu çalışma, Göçmen Katkı Oranı (GKO) göstergesini demografik sürdürülebilirlik bağlamında ilk kez analitik bir karşılaştırmalı model olarak uygulayarak literatüre yenilikçi bir katkı sunmaktadır. GKO göstergesi, göçmen nüfus artışının toplam nüfus içindeki ağırlığını ölçmekle kalmayıp, göçün demografik dengelyi destekleyici ya da zayıflatıcı yönlerini de görünür kılmaktadır. Böylece göçün nüfus artışı üzerindeki etkisi yalnızca niceliksel bir artış olarak değil, aynı zamanda yapısal sürdürülebilirliğin temel bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, göçün demografik sistemlerde oynadığı rolü istatistiksel olarak ölçülebilir bir biçimde analiz etmeye olanak tanıyarak, ülkeler arası karşılaştırmalarda yeni bir değerlendirme çerçevesi önermektedir. Bu bağlamda, çalışmada

kullanılan demografik sürdürülebilirlik kavramı; bir ülkenin nüfusunun yenilenme düzeyini, yaş yapısını ve üretken nüfus dengesini uzun vadede koruyabilme kapasitesini ifade etmektedir. Demografik sürdürülebilirlik, doğurganlık, ölüm oranı ve göç gibi temel demografik bileşenler arasındaki dengenin korunmasına bağlıdır. Bu denge sağlanamadığında, toplumların yaş yapısı bozulmakta; işgücü arzı, ekonomik üretkenlik ve sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği tehdit altına girmektedir. Dolayısıyla göç, yalnızca geçici bir nüfus hareketi değil, birçok ülke açısından demografik sürdürülebilirliğin yapısal bir unsuru hâline gelmiştir.

Yöntem

Bu araştırmanın temel amacı, 1990–2020 döneminde düzenli verisi olan 23 ülkenin demografik yapılarındaki değişimleri göçmen nüfusun etkisi bağlamında incelemek ve göçmen katkısının toplam nüfus artışı ile doğurganlık oranları arasındaki etkileşimini ortaya koymaktır. Küresel ölçekte azalan doğurganlık oranları, yaşlanan nüfus ve yerli nüfusun daralması, göç hareketlerini birçok ülke için nüfusun yenilenmesi ve demografik dengenin sürdürülmesi açısından kritik hâle getirmiştir. Bu bağlamda, göçmen nüfusun demografik sürdürülebilirliğe katkısının nicel veriler aracılığıyla analiz edilmesi, günümüz demografik planlamaları açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, ülkelerin göçmen katkı oranları ile doğurganlık eğilimleri birlikte değerlendirilerek, benzer demografik risk profiline sahip ülke gruplarının belirlenebilmesi amacıyla kümeleme analizi uygulanmıştır (Hair et al., 2014). Bu yöntem, benzer demografik özelliklere sahip ülkeleri istatistiksel olarak gruplandırarak veri setindeki örüntülerin ve ilişkilerin görselleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu yaklaşım, göçmen katkısı ve yerli nüfusa ilişkin çok boyutlu verilerin bütüncül biçimde ele alınmasına ve ülkeler arası benzerliklerin nesnel olarak belirlenmesine olanak tanımaktadır. Böylece, tek bir göstergenin ötesine geçilerek ülkelerin demografik profilleri karşılaştırmalı ve analitik biçimde incelenmiştir.

Ülke Seçimi ve Kapsam

Bu çalışmada, göç verisi sürekliliği ve karşılaştırılabilirliği sağlanabilen 23 ülke (Almanya, Avusturya, Avustralya, Belçika, Çekya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İtalya, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yeni Zelanda, Yunanistan) analize dâhil edilmiştir. Ülke seçimi için üç ölçüt esas alınmıştır:

1. 1990–2020 döneminde, 5'er yıllık kesitler için göçmen nüfus payının kesintisiz mevcudiyeti.
2. Toplam–yerli–göçmen nüfus göstergelerinin aynı tanımlar ile raporlanması.
3. Veri kaynakları (OECD, Dünya Bankası, Eurostat) arasında karşılaştırılabilirlik.

Bu ülkelerin seçilmesinde temel kriter, yıllar itibariyle düzenli ve eksiksiz göçmen nüfus oranı verilerinin bulunmasıdır. Ancak Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ait veriler mevcut olmakla birlikte bu ülkeler analiz kapsamında ele alınmamıştır. Birleşik Krallık'ın çok uluslu yapısı ve bölgesel çeşitliliği nedeniyle “ulusal” veya “yerel” nüfus kavramlarının istatistiksel olarak homojen biçimde tanımlanmasındaki güçlük nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Amerika Birleşik Devletleri ise tarihsel olarak göçmen temelli bir ülke olması nedeniyle “yerel nüfus” kategorisinin demografik temsil gücü sınırlı kalmaktadır. Ancak Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda'da göçmen nüfus oranı yüksek olmasına rağmen bu ülkelerde “yerel nüfus” ve “göçmen nüfus” kategorileri istatistiksel olarak homojen biçimde tanımlanabilmektedir. Bu nedenle analizlerin metodolojik tutarlılığı ve zaman serisi karşılaştırmalarının güvenilirliği açısından Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda araştırma kapsamına dâhil edilirken, Birleşik Krallık ve ABD analiz dışında bırakılmıştır.

Çalışmada demografik değişimler dört temel bileşen üzerinden analiz edilmiştir: Toplam nüfus artışı, yerli nüfus artışı veya azalışı, göçmen nüfus artışı ve doğurganlık oranındaki değişim.

Bu çerçevede her ülkenin verileri ilgili veri tabanında yalnızca beşer yıllık aralıklarla (1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015, 2020) sunulmaktadır. Bu nedenle çalışmada analize dahil edilen tüm yıllar veri mevcudiyetine uygun olarak beşer yıllık aralıklarla seçilmiştir. Ayrıca araştırmada kullanılan veriler, her ülkeye ait toplam göçmen nüfus yüzdesi üzerinden sağlanmıştır; ilgili veri tabanında göçmenlere ait etnik veya ülke kökeni detaylarını içeren veriler değerlendirilmemiştir.

Hesaplama adımları

Çalışmada birinci aşamada, araştırmaya konu ülkelerin göçmen nüfus oranları ilgili yıllardaki toplam nüfusları ile çarpılarak göçmen nüfus sayıları hesaplanmıştır. Ardından, toplam nüfustan göçmen nüfusu çıkarılarak yerel (yerli) nüfus verileri elde edilmiştir. Bu hesaplamalar her ülke için her dönem özelinde ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada, 2020 yılına ait toplam nüfus, yerel nüfus ve göçmen nüfus değerlerinden 1990 yılına ait karşılık gelen değerler çıkarılarak 30 yıllık net değişim hesaplanmıştır. Böylece her ülkenin göçmen nüfus artışı, yerel nüfus değişimi ve toplam nüfus artışı nicel olarak belirlenmiştir. Üçüncü aşamada, göçmen nüfustaki artışın toplam nüfus artışına oranı alınarak Göçmen Katkı Oranı (GKO) hesaplanmıştır. Bu yaklaşım, toplam nüfus değişiminin yabancı doğumlu ve yerli nüfus bileşenlerine ayrıştırılarak incelenmesi gerektiğini vurgulayan metodolojik çalışmalarla uyumludur (Bagavos, 2022). GKO değeri, ülkelerin toplam nüfus artışında göçmen nüfusun oynadığı yapısal rolü nicel olarak ifade etmekte; göçmen katkısının demografik sürdürülebilirlik açısından ne ölçüde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hesaplamada kullanılan matematiksel model şu şekildedir:

$$GKO = \frac{G_{2020} - G_{1990}}{N_{2020} - N_{1990}}$$

GKO, Göçmen Katkı Oranını; N, ilgili yıllardaki Toplam Nüfusu; G, ilgili yıllardaki Göçmen Nüfusu ifade eder. Yüksek GKO değerleri, nüfus artışının büyük ölçüde göçten kaynaklandığını; düşük GKO değerleri ise yerli nüfus kaynaklı büyümenin baskın olduğunu göstermektedir.

Tanımlayıcı istatistiksel analizler kapsamında her ülke için hesaplanan göstergeler ile araştırma için belirlenen değişkenler şu şekildedir: toplam nüfus artışı, yerli nüfus değişimi, göçmen nüfus değişimi, göçmen katkı oranı, göçmen oranı (%) ve doğurganlık oranı (*fertility rate*)¹¹. Bu göstergelere ilişkin ortalama, medyan, minimum ve maksimum değerler dikkate alınarak ülkeler arası dağılım analizi yapılmıştır.

Göçmen Katkı Oranı Sınıflandırması

Son aşamada 30 yıllık dönemde göçmen nüfus artışının toplam nüfus artışına oranı (GKO'ya göre) temel alınarak ülkeler üç grupta sınıflandırılmış ve sonuçlar Tablo 2-3-4'te özetlenmiştir.

- GKO > 1,00'den büyük olan ülkeler → *Nüfus Artışı Göç Kaynaklı Olan Ülkeler* (Nüfus artışının büyük ölçüde göçle sağlandığı ülkeler)
- 0,50 < GKO < 1,00 arasında olan ülkeler → *Karma Modeller (Yarı Yerli – Yarı Göçmen)* (Nüfus artışının hem yerli hem de göçmen kaynaklı olduğu ülkeler)
- GKO < 0,50'den küçük ülkeler → *Nüfus Artışı Yerli Kaynaklı Olan Ülkeler* (Nüfus artışının ağırlıklı olarak yerli nüfustan kaynaklandığı ülkeler)

Ardından hem doğurganlık eğilimleri hem de göçmen katkı oranları dikkate alınarak çok boyutlu bir kümeleme analizi gerçekleştirilmiş ve sonuçlar Şekil 1'de GKO–doğurganlık düzleminde görselleştirilmiş, Tablo 5'te sunulmuştur. Bu analiz sonucunda, demografik dinamikleri benzerlik gösteren ülkeler üç ana grup altında sınıflandırılmıştır ve bu sınıflandırma, göçmenlerin demografik yapı üzerindeki görece etkisinin daha net bir şekilde ortaya konmasına olanak sağlamıştır.

- Küme 0 – Dengeli Göç ve Doğurganlık (Orta Risk): $0,50 \leq \text{GKO} \leq 1,00$; doğurganlıkta ılımlı azalma. Nüfus artışı hem yerli hem göçmen bileşenlerle sürer; demografik risk orta düzeydedir.
- Küme 1 – Göçle Destekli Düşük Doğurganlık (İstikrarlı): $\text{GKO} > 1,00$; doğurganlık düşük/azalan. Toplam nüfus artışı belirgin biçimde göçe dayanır; göç akışları dengeli korur.
- Küme 2 – Düşük Göçmen Katkısı ve Çok Düşük Doğurganlık (Yüksek Risk): $\text{GKO} < 0,50$; doğurganlıkta belirgin düşüş. Göçmen katkısı yetersiz olduğu için nüfus daralması riski yüksektir.

¹¹ Toplam doğurganlık oranı (*Total Fertility Rate – TFR*): Bir kadının doğurganlık çağı boyunca (genellikle 15–49 yaş arası), mevcut doğurganlık düzeyine göre ortalama kaç çocuk doğuracağını gösteren istatistiksel bir ölçüdür.

Bu sınıflandırma sayesinde, özellikle yerli nüfusu azalan ancak göçmen katkısıyla toplam nüfusu artmaya devam eden ülkelerde göçün demografik sürdürülebilirlik açısından oynadığı rol açık bir biçimde ortaya konmuştur (Muttarak, 2021; OECD, 2023).

Araştırmada kullanılan tüm veriler, OECD, Dünya Bankası (*World Development Indicators*) ve Eurostat *Population and Social Conditions* gibi uluslararası kuruluşların açık erişimli veri tabanlarından temin edilmiştir. Veri işleme ve istatistiksel hesaplamalar, Microsoft Excel 365 ve EViews 10 yazılımları kullanılarak gerçekleştirilmiş; elde edilen sonuçlar tablo ve grafiklerle görselleştirilmiştir. Araştırma, retrospektif ve tanımlayıcı nitelikte olup yalnızca mevcut ikincil (*secondary*) veriler kullanıldığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular üç temel başlık altında incelenmiştir. İlk olarak, çalışmaya dâhil edilen 23 ülkeye ait temel demografik göstergeler tanımlayıcı istatistiksel analizlerle değerlendirilerek toplam nüfus, yerli nüfus, göçmen nüfusu ve doğurganlık oranlarına ilişkin dağılımlar sunulmuştur. İkinci aşamada, göçmen katkı oranı ülkelerin göçmen nüfusunun toplam nüfus artışına göre değerlendirilmiştir. Son olarak, ülkelerin göçmen katkı oranları ile doğurganlık oranı değişimleri birlikte ele alınarak, benzer demografik eğilimler gösteren ülkeler kümelenecek ve üç ayrı grup altında değerlendirilmiştir. Bu yapı hem ülke karşılaştırmalarının hem de göç ve doğurganlık ilişkilerinin çok boyutlu biçimde analiz edilmesine olanak sağlamaktadır.

Tanımlayıcı Analizler

Demografik değişkenlere ait tanımlayıcı analizler Tablo 1’de sunulmuştur. Tabloya göre göçmen nüfus artışına ilişkin veriler incelendiğinde, ortalama değer yaklaşık 2,04 + 2,22 milyon hesaplanmıştır. Medyan değer (1,09 milyon) ortalamadan oldukça altında olması, dağılımın sağa çarpık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Minimum ve maksimum değerler sırasıyla 55 bin ve 8 milyon arasında değişmektedir. Standart sapma 2,22 milyon gibi yüksek bir düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu durum göçmen nüfustaki artışın ülkelere göre önemli farklılıklar gösterdiğine işaret etmektedir.

Yerel nüfus artışına ilişkin değişkenin ortalama değeri yaklaşık 2,02 + 5,26 milyon iken, medyan değeri yalnızca 450 bin civarındadır. Bu fark, dağılımın oldukça sağa çarpık olduğunu göstermektedir. Değişkenin minimum değeri -4,33 milyon gibi negatif bir değerde olduğu saptanmıştır. Yerel nüfustaki değişime ilişkin maksimum artışın yaklaşık 23 milyon kişi ile Türkiye’de gerçekleştiği görülmektedir. Göçmen katkı oranı verilerinde ortalama 0,76 + 0,49, medyan ise 0,70 olarak hesaplanmıştır. Minimum ve maksimum değerler sırasıyla 0,11 ve 2,16 arasındadır. Pozitif çarpıklık katsayısı (+1,33), bazı ülkelerin GKO değerlerinin oldukça yüksek olduğunu (örneğin Almanya) göstermektedir. Genel olarak GKO değerlerinin çoğunluğu 0,5–0,7 aralığında yoğunlaşmaktadır.

Doğurganlık oranındaki değişim incelendiğinde ortalama değer -12,7% iken, medyan değer -13,2% olarak hesaplanmıştır. Bu durum, genel olarak araştırma kapsamında belirlenen ülkelerde doğurganlık oranlarının belirgin bir düzeyde azaldığını göstermektedir. Doğurganlık oranlarındaki değişim incelendiğinde, en düşük değer %43'lük azalışla Türkiye'ye aitken, en yüksek artış ise %6,2 ile Almanya'da kaydedilmiştir. Bu doğrultuda, doğurganlık oranı değişkeni diğer değişkenlere kıyasla daha dengeli bir dağılıma sahiptir.

Tablo 1: Araştırma Kapsamındaki Ülkelerde Demografik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı Analizler, 1990-2020

Tanımlayıcı İstatistik Göstergeleri	Göçmen Nüfus Değişim Miktarı	Yerel Nüfus Değişim Miktarı	Göçmen Nüfus Katkı Oranı	Doğurganlık Oranı Değişim %
Ortalama	2047992,	2024618,	0,761739	-0,126930
Medyan	1089827,	449733,0	0,700000	-0,132400
Maksimum	8058284,	23084972	2,160000	0,062100
Minimum	55547,00	-4330440,	0,110000	-0,430300
Std. Sapma	2221018,	5268259,	0,492578	0,121139
Çarpıklık	1,299549	2,937998	1,338109	-0,463422
Basıklık	3,653268	12,35725	4,385517	2,809403
Jarque-Bera	6,882820	116,9985	8,703392	0,858062
Olasılık	0,032020	0,000000	0,012885	0,651140

Kaynak: OECD Data; World Bank World Development Indicators; Eurostat Population and Social Conditions veri tabanları. Hesaplama ve özet istatistikler, yazarlar tarafından Microsoft Excel 365 ve EViews 10 kullanılarak hazırlanmıştır.

Göçmen Katkı Oranı Analizleri

İncelenen ülkelerin %13'ünde nüfus artışının tamamen göç kaynaklı olduğu, %74'ünde ise hem yerli hem de göçmen nüfusun katkı sağladığı karma bir artış gözlemlendiği, kalan %13'ünde ise artışın yalnızca yerli nüfustan kaynaklandığı belirlenmiştir (Bkz. Tablo 2,3,4). Bu minvalde göçmen nüfusu artışının toplam nüfus artışına oranı esas alınarak ülkeler üç gruba ayrılmıştır. Nüfus Artışı Göç Kaynaklı Olan Ülkeler kategorisinde Almanya, İtalya, Yunanistan ve Portekiz yer almaktadır (Tablo 2). Bu ülkelerde son 30 yıllık dönemde yerli nüfusun azaldığı ya da oldukça sınırlı bir artış gösterdiği belirlenmiştir. Buna karşılık toplam nüfus artışının yalnızca bu ülkelerdeki göçmen nüfus tarafından sağlandığı tespit edilmiştir. Doğurganlık oranının ise 2020 yılında, 1990 yılına göre Almanya haricinde diğer ülkelerde azaldığı tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Nüfus Artışı Göç Kaynaklı Olan Ülkeler

Ülke	Göçmen Katkı Oranı	Yerli Nüfus	Göçmen Nüfus	Doğurganlık Oranı Değişim %
Almanya	2,16	-4.330.440	8.058.284	0,0621
İtalya	1,71	-1.930.614	4.650.220	-0,0677
Yunanistan	1,45	-223.720	725.516	-0,0142
Portekiz	1,41	-166.440	568.068	-0,0962

Kaynak: OECD Data; World Bank World Development Indicators; Eurostat Population and Social Conditions veri tabanları. Hesaplamalar ve özet istatistikler, yazarlar tarafından Microsoft Excel 365 ve EViews 10 ile hazırlanmıştır.

Nüfus Artışı Yerli Kaynaklı Olan Ülkeler arasında İsrail, Fransa, Kanada ve Türkiye yer almaktadır (Tablo 3). Bu gruptaki ülkelerde göçmenlerin nüfus artışıdaki etkisi sınırlı olup artış ağırlıklı olarak yerli nüfusa dayalıdır. Doğurganlık oranının ise 2020 yılında 1990 yılına göre İsrail ve Fransa haricinde diğer ülkelerde azaldığı tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Nüfus Artışı Yerli Kaynaklı Olan Ülkeler

Ülke	Göçmen Katkı Oranı	Yerli Nüfus	Göçmen Nüfus	Doğurganlık Oranı Değişim %
İsrail	0,11	4.053.053	501.860	0,0269
Fransa	0,28	7.823.124	3.006.532	0,0225
Kanada	0,39	6.267.210	4.048.818	-0,2295
Türkiye	0,18	23.084.972	5.179.716	-0,4303

Kaynak: OECD Data; World Bank World Development Indicators; Eurostat Population and Social Conditions veri tabanları. Hesaplamalar ve özet istatistikler, yazarlar tarafından Microsoft Excel 365 ve EViews 10 ile hazırlanmıştır.

Araştırmaya konu 15 ülkede (Tablo 4) nüfus artışının hem göç hem de yerli nüfusla sağlandığı gözlemlenmiştir. Bu ülkelerde nüfus artışında göç önemlidir ancak tek başına belirleyici değildir. Doğurganlık oranının ise 2020 yılında, 1990 yılına göre Danimarka haricinde diğer ülkelerde azaldığı tespit edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Karma Modeller (Yarı Yerli – Yarı Göçmen)

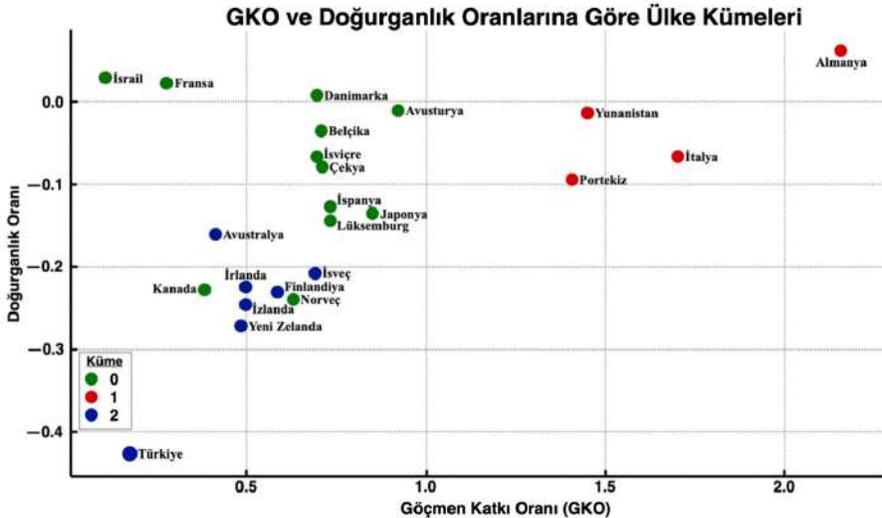
Ülke	Göçmen Katkı Oranı	Yerli Nüfus	Göçmen Nüfus	Doğurganlık Oranı Değişim %
Avusturya	0,93	92.887	1.146.107	-0,0137
Japonya	0,85	367.634	2.167.298	-0,1364

Belçika	0,71	449.733	1.089.827	-0,0370
Çekya	0,71	98.203	239.212	-0,0789
Danimarka	0,70	204.365	480.033	0,0059
İsviçre	0,70	572.364	1.353.532	-0,0696
İspanya	0,74	2.207.582	6.287.275	-0,1324
Lüksemburg	0,74	64.164	184.392	-0,1438
Finlandiya	0,59	220.867	322.244	-0,2304
Norveç	0,58	478.905	659.090	-0,2332
İsveç	0,69	552.748	1.241.862	-0,2113
Yeni Zelanda	0,48	876.675	823.440	-0,2744
Avustralya	0,42	4.998.025	3.592.135	-0,1625
İrlanda	0,49	748.828	722.814	-0,2275
İzlanda	0,50	56.095	55.547	-0,2478

Kaynak: OECD Data; World Bank World Development Indicators; Eurostat Population and Social Conditions veri tabanları. Hesaplamalar ve özet istatistikler, yazarlar tarafından Microsoft Excel 365 ve EViews 10 ile hazırlanmıştır.

Kümeleme Analizi

Yukarıda yapılan değerlendirmeler ışığında araştırmaya konu ülkelerde Göçmen Katkı Oranı ile Doğurganlık oranı bir arada dikkate alınarak değerlendirildiğinde ülkelerin 3 kümede toplandığı tespit edilmiştir (Bkz: Şekil 1).

Şekil 1: Ülkelerin Göçmen Katkı Oranı ile Doğurganlık Oranı İlişkisi

Küme 0 – Dengeli Göç ve Doğurganlık (Orta Risk): Bu ülkeler Avusturya, Belçika, Çekya, Danimarka, Fransa, İspanya, İsrail, İsviçre, Japonya, Kanada, Lüksemburg ve Norveç'tir. Bu kümede yer alan ülkelerde Göçmen Katkı Oranı 30 yılda ortalama %62 artış gösterirken, doğurganlık oranında ise %8,5 azalma tespit edilmiştir. Danimarka, Fransa, İsrail'de doğurganlık oranında düşük düzeyde de olsa artış gözlemlenirken, diğer ülkelerde negatif bir seyir olduğu tespit edilmiştir. Bu ülkelerin, göçü demografik sürdürülebilirliğin bir aracı olarak kullandıkları, ancak doğurganlıktaki düşüş eğilimi dikkate alındığında, nüfus dengesini uzun vadede korumalarının risk altında olabileceği görülmektedir.

Küme 1 – Göçle Destekli Düşük Doğurganlık (İstikrarlı): Bu ülkelerin Almanya, Yunanistan, İtalya ve Portekiz olarak kümelendikleri görülmektedir. Bu kümede yer alan ülkelerde Göçmen Katkı Oranı 30 yılda ortalama %168 artış gösterirken, doğurganlık oranında ise %2,9 azalma tespit edilmiştir. Almanya, diğer ülkelere kıyasla hem en yüksek göçmen katkısını almış hem de doğurganlık oranını pozitif yönde seyrettirebilmiş tek ülke olarak dikkat çekmektedir. Buna karşın Yunanistan, İtalya ve Portekiz'de doğurganlık oranları görece daha düşük düzeyde kalmıştır. Bu bağlamda, Küme 1'deki ülkeler, doğurganlıktaki gerilemeyi göçmen nüfus aracılığıyla dengelemeye çalışan bir yapıya sahiptir. Ancak bu destek görece istikrar sunsa da doğurganlık oranındaki sınırlı toparlanma, uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından kırılğan bir yapı oluşturabilir.

Küme 2 – Düşük GKO ve Çok Düşük Doğurganlık (Yüksek Risk): Avustralya, Finlandiya, İrlanda, İsveç, İzlanda, Türkiye ve Yeni Zelanda bu kümede yer alan ülkelerdir. Bu kümede yer alan ülkelerde Göçmen Katkı Oranı 30 yılda ortalama %48 artış gösterirken, doğurganlık oranında ise %25 azalma tespit edilmiştir. Doğurganlık oranında Avustralya'da en düşük azalış tespit edilmiştir. Diğer ülkelerde azalışlar %20'inin üzerinde iken en yüksek azalış ise %43 ile Türkiye'de tespit edilmiştir. Bu ülkelerde hem göçmen kazanımı az hem de doğurganlık oranı çok düşük olmakla birlikte nüfus daralması riskinin bu grupta yer alan ülkelerde yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5: Son 30 Yılda Ülkelerin Göçmen Katkı Oranı ve Doğurganlık Eğilim Kümelmesi

Özellik	Küme 0 – Dengeli Göç ve Doğurganlık (Orta Risk)	Küme 1 – Göçle Destekli Düşük Doğurganlık (İstikrarlı)	Küme 2 – Düşük GKO ve Çok Düşük Doğurganlık (Yüksek Risk)
Ülkeler	Avusturya, Belçika, Çekya, Danimarka, Fransa, İspanya, İsrail, İsviçre, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç	Almanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan	Avustralya, Finlandiya, İrlanda, İsveç, İzlanda, Türkiye, Yeni Zelanda

Göçmen Katkı Oranı	%62 artış	%168 artış	%48 artış
Doğurganlık Oranı Değişimi	%8,5 azalma	%2,9 azalma	%25 azalma
Doğurganlık Eğilimi	Danimarka, Fransa, İsrail'de artış, diğerlerinde düşüş	Almanya'da artış, diğerlerinde düşüş	Avustralya'da en düşük azalış, Türkiye'de %43 ile en yüksek azalış
Genel Yorum	Göçle destek sağlanmakta ancak uzun vadeli denge zor	Göçle doğurganlık düşüşü sınırlı tutulmuş, sistem istikrarlı	Göç de yetersiz, doğurganlık çok düşük, ciddi nüfus daralması riski mevcut

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Göçmen ve Yerli Nüfus Katkısının Demografik Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi

Bu çalışma, 1990–2020 yılları arasında 23 ülkenin demografik yapısındaki dönüşümleri göçmen katkı ve doğurganlık oranları bağlamında inceleyerek, göç ve yerli nüfus dinamiklerinin demografik sürdürülebilirlik üzerindeki rolünü çok boyutlu olarak analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, göçün yalnızca tamamlayıcı bir unsur değil, birçok ülke için nüfusun korunmasında stratejik bir yapı taşı hâline geldiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, Avrupa bağlamında yabancı doğumlu nüfusun toplam nüfus artışındaki belirleyici rolünü ortaya koyan güncel çalışmalarla da paralellik göstermektedir (Bagavos, 2022).

Demografik Sürdürülebilirlikte Göçün Artan Belirleyiciliği

Araştırmada, ülkelerin %13'ünde (Almanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz) nüfus artışının tamamen göçmen kaynaklı olduğu saptanmıştır. Bu ülkelerde yerli nüfus azalırken, göçmen nüfus artışı sayesinde toplam nüfus korunmuştur. Örneğin Almanya'da yerli nüfus 4,3 milyon azalmış, ancak göçmen nüfustaki 8 milyonluk artış sayesinde toplam nüfus artmıştır (GKO = 2,16). Bu bulgular, demografik sürdürülebilirliğin artık doğal doğurganlıkla değil, dışsal kaynaklarla sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu durum, Castles ve Miller'in (1998) göçü küresel sistemin yapısal bir bileşeni olarak tanımlayan yaklaşımıyla ve de Haas et al.'in (2020) "küresel göç çağında demografik yeniden yapılanma" modeliyle örtüşmektedir. OECD (2023) ve Avrupa Komisyonu (2024) raporları da bu eğilimi doğrulamakta; Avrupa Birliği'nde nüfus artışının tamamen net göçten kaynaklandığını ve doğal artışın negatif değer aldığını belirtmektedir. Bu bulgu, Castles ve Miller'in (1998) öngördüğü yapısal dönüşümün artık demografik düzlemde kurumsallaştığını teyit etmektedir.

Karma Katkılı Yapılar ve Sürdürülebilirlikte Kırılgan Denge

Ülkelerin %74'ünde göçmen ve yerli nüfus katkısı birlikte etkilidir; bu “karma modeller” göç ve doğurganlık arasındaki denge üzerinden demografik sürdürülebilirliği sağlamaktadır. İspanya (0,74), İsviçre (0,70), Belçika (0,71) ve Danimarka (0,70) bu grupta yer almakta ve göçün doğurganlıktaki azalışı kısmen dengelediği örnekleri oluşturmaktadır. Ancak bu denge, göç akımlarının istikrarına ve doğurganlıktaki azalışın kontrolüne bağlıdır. Danimarka, Fransa ve İsrail’de doğurganlıkta sınırlı artışlar gözlenirse de diğer karma ülkelerde %10–25 arasında azalışlar saptanmıştır. Bu kırılgan yapı, göç akışlarındaki dalgalanmaların nüfus dengesine yansımaları artırılabilir (Muttarak, 2021; Dustmann & Frattini, 2014). OECD (2023) da benzer şekilde, Avrupa’da göç hacmindeki dalgalanmaların uzun vadede işgücü arzı ve doğurganlık eğilimleri üzerinde belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, göç ve doğurganlık etkileşiminin yalnızca bir ikame ilişkisi değil, dinamik bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Yetersiz Göçmen Katkısı ve Derinleşen Demografik Daralma

Göçmen katkısının görece sınırlı olduğu ülkeler (örneğin Türkiye, Kanada, İsrail) nüfus artışını büyük ölçüde iç dinamikler üzerinden sürdürmeye çalışsa da, doğurganlık oranlarındaki hızlı düşüş bu çabayı zayıflatmaktadır. Türkiye örneğinde, göçmen katkı oranı 0,18 olup, aynı dönemde doğurganlık oranı yaklaşık %43 azalmıştır. Bu durum, nüfus artışının ağırlıklı olarak yerli bileşen tarafından sürdürüldüğünü; ancak doğal artıştaki zayıflamanın, uzun vadede yenilenme kapasitesi üzerinde baskı oluşturduğunu göstermektedir. Düşüşün arka planında kentleşme, eğitim süresinin uzaması, kadınların iş gücüne katılımındaki artış ve evlilik ile ilk doğum yaşındaki yükselme gibi yapısal faktörler etkili görünmektedir (Ayyıldız & Karataş, 2021).

Türkiye’nin göç profili; geçici koruma, eğitim, çalışma ve aile birleşimi gibi çeşitli statülerde gerçekleşen giriş–çıkışlar nedeniyle zamana ve mevzuata duyarlı bir dalgalanma sergilemektedir. Bu nedenle GKO’nun düşük kalması göç karşıtlığını değil, nüfus artışında göçmen bileşenin görece payının sınırlı olduğunu göstermektedir. Karşılaştırma amacıyla, aynı dönemde Kanada (%22), Finlandiya (%23) ve İsveç’te (%21) de benzer biçimde doğurganlık düşüşleri izlenmiş; ancak bu ülkelerde göçmen katkısının görece payı Türkiye’den farklı dinamikler göstermiştir. Türkiye’de gözlenen eğilim, demografik avantaj penceresinin daraldığını ve orta–uzun vadede doğurganlık politikaları ile nitelikli ve kalıcı göç akımlarının eşgüdüllü biçimde ele alınmadığı takdirde, demografik sürdürülebilirliğin risk altına girebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye için demografik denge, doğurganlığın yapısal belirleyicileriyle göçün bileşimi ve kalıcılığı arasındaki uyuma bağlı olarak şekillenmektedir.

Göç ve Doğurganlığın Entegre Yönetimi: Yapısal Zorunluluk

Kümeleme sonuçları, demografik sürdürülebilirliğin yalnızca göç politikalarıyla değil, doğurganlığı destekleyici iç sosyal politikalarla birlikte ele alınmasının gerektiğini göstermektedir. Tek başına göç alımı, uzun vadeli nüfus dengesini garanti etmemektedir. Göçmenlerin topluma entegrasyonu, kalıcılık düzeyi ve ikinci kuşak doğurganlık davranışları bu dengeyi belirleyen kritik etkenlerdir (Peri, 2020; UNPFA, 2023). Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamaları, göçmenlerin eğitim, sağlık, barınma ve istihdama erişimini kolaylaştırarak demografik katkının nitelikli ve sürdürülebilir olmasını sağlar. Sosyal hizmet uzmanları, göç politikalarının yerelde uygulanmasında kültürel arabulucu ve savunucu roller üstlenerek göçmenlerin toplumsal uyumunu güçlendirmektedir (Gest & Boucher, 2021). Buna karşın, Avrupa'da yükselen güvenlik odaklı söylemler ve politik kısıtlamalar, göçmenlerin entegrasyonunu zorlaştırmakta ve uzun vadeli demografik katkısı sınırlamaktadır. Dolayısıyla göç politikaları, sadece niceliksel artışı değil, nitelikli katılım ve sosyal bütünleşmeyi öncelleyen bütüncül stratejilerle desteklenmelidir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, 1990–2020 döneminde 23 ülkenin demografik dönüşümünü göçmen katkısı ve doğurganlık eğilimleri çerçevesinde inceleyerek, demografik sürdürülebilirliğin giderek daha fazla dışsal dinamiklere –özellikle göçe– bağımlı hâle geldiğini ortaya koymuştur. Bulgular, ülkelerin yalnızca %13'ünde (ör. Almanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz) nüfus artışının tamamen göçmen kaynaklı olduğunu; %74'ünde karma modellerin, %13'ünde ise yerli katkının baskın kaldığını göstermektedir. Bu üçlü yapı, demografik sürdürülebilirliğin artık yalnızca doğurganlık oranlarıyla değil, göç akımlarının istikrarı ve yönüyle de şekillendiğini göstermektedir. Özellikle Almanya gibi ülkelerde göçmen katkısı, nüfusun yenilenmesinde yapısal bir zorunluluk hâline gelirken; Türkiye gibi geleneksel olarak yüksek doğurganlığa sahip ülkelerde yaşanan hızlı düşüş (%43) demografik avantajın zayıfladığını ve gelecekte göçmen katkısına duyulan ihtiyacın artacağını göstermektedir.

Sonuç olarak, göçmen katkısı ülkelerin nüfus projeksiyonlarında artık ikincil değil, stratejik bir bileşen konumuna yükselmiştir. Doğurganlık oranlarındaki gerileme göçle kısmen dengelenebilse de uzun vadeli sürdürülebilirlik yalnızca sayısal büyüme ile değil, nitelikli entegrasyon, sosyal uyum ve üretken nüfusun korunmasına dayalı yapısal politikalarla sağlanabilir. Demografik sürdürülebilirlik, iç (doğurganlık) ve dış (göç) dinamiklerin birbirini tamamladığı, veri temelli ve bütüncül yaklaşımlar gerektirmektedir. Bu çalışma, karar alıcılara göç ve doğurganlık etkileşimini birlikte ele alan analitik bir değerlendirme çerçevesi sunmakta ve ülke profillerine özgü politika üretimi için bilimsel bir temel sağlamaktadır. Bu kapsamda, ülkelerin demografik sürdürülebilirlik düzeyleri göçmen katkısı ve doğurganlık eğilimlerine göre farklılaştığından, her ülke kendi demografik profiline uygun politikalar geliştirmelidir.

- *Göçmen katkısı yüksek, doğurganlık oranı düşük olan ülkeler (örneğin Almanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz)*: Bu ülkelerde göçmenlerin kalıcılığını artırmak ve entegrasyon süreçlerini güçlendirmek önceliklidir. Vatandaşlık süreçleri, istihdam ve eğitim politikaları kapsayıcı biçimde yeniden yapılandırılmalı; göç akışlarındaki olası dalgalanmalara karşı esnek demografik izleme sistemleri kurulmalıdır.
- *Karma modeller (örneğin İspanya, İsviçre, Belçika, Danimarka)*: Göç ve yerli nüfus katkısının dengeli olduğu ülkelerde, doğurganlığı destekleyici sosyal politikalar (ebeveyn izni, çocuk bakım hizmetleri, esnek çalışma modelleri) yaygınlaştırılmalı; nitelikli göç politikalarıyla işgücü arzı çeşitlendirilmelidir. Göçmen kadınların doğurganlık ve istihdam davranışları özel olarak izlenmelidir.
- *Göçmen katkısı düşük, doğurganlık oranı düşüşü yüksek olan ülkeler (örneğin Türkiye, Kanada, İsrail)*: Kalıcı ve nitelikli göçü teşvik eden uzun vadeli politikalar geliştirilmelidir. Diaspora potansiyeli aktif olarak değerlendirilerek nitelikli bireylerin ülkeye dönüşü desteklenmeli; doğurganlıktaki gerilemeyi dengelemek üzere kapsamlı aile ve istihdam politikaları uygulanmalıdır. Bu bağlamda, özellikle sosyal devlet uygulamalarının güçlendirilmesi ve kadın emeğinin görünürlüğünün artırılması önemlidir (Acar, 1992). Aile dostu çalışma modelleri, kreş ve destek hizmetlerinin erişilebilirliğinin artırılması ile sosyal güvence mekanizmalarının geliştirilmesi, nüfus dinamikleri üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Yaşlanan nüfus karşısında aktif yaşlanma ve sosyal güvenlik sistemleri yeniden yapılandırılmalıdır.
- *Tüm ülke grupları için genel öneri*: Göç ve doğurganlık göstergeleri birlikte izlenmeli, risk temelli demografik projeksiyonlar oluşturulmalı ve politikalar bu verilerle uyumlu biçimde tasarlanmalıdır. Demografik sürdürülebilirlik, yalnızca nüfus artışını değil, sosyal uyum, üretkenlik ve kuşaklar arası dengeyi gözetten bütüncül bir anlayış gerektirir.
- *Sosyal hizmet perspektifinden*: Göçmenlerin ve yerli nüfusun eşit hizmet alımını garanti edecek kapsayıcı sosyal hizmet modelleri oluşturulmalıdır. Sosyal hizmet profesyonelleri, göçmenlerin topluma uyumu ile yaşlanan yerli nüfusun desteklenmesinde kilit roller üstlenmeli; bu alanlarda mesleki kapasite güçlendirilmelidir.

Bu öneriler, demografik yapının yalnızca niceliksel sürekliliğini değil; nitelikli, kapsayıcı ve sürdürülebilir nüfus politikalarının gerekliliğini vurgulamaktadır. Her ülkenin kendi demografik risk profiline uygun, esnek ve uzun vadeli stratejiler geliştirmesi; sadece bugünkü nüfus dengesini değil, geleceğin toplumsal sürdürülebilirliğini de güvence altına alacaktır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu çalışma kapsamında herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek / Hibe: Yazarlar, bu araştırmaya yönelik herhangi bir destek alınmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Acar A. C. (1992). İktisadi faaliyetlerde kadınların üretici faaliyetlerinin görünmezliği sorunu. *Journal of Social Policy Conferences*, (40), 195–202.
- Ayyıldız, A. A., & Karataş, K. (2021). Bugünün Türkiye'sinde göç gerçeği: Küresel hareketliliğin neresindediriz? *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 473–500.
- Ayyıldız, Ş. (2023). Zorunlu göçü anlamak: Teorik bir sentez geliştirmenin önemi. *Göç Dergisi*, 10(2), 157–172. <https://doi.org/10.33182/gd.v10i2.852>
- Bimay, M. (2022). Küresel göç krizleri ve uluslararası göçlerin geleceğine ilişkin bir değerlendirme. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 87–106. <https://doi.org/10.47147/ksuibf.1173561>
- Bagavos, C. (2022). On the contribution of foreign-born populations to overall population change in Europe: Methodological insights and contemporary evidence for 31 European countries. *Demographic Research*, 46(7), 179–216. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2022.46.7>
- Castles, S., & Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (6nd ed.). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-26846-7>
- de Haas, H., Castles, S., & Miller, M. J. (2020). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (6th ed.). Guilford Press.
- Dustmann, C., & Frattini, T. (2014). The fiscal effects of immigration to the UK. *The Economic Journal*, 124(580), F593–F643. <https://doi.org/10.1111/ecoj.12181>
- Ergün, Y., Mertol, H., & Çetin, Ş. (2024). Göç stoğunun Türkiye'nin demografik yapısına etkisi: TÜİK verileri ışığında bir değerlendirme. In *Proceedings of the 3rd International Lake Van Social Sciences Congress* (pp. 123–139).
- European Commission. (2024). *Migration and population dynamics in the EU*. <https://ec.europa.eu>
- Eurostat. (2024). *Population and social conditions*. <https://ec.europa.eu/eurostat>
- Gedik, M. (2025). Avrupa'da Türk iş gücü göçü ve yaşlı Türk göçmenler. In M. Gedik, Z. Hiçdurmaz, & H. Yüksel (Eds.), *Avrupa'da Yaşlı Türk göçmenler: Sosyal Politika Önerileri* (ss. 27–84). GAV Perspektif Yayınları.
- Gest, J., & Boucher, A. K. (2021). A segmented theory of immigration regime development. *Polity*, 53(3), 323–349. <https://doi.org/10.1086/714325>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis* (7. baskı). Pearson Education Limited.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466.

- Migration Data Portal. (2024). *International migrant stock as a percentage of the total population (mid-2024)*. <https://www.migrationdataportal.org/international-data>
- Migration Policy Institute. (2023, April 11). *What role can immigration play in addressing current labor shortages?* <https://www.migrationpolicy.org/research/immigration-addressing-labor-shortages>
- Muttarak, R. (2021). Applying concepts and tools in demography for estimating, analyzing, and forecasting forced migration. *Journal on Migration and Human Security*, 9(3), 182–196. <https://doi.org/10.1177/23315024211042850>
- OECD. (2023). *International migration outlook 2023* (47th ed.). Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reaports/2023/10/international-migration-outlook-2023_0faed233/b0f40584-en.pdf
- Peri, G. (2020, March). Can immigration solve the demographic dilemma? *Finance & Development*, 57(1). International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2020/03/can-immigration-solve-the-demographic-dilemma-peri>
- TÜİK. (2025). Türkiye İstatistik Kurumu. (2025, Temmuz 9). *Dünya Nüfus Günü, 2025* (No. 54078). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2025-54078>
- UNPFA. (2023). United Nations Population Fund. (2023). *State of world population 2023: 8 billion lives, infinite possibilities – The case for rights and choices*. <https://www.unfpa.org/publications/state-world-population-2023-8-billion-lives-infinite-possibilities>
- UN. (2022). United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. *World Population Prospects 2022*. <https://population.un.org/wpp/>
- Wise, R. D. (2013). The migration and labor question today: Imperialism, unequal development, and forced migration. *Monthly Review*, 64(9), 1–14. https://doi.org/10.14452/MR-064-09-2013-02_3
- World Bank. (2024). *World Development Indicators*. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

“Yeni Azınlıklar”: Azınlık Tartışmalarında Yeni Bir Perspektif

Nihal Eminoğlu

To cite this article: Nihal Eminoğlu (2026) “Yeni Azınlıklar”: Azınlık Tartışmalarında Yeni Bir Perspektif, Turkish Journal of Diaspora Studies, 6(1), 18-35, DOI: 10.52241/TJDS.1872369

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.1872369>

Submission Date: 26 January 2026 **Acceptance Date:** 10 February 2026

Article Type: Research Article

© 2026 Nihal Eminoğlu. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 15 March 2026

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

“Yeni Azınlıklar”: Azınlık Tartışmalarında Farklı Bir Perspektif

Nihal Eminoğlu*

Özet

Bu makale 2000’lerde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı metinlerinde yer alan ve Avrupa Konseyi raporlarında da gündeme getirilen ‘yeni azınlık’ konseptini ele almaktadır. Kavramın her ne kadar genel geçer bir tanımı yoksa da ve farklı disiplinlerde farklı gruplar bu kategoride değerlendiriliyor olsa da bu çalışmanın konusu olan ‘yeni azınlıklar’, daha ziyade sosyolojik bağlamda göçmenleri ve göçmen kökenli gençleri (sonraki kuşakları) ifade etmektedir. Bu nedenle konseptin ilk olarak ‘göçmen’ ve ‘azınlık’ kavramları ile bağlantısı makalede değerlendirilmiştir. Ayrıca, uluslararası alanda azınlıkların korunması ve mevcut azınlık hakları düzenlemelerinde yer alan ‘azınlık’ çerçevesinin ne ölçüde göç kaynaklı ‘yeni azınlıkları’ kapsadığı tartışılmış, ardından ‘ulusal azınlıklar’ ile karşılaştırılmaya gidilerek haklar, meşru talepler ve ihtiyaçlar bakımından bu iki grubun örtüşen ve farklılaşan unsurları ortaya konmuştur. Geleneksel azınlık haklarına yeni bir yaklaşım olarak ele alınabilecek olan ‘yeni azınlıkların’ günümüzde Avrupa’da göçmenler bağlamında tartışılan çokkültürlülük ve entegrasyon politikalarının önemli bir keşişim noktası olduğu da değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Azınlık Bilinci, Kültürel Azınlıklar, Sosyal Uyum, İnsan Hakları, Eski Azınlıklar

“New Minorities”: A Different Perspective in Minority Debates

Abstract

This article examines the concept of ‘new minorities’, which appeared in the texts of the Organization for Security and Co-operation in Europe in the 2000s and was addressed in the reports of the Council of Europe. Although the concept lacks a universally accepted definition and different groups are categorized under it across various disciplines, in the context of international law—which is the focus of this study—‘new minorities’ refer to migrants and young people of migrant origin (*descendants*). Accordingly, the article first explores the connection of this new concept with the notions of ‘migrant’ and ‘minority’. It then discusses the protection of minorities at the international level and the extent to which the existing minority rights framework encompasses migration-related ‘new minorities’. Following this, a comparison is made with ‘national minorities’ to highlight the common and divergent elements between the two groups in terms of rights, legitimate claims, and needs. It has also been assessed that the “new minorities,” which can be considered as a new approach to traditional minority rights, constitute an important point of intersection in today’s Europe for the debates on multiculturalism and integration policies in the context of migrants.

Keywords : Minority Consciousness, Cultural Minorities, Social Cohesion, Human Rights, Old Minorities

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Politika ve Ekonomi Bölümü, Ankara, Türkiye

Giriş

Uluslararası hukukta azınlık ve bu bağlamda azınlık hakları konusu son yüzyılda, özel olarak da üç farklı dönemde gündeme gelmiştir (Pentassuglia, 2004; Boev, 2008). Bunlardan ilki Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti (MC) dönemidir. 1920-1946 yıllarını kapsayan bu dönemde azınlıkların korunmasından ziyade ulus devletin korunması hedeflenmiş, bu nedenle de azınlık hakları konusu bu sistemi korumanın bir “aracı” (Akgönül, 2015, s. 213) olarak ele alınmıştır. Bu dönemde azınlık haklarına ilişkin meseleler daha ziyade devletlerin münhasır yetki alanında kalmış ve zaman zaman da ikili anlaşmaların konusu olmuştur (Oran, 1986, ss. 65-67). MC yaklaşımı, azınlık sorunlarının önüne kısmen geçebilmiş ve bu nedenle de azınlık hakları çerçevesinde çok başarılı olamamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasına tekabül eden 1945-1992 arası ikinci dönemde ise Birleşmiş Milletler’in (BM) kurulması ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin kabul edilmesiyle, evrensel anlamda insan haklarının korunması fikri öne çıkmıştır. Bu sistem azınlık haklarından ziyade, insan hakları çerçevesinde ve ayrımcılığın önlenmesi ilkesi ışığında azınlık konusunu dolaylı olarak ele almaktadır. Diğer taraftan, bu dönemde azınlık haklarına dair önemli bir inisiyatif de gerçekleşmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu’nun altında kurulan Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu ve bu Komisyonu’nun ürünü olan 1976 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 27. maddesi uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde evrensel ve hukuk bağlayıcı, azınlık haklarına ilişkin ilk düzenleme olma özelliği taşımaktadır. İlgili madde, etnik, dinsel ya da dilsel azınlıkların bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup kişilerin, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerini açıklama ve uygulama ya da kendi dillerini kullanma hakkından mahrum edilemeyeceğini belirtmektedir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla başlayan Aralık 1991 sonrasını kapsayan üçüncü dönem ise, azınlıkların korunması konusunu insan hakları yaklaşımının ötesinde ele alması bakımından önemlidir. Doğu Avrupa’daki sosyalist rejimlerin çökmesi ve bölgede meydana gelen kimlik çatışmaları sonucu azınlık meselesi yeniden gündeme gelmiştir.

BM’nin 1992 tarihli Ulusal, Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara ait Kişilerin Haklarına Dair Bildirisi, azınlıkların korumasını insan haklarının bir alt grubu olarak konumlandırarak azınlıkları değil ‘azınlıklara ait bireyleri’ korumanın altını çizmektedir. Samim Akgönül’e göre (Akgönül, 2015) bu yaklaşımın iki önemli sonucu bulunmaktadır. Birincisi, azınlık haklarının üst sınırı olarak evrensel insan haklarının belirlenmiş olması, yani azınlıkların talep edecekleri hakların evrensel insan haklarına aykırılık teşkil etmemesi ve ikincisi de azınlık haklarından faydalanıp faydalanmamanın bireylerin özgür iradesine bağlanmasıdır (s. 221). Diğer taraftan, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği de üye devletlerde azınlık sorunlarından kaynaklı olarak bölgesel güvenlik ve istikrarı tehdit edecek durumlara karşı erken uyarı ve erken müdahale geliştirmeyi amaçlamıştır (OSCE, 1992). Benzer şekilde Avrupa Konseyi de bu üçüncü dönemde, bölgesel ve azınlık dillerini korumayı hedefleyen, 1992 tarihli Bölge

ya da Azınlık Dilleri Avrupa Sözleşmesi ve ulusal azınlıkları koruma yönünde Avrupa'da temel standartları oluşturan, 1995 tarihli Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ile azınlık haklarına aktif bir yaklaşım sergilemiştir. 1990 sonrası azınlık hakları konusunda özellikle de BM, AGİT ve Avrupa Konseyi bünyesinde ortaya konan uluslararası metinler, her ne kadar içerikleri, azınlık haklarına yaklaşımı ve sınırlılıkları bağlamında eleştiriye açık metinler olsa da bugün hala önemli referans kaynaklarıdır (Pentassuglia, 2004, s. 36).

1990 sonrası dönem aynı zamanda insan hareketliliğinin güçlendiği ve göçmen kitlelerin de sosyolojik bağlamda 'azınlık' olarak nitelendirildiği bir anlayışı da ortaya koymuştur. Ancak tam da bu tartışmalar daha sonra göçmen kitlelerin bir azınlık olarak değil, büyük ölçüde 'çokkültürlü' toplumsal yapıların bir unsuru şeklinde kabul edilmesine de alan açmıştır. Uzunca bir süre, göçmenler ve göçmen kökenliler için öne sürülen 'asimilasyon' temelli yaklaşımın çıkmaza girmesiyle birlikte, 'yeni azınlık' kavramından ziyade 'çokkültürlülük' yaklaşımı daha etkili olmuştur. Göçmen grupların kendilerinin azınlık olarak tanımlanmasını da bir ayrımcılık olarak gören, bu nedenle artık ayrılmaz bir parçası haline geldikleri toplumun asli bir unsuru olarak tanımlanma talepleri ile çokkültürlülük yaklaşımı azınlık yaklaşımına göre daha çok önemsenmiştir (Kymlicka, 2015). Kuşku yok ki yeni azınlık kavramındaki bu dönüşüm, bir dönem AGİT ve Avrupa Konseyi tarafından ortaya konulan konsepti ve kavramsallaştırmayı incelemeyi engellemekte, aksine sürece dair çabalar bağlamında akademik yazına bir not düşmeyi amaçlamaktadır.

'Yeni azınlık' kavramı ilk olarak 2003'te AGİT tarafından ele alınmış ve sonrasında Avrupa Konseyi'nin de raporlarında yer almıştır. Azınlık kavramında olduğu gibi, 'yeni azınlık' teriminin de herkes tarafından kabul edilen net bir tanımı bulunmazken, farklı disiplinlerin farklı grupları bu kategoriye yerleştirdiği de görülmektedir. Örneğin sosyoloji disiplini için, LGBTİ bireyler, engelli bireyler ve kadınlar da yeni azınlıklar kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmanın konusu olan 'yeni azınlıklar' ise – özellikle AGİT ve Avrupa Konseyi metinleri bu kapsamda incelendiğinde - göçmenleri ve göçmen kökenli gençleri (sonraki kuşakları) ifade etmektedir. Bu nedenle bu yeni konseptin ilk olarak 'göçmen' ve 'azınlık' kavramları ile bağlantısı bu çalışmada incelenecektir. Ayrıca, uluslararası alanda azınlıkların korunması ve mevcut azınlık hakları düzenlemelerinde yer alan 'azınlık' çerçevesinin ne ölçüde göç kaynaklı 'yeni azınlıklar' kapsadığı tartışılacak, ardından 'ulusal azınlıklar' ile karşılaştırmaya gidilerek haklar, meşru talepler ve ihtiyaçlar bakımından bu iki grubun örtüşen ve farklılaşan unsurları ortaya konacaktır.

Geleneksel azınlık haklarına yeni bir yaklaşım olarak ele alınabilecek olan 'yeni azınlıkların' günümüzde Avrupa'da göçmenler bağlamında tartışılan çokkültürlülük ve entegrasyon politikalarının önemli bir keşişim noktası olduğu da çalışmanın sonuç kısmında yer alacaktır.

'Yeni Azınlık' Kavramının Çerçevesi

'Yeni azınlık' kavramının literatürde farklı anlamlarda, farklı toplumsal grupları ifade edecek şekilde kullanımına rastlanmaktadır. Örneğin sosyoloji disipliniinde bu kavramın, azınlık hakları bağlamında tartışmaların daha ziyade 20. yüzyılın ikinci yarısında başladığı LGBTİ gruplar için kullanıldığını görülmektedir (Sobočan, 2013; Crawford, 2006). Benzer şekilde, kadınlar ve engelli bireylerin hakları üzerinden yapılan çalışmalarda da 'yeni azınlık' ifadesinin bu grupları işaret etmek için kullanımına rastlanmaktadır (Kleinbaum vd., 2012; Deegan, 1981; Thornburg, 1978). Siyaset bilimi alanındaki bazı çalışmalarda ise, Sovyetler'in dağılmasının ardından özellikle Doğu Avrupa'da ortaya çıkan kimlik çatışmaları bağlamında azınlık sorununun ele alındığı dönemde, kronolojik olarak yeni dönemi ifade etmek için 'yeni azınlık' teriminin kullanıldığı görülmektedir (Harris, 1993; Yamskov, 1994; Davis & Sabol, 2018). Bu tanımlamanın; etnik, dinsel, dilsel azınlıklardan, yani ulusal- bir başka ifadeyle geleneksel veya eski - azınlık gruplardan içerik olarak çok da farklı olmadığını belirtmek gerekir (Eminoğlu, 2018).

Bu makalede incelenen 'yeni azınlık' kavramı ise özellikle 2000'lerden itibaren AGİT ile Avrupa Konseyi'nin metinlerinde yer aldığı şekilde, 1960 ve 70'lerde Avrupa ülkelerine göç eden 'misafir işçilerin' çocuklarını, yani sonraki kuşaklarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda 'yeni azınlık' kavramı ilk olarak 2003 yılında AGİT bünyesinde düzenlenen, 'Yeni Azınlık: Kapsayıcılık ve Eşitlik' (*New Minorities: Inclusion and Equality*) başlıklı konferansta yer almıştır. Dönemin AGİT Azınlıklar Yüksek Komiseri Rolf Ekéus'un konferansta yaptığı konuşma ise, yeni azınlık kavramına dair önemli izler taşımaktadır (OSCE, 2003). Yüksek Komiser konuşmasında yeni azınlık ifadesini kullanırken 'sözde' (*so-called*) vurgusu yaparak aslında kavramın açık ve net, üzerinde uzlaşmaya varılan bir tanımının olmadığını ortaya koymaktadır (s. 2). Bununla birlikte, yeni göçmenlerin ve özellikle de genç göçmenlerin (konuşmada "recent immigrants" ve "young immigrants" olarak geçmektedir) ev sahibi ülkeye entegrasyonunun kolay olmadığı ve bu durumun da ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi tepkilere yol açtığı ifade edilmiştir. Ekéus'a göre, göç devam ettiği sürece bu grubun (yeni azınlıkların) entegrasyonu konusu daha da önemli hale gelecektir ve bu sadece sosyal bir sorun olarak değil, bir yönetim meselesi ve temel bir politika konusu olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda, bu yaklaşımın, günümüzde Avrupa ülkelerinin göç süreç yönetiminin, özellikle de göçmenler ekseninde sıklıkla gündeme gelen entegrasyon tartışmalarının arka planını oluşturan önemli unsurlardan biri olduğu da düşünülebilir.

AGİT Parlamenterler Meclisi tarafından hazırlanıp 2004 yılında imzalanan Edinburg Deklarasyonu ise, yeni azınlık kavramının yer aldığı ilk uluslararası belge olması açısından önemlidir. Deklarasyonun 60. paragrafı, son yıllarda yaşanan göçün sonucu olarak 'geleneksel azınlıkların' (*traditional minorities*) yani 'ulusal azınlıkların' (*national minorities*) yanı sıra birçok AGİT ülkesinde 'yeni azınlıkların' (*new minorities*) olduğunu belirterek,

Azınlıklar Yüksek Komiserine AGİT üyesi ÷lkelerin entegrasyon politikalarını analiz etmesi ve yeni azınlıkların durumunu inceleyen bir çalışma yapması çağrısında bulunmuştur (OSCE PA, 2004, par. 71). Bunun üzerine Yüksek Komiser, göç alanında uzmanlaşmış bağımsız bir düşünce kuruluğu olan *Migration Policy Group*'tan (MPG) bu konuda bir rapor hazırlamasını istemiştir. Bu talep üzerine MPG 2006 yılında, Fransa, Almanya, Hollanda, İngiltere, Danimarka, İsveç ve Kanada'nın entegrasyon politikalarını karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmasını yayınlamıştır (MPG, 2006).

MPG'nin çalışmasının önemli bulgularından birisi, incelediği ÷lkelerde 'yeni azınlık' kapsamında değerlendirilen grupların ÷lkeden ÷lkeye farklılık göstermesi, bu nedenle de üzerinde uzlaşılan bir tanım yapmanın mümkün olmaması, ayrıca bu kavramın hukuki bir statüsünün bulunmamasıdır. Yeni azınlık olarak nitelendirilen grupların genel olarak göçmenlerin 'torunları' (*descendants*) yani 'kuşakları' olduğu yönünde ortak bir görüş öne çıkarken, bazı ÷lkelerde yabancı uyruklu ebeveynlerin ÷lkede doğan çocuklarını da içeren 'yabancı kökenli kişiler' veya 'yabancı kökenli torunlar' gibi tanımların da kullanıldığı, bazı ÷lkelerin ise bu grubu tanımlamak için 'azınlık' kavramını kullandığı gör÷lmektedir. Ayrıca, göçmenlerin bazılarının vatandaşlık bağı üzerinden yapılan değerlendirmeye istinaden yabancı uyruklu olarak tanımlandığı veya ÷lkede kalış süresinin uzunluğuna göre, yabancı vb. farklı tanımlara tabi olduğu durumlar da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de mevcut durumda hiçbir ÷lkede 'yeni azınlık' nüfusunu kapsamlı bir şekilde detaylandırmanın mümkün olmadığı belirtilmiştir (MPG, 2006, ss.4, 29). Bu bağlamda rapor, 'yeni azınlık' terimini geniş bir çerçevede değerlendirmekte ve genel olarak, bu kavramı yakın dönem göçler sonucu bir ÷lkeye yerleşen kişi ve gruplar olarak ele almıştır (s. 3). Kullanılan tanımlamaların çeşitliliği ve karmaşıklığı nedeniyle, MPG'nin araştırması, çalışmanın ana konusu olan entegrasyonun 'kime' değil, 'nasıl' yapılacağı üzerinde durmuş ve ÷llelerin entegrasyon politikalarını ve yöntemlerini, 'göçmenler' ve 'azınlıklar' şeklinde iki geniş gruplandırma ile değerlendirmiştir (s. 4).

Göçmenlerin 'yeni azınlık' kapsamında değerlendirilmesine yönelik Avrupa Konseyi'nin yaklaşımı da AGİT kadar öne çıkmaktadır. Bu hususta 2001 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin (AKPM) ulusal azınlıkların haklarına ilişkin 1492 no'lu tavsiye kararında, buldukları ÷lkenin vatandaşı olan göçmen nüfusların özel bir azınlık kategorisi oluşturduğu ifade edilmiştir (PACE, 2001, 11.madde).

AGİT ve Avrupa Konseyi'nin, genel yaklaşımına bakıldığında, 'yeni azınlık' teriminin - her ne kadar hukuki bir statü olmasa da ve herkes tarafından kabul edilen net bir tanımı bulunmasa da - 'azınlık' ve 'göçmen' olmak üzere iki temel kavrama dayandığı gör÷lmektedir. Bu durumda kavramın bu iki bağlamda incelenmesi, geleneksel azınlık hakları çerçevesinde 'yeni azınlıklar'ın ve haklarının nasıl karşılıklı bulunduğunu anlamak açısından önemlidir. Öte yandan, her ne kadar göçmen entegrasyonu üzerinden tanımlanan bir 'yeni azınlık' kavramı olsa da bu kategori uluslararası hukukta henüz 'azınlık' olarak kabul edilmemektedir.

'Yeni Azınlıklar': Ne Kadar Göçmen, Ne Kadar Azınlıklar?

Uluslararası metinlerde 'yeni azınlık' kavramını ele alan ve bu konuyu gündemlerine ilk taşıyanlardan AGİT ve Avrupa Konseyi'nin yaklaşımına bakıldığında, 'yeni azınlıklar'ın bir ülkeye yakın zamanda göç etmiş olanları ve daha ziyade göçmenlerin çocukları ve torunlarını, yani sonraki nesillerini tanımlamak için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede makalenin bu bölümünde, bu grubun ne kadar göçmen ne kadar azınlık olabilecekleri, yani 'yeni azınlık' teriminin bu iki kavramla gerek hukuksal gerek sosyolojik anlamda ne kadar örtüştüğü ve/veya ayrıştığı analiz edilecektir.

'Yeni Azınlık' ve Göçmen İlişkisi

'Yeni azınlık' kavramının uluslararası belgelerde kullanımına ve uluslararası örgütlerin konuya yaklaşımına bakıldığında kavramın ilk olarak 'göçmen' terimiyle yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak bu kurguda bir yanılgı olduğunu belirtmek gerekir. Yeni azınlık çalışmalarında sıklıkla işaret edilen Avrupa'daki göçmenlerin çocukları ve/veya torunları, yani sonraki nesilleri, büyük çoğunlukla buldukları ülkede doğan kişilerdir. Daha açık bir ifadeyle, 'göçmenin' en yalın ifadesi olan 'bir yerden bir yere göç eden kişi veya gruplar' tanımlaması bu kişilere karşılık gelmemektedir. Esasen göç edenler yani göçmenler o kuşakların anne-babaları ve/veya atalarıdır. Diğer taraftan, bu kuşakların önemli bir bölümü yaşadıkları ülkenin vatandaşlığını kazanmış kişilerdir. Bu durum, yani bir kişinin yaşadığı ülkenin vatandaşı olup olmaması hali, özellikle göçmen hakları ve azınlık hakları ile ilgili tartışmalarda belirleyici bir unsur olduğundan bir kişinin yasal statüsünün hem hukuken hem de toplum nezdinde (algılar bakımından) karşılığı önemlidir. Ayrıca, yeni azınlık sorunsalının önemli bir boyutu olan, 'yeni azınlık' kapsamına dahil edilen kişi ve grupların yaşadıkları topluma entegrasyonu tartışmalarında hem hukuken entegrasyona yönelik değerlendirmeler yaparken hem de sosyal-kültürel entegrasyon süreçlerinde toplumsal algılar ve tepkiler incelenirken, entegrasyonun öznesi olan kişi ve grupların ülkedeki yasal statüleri de yine entegrasyon sürecini ve bu alandaki politikaları etkilemektedir.

'Yeni azınlık' ifadesinin AGİT ve Avrupa Konseyi'nce göçmen bağlamında ele alınmasının yarattığı bir diğer sorun alanı da bu kavramın sadece göçmen çocuklarını (nesillerini) değil, aynı zamanda göçmenlerin kendilerini de kapsayacak şekilde kullanılıyor olmasıdır. Hatta Edinburgh Deklarasyonu'nda yeni azınlık grupları tanımlarken, "son on yıllardaki göçlerin sonucu" (60. madde) ifadesiyle belirtilen kronolojik sıralamanın nasıl yorumlanması gerektiği de açık değildir. Benzer şekilde, dönemin AGİT Azınlıklar Yüksek Komiseri Rolf Ekéus 2003'teki konuşmasında da yeni azınlıklardan bahsederken "yakın zamanda gelen göçmenler" (OSCE, 2003, s. 3) şeklinde yine belirsiz bir ifade kullanmıştır. Ancak Ekéus'un konuşmasının devamına bakıldığında aslında göçmenlerden değil, göçmenlerin sonraki nesillerinden bahsettiği anlaşılmaktadır. Yüksek Komiser 'genç göçmenler'in yaşadıkları ülkede orantısız bir şekilde hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla

karşı karşıya kaldıklarını, bu gençlerin de yeni kimlikler inşa etmek için gruplaştıklarını ve topluma entegre olmaya direndiklerini öne sürmektedir (s. 2). Yüksek Komiser ayrıca bu durumun 'doğdukları yeri seçme şansını olmayan ikinci ve sonraki kuşaklar' için daha da geçerli olduğunu belirtmiş ve bu ifade biçiminde de yine 'yeni azınlık' kullanımındaki 'yeni' vurgusunun, her ne kadar uluslararası metinlerde 'yakın zamanlı göçler' gibi tanımlamalar kullanılsa da zamansal bir anlamda değil, kavramsal bağlamda kullanıldığını ve göçmenlerin nesillerini işaret ettiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Avrupa Konseyi'nin de metinlerinde göçmenlerin çocuklarından bahsederken 'ikinci kuşak göçmenler' ve hatta bazen 'üçüncü kuşak göçmenler' ifadelerine rastlanmaktadır (CoE, 2002, ss. 43, 55, 65). Hatta ikinci kuşaklar, 'göçmenlerin ev sahibi ülkede doğan veya okula giden çocukları' olarak ifade edilmiştir (s. 81). Öte yandan, 'ikinci kuşak' ya da 'göçmen kökenli gençler' ifadelerinin herhangi bir hukuki karşılığı olmadığını ya da idari bir sınıflandırmaya karşılık gelmediğini de belirtmek gerekir. Göç tarihi uzmanı Gérard Noiriel'in de ifade ettiği gibi aslında "göçmen kökenli gençler diye bir şey yoktur" (Noiriel, 2001, s.145). Bu yaklaşım, bu gruba dair potansiyeli, sorun alanlarını ve farkındalığı reddetmek anlamına gelmemekte, aksine homojen bir gruptan bahsetmenin mümkün olmadığını, sosyal, siyasal, ekonomik koşullar ve aile gibi çok farklı parametrelerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ve bu nedenle de konunun sadece 'göçmen kökenli olmak' gibi bir değerlendirmeye yalnızca 'göçmen' olgusu üzerinden ele alınmasının sınırlayıcı olacağını savunmaktadır (Derder, 2014, s. 28).

'Yeni Azınlık' ve Azınlık İlişkisi

'Yeni azınlıkların' uluslararası metinlerde ele alınış şekli ve ifade biçimi, bu kavramın doğrudan göçmen ile ilişkilendirildiğini gösterirken, 'azınlık' kavramı ile daha açık bir bağlantısının olduğu terimin içinde bizzat 'azınlık' ifadesinin geçmesinden anlaşılmaktadır. Bu durumda, göçmenlerin ve sonraki kuşaklarının hangi bağlamda azınlık olarak ele alınabileceğini incelemek gerekmektedir. Bunun için de ilk olarak 'azınlık' kavramını tanımlamak yerinde olacaktır.

Uluslararası hukukta bütün devletlerce kabul edilen net bir azınlık tanımı yoktur. Hatta, azınlıkların korunmasına ilişkin ilk ve en önemli uluslararası belgelerden BM'nin 1992 tarihli Ulusal, Etnik, Dinsel, Dinsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi ve Avrupa Konseyi'nin 1994 tarihli Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi de azınlık haklarını ve korunmasını bir 'azınlık' tanımı yapmadan ele almışlardır. Bunun önemli bir nedeni devletlerin azınlık konusunun egemenliklerini sınırlandıran ve azınlık hakları söz konusu olduğunda da toprak bütünlüğünü riske atacağı düşünülen bölgesel talepleri karşılamak zorunda kalmaktan duydukları endişedir. Bu nedenle de devletler azınlıkları tanımlamada genellikle çekimser kalmayı tercih ederken, uluslararası alanda bağlayıcı olabilecek ve kendilerini sorumlu tutabilecek taahhütlere ve yükümlülüklerle karşı da mesafeli olmuşlardır. Ayrıca azınlık haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelere

taraf olan devletler, ilgili sözleşmenin kendi sınırları içinde hangi azınlıklara uygulanacağını belirterek, sözleşmenin bazı maddelerine çekince koyma hakkına da sahiptirler. Bu beyanlar genellikle anayasalarındaki hükümlerden hareketle topraklarındaki sadece bazı azınlıkların varlığını tanımalarına dayanmaktadır. Örneğin Türkiye, 1966 Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesini Lozan Barış Antlaşması hükümlerine ve usullerine göre uygulama hakkını saklı tutacağını belirtmiştir (Oran, 2018, s. 172). Bu da - Lozan'da ifade edildiği şekilde - Türkiye'de sadece gayrimüslimlerin azınlık olarak tanındığı (yani başka azınlık olmadığı) ve Sözleşmeye bu bağlamda çekince konulduğu anlamına gelmektedir. Bir başka örnekte Almanya, Avrupa Konseyi'nin Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesini onaylarken, Sözleşmenin azınlık tanımı yapmadığına ve bu nedenle de uygulamanın taraf devletlerin takdirine bırakıldığına vurgu yaparak, ülkesinde ulusal azınlıkların Alman vatandaşlığına sahip Danimarkalılar ve Alman vatandaşlığına sahip Sorb halkının üyeleri olduğunu belirtmiş ve Çerçeve Sözleşmenin ayrıca, Almanya'da geleneksel olarak ikamet eden etnik grupların üyelerine -Alman vatandaşı Frizlere ve Alman vatandaşı Sinti ve Romanlara- de uygulanacağını beyan etmiştir (COE, *Reservations and Declarations for Treaty No: 157*).

Açık ve net bir azınlık tanımının uluslararası alanda yapılamamasının bir diğer nedeni ise bu tanıma karşılık gelen veya gelebilecek olan ilgili toplulukların ortak unsurlarının tespit edilmesinin güç olması, yani azınlıkların homojen bir grup olarak ele alınamayacak olmasıdır. Bu nedenle de azınlık grubun varlığının daha ziyade olgusal bağlama özgü olduğu düşünülebilir. Ivan Boev'in de ifade ettiği gibi (Boev, 2008) uluslararası hukukta azınlık terimi belirli etno-kültürel toplulukların vakaya özgü şekilde tanımlanmasını içermektedir (s. 82). Dolayısıyla uluslararası hukukta 'azınlık' birbiriyle hem örtüşen hem de farklılaşan anlamlar taşıyabilmektedir.

Uluslararası hukukta azınlık kavramına ilişkin genel kabul görmüş bir tanıma ulaşılamamış olmakla birlikte, hukuksal anlamda referans niteliğinde olan tanımın çerçevesi 1978 yılında, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti tarafından önerilmiştir. Capotorti'nin tanımına göre, bir grubun azınlık olarak kabul edilebilmesi için bazı nitelikler gerekmektedir. Bunlar, çoğunluktan (nüfusun geri kalanından) etnik, dilsel, dinsel vb. özellikler bakımından farklı olmak; ülke genelinde sayıca az olmak; baskın yani egemen konumda olmamak ve bulunduğu ülkenin vatandaşı olmaktır. Capotorti, azınlık olmanın bu dört nesnel/objektif koşuluna bir de 'azınlık bilincine sahip olma' şeklinde de yorumlanabilecek olan, "kültürlerini, geleneklerini, dinlerini veya dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa bir dayanışma duygusu (*sense of solidarity*) gösteren grup" (Capotorti, 1979, s. 96) ifadesiyle öznel/subjektif bir koşul da eklemiştir. Bu öznel koşul, çoğunluğa gönüllü olarak asimile olmak isteyen (yani gönüllü asimilasyonun unsuru olan) kişi veya grupların azınlık sayılmayacağı anlamına gelmektedir (Oran, 2004, s. 27).

Capotorti'nin azınlık tanımında yer alan vatandaşlık kriteri, bir ülkede yasal olarak ikamet eden yabancıların ve vatansızların azınlık olarak nitelendirilemeyeceğini açık şekilde ortaya koymaktadır. Bu kriter, 'yeni azınlıklar' kapsamındaki göçmenlerin ve nesillerinin vatandaş olmayanlarının da bu durumda azınlık olarak değerlendirilemeyeceği anlamına gelmektedir.

Günümüzde önemli bir referans olan bu azınlık tanımına rağmen, BM'nin azınlık hakları konusunda temel belgesi olan Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dinsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge azınlık tanımına yer vermemiş, benzer şekilde BM Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşme'nin 27. Maddesi de sıralanan azınlıklar listesine 'ulusal' azınlıkları eklemek dışında tanıma ilişkin açıklayıcı bir kural getirmemiştir (Çavuşoğlu, 2001, s. 38). Diğer taraftan, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde yer alan azınlıklara 'yeni azınlıkların' dahil edilip edilemeyeceğine bakıldığında Sözleşmenin ayrımcılığın önlenmesi, kanun önünde eşitlik (madde 26) ve azınlıklara mensup bireylerin kendi dil, din ve kültürüne ilişkin azınlık haklarından yararlanabileceği (madde 27) hususundaki maddelerde vatandaşlık kriterine atıf bulunmazken; kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi, seçme ve seçilme hakkı gibi düzenlemeleri içeren (madde 25) maddelerinde vatandaşlık vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, sözleşmenin tamamı bir bütün olarak değil, her bir maddede azınlıklara farklı yaklaşım üzerinden ele alındığından, yeni azınlıkların da kapsam dahilinde olup olmaması her maddeye göre farklılık göstermektedir. Diğer taraftan, BM İnsan Hakları Komisyonu, 1994 yılında yayımladığı genel tavsiyesinde, azınlık statüsünün belirlenmesi ve azınlıkların korunmasının değerlendirilmesinde vatandaşlığı gerekli bir koşul olarak görmediğini ifade etmiş ve azınlık kavramının tanımı içine resmi olarak yabancıları ve göçmen işçileri de dâhil etmiştir (UN Human Rights Committee, 1994, s. 235). Bu geniş yorum, BM tarafından güvence altına alınan haklar bakımından, mümkün olan en fazla sayıda grubun 27. madde kapsamında korunmasını kolaylaştırmaktadır.

Azınlık konusuna devletlerin mesafeli yaklaşımı ve gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde farklı tanımlamaların varlığı önemli bir gerçekliktir. Bu durumda, hali hazırda 'sorunlu' olan ve özellikle de ulus devletlerin egemenliklerini tehdit eden bir unsur olarak görülen azınlık kavramını genişletmek, göçmen ve/veya göçmenlerin çocuklarını da 'yeni azınlık' olarak sınıflandırmak, hatta bu gruba yönelik hak tartışmasını 'azınlık hakları' üzerinden yapmak kolay değildir. Diğer taraftan, yeni azınlıkların hiçbir şekilde 'azınlık' kavramıyla ilişkili olmadığını söylemek de doğru olmayacaktır. Özellikle azınlığın sosyolojik tanımı çerçevesinde yeni azınlık olarak nitelendirilen göçmenlerin ve nesillerinin azınlık olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Çünkü sosyolojik bağlamda azınlık, bir kişinin veya grubun bulunduğu ülkede vatandaşlık bağı olup olmadığına bakmadan ve azınlık bilinci kriterini sağlamasını aramadan (ki bu nedenle de uluslararası hukuktaki azınlık yaklaşımından ayrılmaktadır) bir toplulukta çoğunluktan farklı niteliklere sahip, sayıca az olan ve dominant olmayan gruplar olarak daha geniş bir çerçevede tanımlanmaktadır.

Bu nedenledir ki, her ne kadar yeni azınlıklar mevcut uluslararası rejimde azınlık hakları bağlamında açıkça tanımlanmamışsa da azınlık haklarının yeni bir boyutu olarak ele alınabilir. Bu yorumlamayla, aslında ‘yeni azınlıklar’ kavramındaki ‘yeni’ ifadesinin azınlık konusuna farklı bir boyut getirmesi bağlamında kullanılmasının daha anlamlı olacağı düşünülebilir (Eminoğlu, 2016).

‘Yeni Azınlık’ ve ‘Ulusal Azınlık’ İlişkisi

‘Yeni azınlık’ terimi azınlık terminolojisi içinde esasen ‘ulusal azınlıklar’ ile karşılaştırıldığı için ve hatta literatürde de çoğunlukla ulusal azınlıkları kastederken ‘eski azınlıklar’ (*old minorities*) ifadesi kullanılarak kıyas yapıldığından (Letschert, 2007; Medda-Windischer, 2009; Pentikäinen, 2015) bu çalışmada da ulusal azınlık tanımına ayrı bir parantez açılma ihtiyacı duyulmuştur.

‘Ulusal azınlık’ kavramının ilk olarak MC döneminde ‘etnik, dinsel ve dinsel azınlıkların’ yanı sıra kullanıldığı ve özellikle de Soğuk Savaş sonrası dönemde de azınlık hakları bağlamında bu terimin daha sıklıkla gündeme geldiği bilinmektedir. Kavramın bizzat içinde var olan ve temelini oluşturan ‘ulus’ kelimesinin anlamının bulanıklığından, yani genel geçer ve uluslararası belgelerde açık ve net şekilde tanımlanan bir ifadesinin olmasından, ulusal azınlıkların da farklı anlamlar taşıması kaçınılmaz olmuştur. Azınlık literatüründe ulusal azınlıklarla ilgili üç yaklaşım dikkat çekmektedir. Bunlardan birisi, ulusal azınlıkları, bir ülkede bulunan etnik, dinsel, dinsel bakımdan farklı olan yurttaşlar olarak tanımlayanlar (Çavuşoğlu, 2001, s. 41); ikincisi, akraba devleti bulunan, yani tarihsel, kültürel, dinsel bağlarının olduğu ülkesi dışında, başka bir devletin sınırları içinde yaşayanlar (Eide, 1991, ss. 213, 216); üçüncüsü, “sesi daha yüksek çıkan azınlıklar” (Oran, 2004, s. 41), daha açık bir ifadeyle, Capotorti’nin tanımında da yer alan azınlık olmanın nesnel koşullarının yanı sıra öznel koşulu da (azınlık bilincini) yerine getirebilen gruptur (s. 41). Ulusal azınlık tanımına yönelik bu üçüncü yaklaşım Dilek Kurban’ın ifade ettiği şekilde (Kurban, 2003) çeşitli nedenlerle azınlık bilinci güçlü olmayan grupların ‘ulusal’ değil ‘kültürel’ azınlık sayılması fikrine yakındır (s. 161). Bu görüşe göre, ulusal azınlıklar, bir devlet içinde uzun süredir belirli bir bölgeye yerleşmiş olan, burayı kendi vatanları olarak gören ve üyeleri ortak bir bilinç ve kültürle birbirine bağlı bulunan grupları ifade eder ve bu tür gruplar azınlık tanımında yer alan nesnel ve öznel bütün ölçütleri karşılarlar. Buna karşılık kültürel azınlıklar kendi anavatanlarından koparak yeni bir siyasal topluluk içerisinde yeni bir bölgeye yerleşen göçmenler ve onların torunları olarak tanımlanmaktadır (s. 41). Bu yorumlama biçiminin ‘yeni azınlık’ tanımına paralellik gösterdiğini de belirtmek gerekmektedir. Bu bireysel yer değiştirme süreci, söz konusu azınlıkları tarihsel köklere sahip oldukları kültürel topluluklardan koparmakta, böylece onların kritik nesnel ölçütleri karşılamasını engellemektedir; ayrıca, yeni vatanlarının baskın kültürüne entegre olma arzuları, öznel ölçütü (azınlık bilincini) yerine getirmelerini de imkânsız kılmaktadır. Bu kategorileştirmeye göre, ulusal azınlıklar için hukuki tanıma

ve hukuki koruma önemli olurken, kültürel azınlıklar için ayrımcılığın önlenmesi politikalarının uygulanması öne çıkmaktadır (Oran, 2004, s. 42).

Ulusal azınlıklar uluslararası belgelerde, örneğin 1998 tarihli Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'de açık bir tanımlamadan ziyade - etnik, dilsel, dinsel, kültürel özellikler çerçevesinde ele alınmaktadır. Çerçeve Sözleşme'de illaki ulusal azınlıkların akraba devleti bulunan azınlık anlamına gelmediği, bir devletin ülkesi üzerindeki azınlıkları ifade ettiği öne sürülmüştür (Çavuşoğlu, 2001, s. 45). Ayrıca Sözleşmeye göre, ulusal azınlık olarak tanımlanmak için vatandaşlık şartı aranmamaktadır. Bu bağlamda Çerçeve Sözleşme'nin ulusal azınlıkları yorumlama şekli, 'yeni azınlık' olarak nitelendirilen göçmenlerin ve nesillerinin de bu kapsamda değerlendirilebileceğini düşündürse de bu grubun ulusal azınlıkların korunmasına ilişkin bir hukuki belgenin konusu olup olmadığı yönünde henüz tam bir uzlaşma sağlanmamıştır. (Çavuşoğlu, 2001:45). Diğer taraftan Çerçeve Sözleşme'de yer alan kültürel ve siyasal haklara ilişkin hükümler genel ifadelerle kaleme alınmış, yani devletlere takdir yetkisi bırakılmıştır. Ayrıca, Çerçeve Sözleşme, bir kaç maddede belirtilen hakların kullanılmasını ulusal bir azınlığa mensup kişilerin buldukları bölgede önemli sayıda olmaları ve geleneksel olarak yerleşmiş olmaları şartına bağlamıştır (Council of Europe, 1995, Madde 11/3). Bu maddeler, kamu yönetiminde azınlık dilinin kullanımı (madde 10/2), kamuya yönelik topoğrafik işaretler (madde 11/3) ve anadilinde eğitimidir (madde 14/2). Sözleşme'de öngörülen diğer bütün haklar, azınlık durumunda bulunabilecek bütün bireylere ilişkindir. Bu durumda ilgili kişiler hem eski hem yeni azınlıkların yaşadığı ülkenin vatandaşı olsun veya olmasın bu haklardan yararlanabilecekleri yorumu yapılabilir.

Avrupa Konseyi'nin Çerçeve Sözleşme Danışma Komitesi, Sözleşme'de bir tanım bulunmaması nedeniyle, devletlerin Sözleşmeyi onayladıklarında hangi azınlıkları koruyacaklarını seçme konusunda belli bir takdir yetkisine sahip olduklarını kabul etmiştir. Ancak, devletlerin bu takdir yetkisinin sınırsız olmadığını ve insan haklarına ve temel özgürlüklere uygun şekilde kullanılması gerektiğini de belirtmiştir (Council of Europe, 1995, Madde 22). Buna göre Sözleşmenin uygulanması keyfi olmamalı ve ayrımcılık yaratmamalıdır (Council of Europe, 1995: Madde 4.3). Komite ayrıca, Sözleşmenin bu bağlamda uygulamasının denetlenmesinin kendi yetkisinde olduğunu da hatırlatmıştır (Council of Europe, 1995, Madde 24/1). Benzer şekilde, diğer uluslararası örgütlerin de devletin takdir yetkisi konusundaki genel yaklaşımı, bir ülkede azınlığın varlığının ilgili devletlerin onları tanıyıp tanınamalarına bağlı olmadığı (UN Human Rights Committee, 1994, Madde 5/2) veya uluslararası sözleşme'de azınlık tanımı olmamasının devletlerin bu konuda tamamen serbest oldukları anlamına gelmeyeceği yönündedir (Kurubaş, 2004, s. 204). Ayrıca, ulusal azınlıkların korunmasının milli yetki (*domestic jurisdiction*) dışında tutulduğu, yani bu konunun bir ülkenin iç işlerine karışma olarak kabul edilemeyeceği, AGİT'in 1990 Kopenhag İnsani Boyut Konferansı Nihai Belgesi ve 1990 Paris Şartı'nda da zımnen kabul edilmiştir (Oran, 2018, s. 94).

Azınlık Hakları Çerçevesinde 'Eski' ve 'Yeni' Azınlıklar

Azınlık haklarının korunmasına yönelik mevcut uluslararası rejimin oluşmasında, önceki bölümde bahsedildiği gibi, 1990 sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması önemli bir kırılma noktasıdır. Doğu Avrupa'da önceden beri var olan etnik ve kimlikli sorunların ve ulusal azınlıklar konusunun yeniden görünür hale gelmesi, uluslararası sistemin azınlık hakları konusunu daha ziyade 'ulusal' azınlıkların korunması üzerinden şekillendirmesinde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde BM, Avrupa Konseyi ve AGİT gibi uluslararası örgütlerin metinlerinde ve raporlarında açık ve net bir azınlık tanımı yapılmazken, azınlık hakları söz konusu olduğunda bu kapsama giren azınlıkları belirtmek için genelde, 'etnik, dilsel, dinsel azınlıklar' ifadesi – bu grupları ayrıca tanımlamadan ve detaylandırmadan – kullanılmıştır. Diğer taraftan, azınlıklarla ilgili uluslararası sözleşmelerde Capotorti'nin tanımında yer alan, bulunduğu ülkede çoğunluktan farklı olma, sayıca az olma ve baskın olmama kriterlerinin azınlık kapsamının temelini oluştururken; 'vatandaşlık' ve 'azınlık bilinci' kriterleriyle ilgili uluslararası sözleşmelerin farklı yaklaşımları olduğu önceki bölümde de ifade edilmiştir. Yani azınlık tanımı ve kapsamı konusunda, ayrıca azınlık haklarının hangi gruplar için korunduğu hususunda bir standart bulunmamaktadır. Buna bir de devletlerin takdir yetkisi eklenince, azınlıkların korunmasına yönelik yorumlamalar ve uygulamalar oldukça farklılaşabilmektedir.

Yeni azınlıkların da bu çerçevede azınlıkların korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmelerin kapsamına dahil edilip edilemeyeceği konusunda genel geçer bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Her sözleşmenin ve hatta her bir maddenin bu bağlamda ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekebilir. Mevcut sistemin yeni azınlıkları tamamen dışarda tutmuyor olması, yani yeni azınlıkları da kapsayan genel bir hukuki azınlık tanımına bazı uluslararası metinlerde rastlanması, azınlık konularına ilişkin tartışmalarda, ulusal azınlıklara uygulanan uluslararası azınlık sözleşmelerinin kapsamının göç kaynaklı yeni azınlık gruplarına genişletip genişletilemeyeceğini gündeme getirmiştir (Kymlicka 2007, Hofmann 2006, Hofmann 2004, Medda-Windischer 2009). Bu tartışma ve karşılaştırmada literatürde ulusal azınlıkların bazen 'geleneksel azınlıklar' (*traditional minorities*) bazen de yeni konsept olan 'yeni azınlıkların' karşıt anlamında – eski konseptte atıfla – 'eski azınlıklar' (*old minorities*) olarak ifade edilebildiğini, ancak bütün bu kullanımların ulusal azınlıkları işaret ettiğini de hatırlatmak gerekir.

Yeni azınlıkların hakları söz konusu olduğunda mevcut azınlık haklarının kapsamının genişletilerek bu gruplar için de geçerli olabileceği görüşüne dair uluslararası örgütler de, önceki bölümde de belirttiği gibi, açık bir yaklaşım benimsemiştir. Ayrıca, yeni azınlık kavramının çıkış noktası olan AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği de azınlıklara ilişkin mevcut düzenlemelerin yeni azınlıklara yönelik olarak da genişletilebileceği fikrindedir (OSCE 2003, OSCE 2006). Yüksek Komiserlik özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Orta ve Doğu Avrupa'da ulusal azınlıklar üzerinden ortaya çıkabilecek

etnik çatışmaların önlenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Daha açık ifadeyle, Yüksek Komiserlik ulusal azınlıklardan kaynaklanan sorunlar ve güvenlik riskleri olması halinde duruma diplomatik olarak müdahale etme amacındadır. Bu bağlamda, göç kaynaklı grupların 'yeni azınlık' olarak nitelendirilmesi ve bu yaklaşımın da Yüksek Komiserlik tarafından benimsenmesi, bu kişi ve grupların Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı söz konusu olduğunda incelenmesi gerektiği şeklinde de yorumlanabilir. Nitekim dönemin Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri Rolf Ekéus'un 'yeni azınlıklara' ilişkin 2003 tarihli meşhur konuşmasında da bu vurgulara yer verilmiştir (OSCE, 2003).

Mevcut azınlık sisteminin yeni azınlıkları içine alacak şekilde yeni bir yorumunun olması konusuna devletlerin farklı yaklaşımları olduğu görülmektedir. Örneğin Almanya ve Estonya gibi ülkeler azınlık hükümlerinin yeni azınlıklara uygulanmasına kesinlikle karşı çıkarak oldukça dar bir yaklaşım sergilerken; Birleşik Krallık ve Finlandiya gibi ülkeler bazı hükümleri pragmatik bir şekilde yeni azınlıklara da uygulamaktadır (Medda-Windischer, 2017, s. 30). Devletlerin bu farklı yaklaşımlarında ve özellikle de azınlık tanımı ve korumasının yeni azınlıkları da kapsayacak şekilde genişletilmesine mesafeli duruşlarında, göçmenlerin de eski/ulusal azınlıklara tanınan hak ve yetkilere benzer taleplerde bulunacaklarından, bunun da devletin egemenliğini, toplumsal birliği ve güvenliği tehdit edeceğinden duyulan endişe bulunmaktadır.

Bütün bu tartışmalara ve farklı yaklaşımlara, hatta birçok devletin yeni azınlık konusunu azınlık hakları kapsamında ele almaya yönelik mesafeli duruşuna rağmen, eski ve yeni azınlıkların gerek sosyolojik gerekse de hukuksal bağlamda ortak noktaları olduğu göz ardı edilmemelidir. Birçok açıdan eski ve yeni azınlıkların ihtiyaçları, talepleri ve öncelikleri esasen benzerlik göstermektedir. İnsan haklarının da temelini oluşturan var olma hakkı (hem fiziksel varlığın korunması hem de tanınma anlamında), asimilasyon yasağı, eşit muamele ve ayrımcılık yasağı gibi unsurlar, ayrıca kimliğinin ve çeşitliliğin korunması yani kendi geleneklerini, dillerini, kültürlerini, dinlerini yaşatma ve kamusal yaşama ve karar alma süreçlerine etkin katılım gibi unsurlar her iki azınlık grubu için de ortak taleplerdir (Eide, 1993, prg. 27). Ancak tam da bu noktada, aslında hiçbir azınlık grubun homojen olarak düşünülmemeyeceğini, aynı etnik veya dilsel, dinsel azınlık gruba dahil olsalar da o azınlık gruba ait bireylerin farklılaşan talepleri ve ihtiyaçları olabileceği de hatırlatılmalıdır. O nedenle bu karşılaştırmanın da istisnalarının ve sınırlılıklarının olduğu dikkate alınmalıdır. Bu durumda, ulusal kimlik kaynaklı eski/ulusal azınlıklar ile göç kaynaklı yeni azınlıkların genel çerçevede iki kategori olarak gruplandırılmasının, özellikle azınlık haklarının yeni bir boyutu olduğunu görmek ve göçmenlerin topluma entegrasyonu konusunu hak temelli bir yaklaşım üzerinden de düşünebilmek için gerekli olduğunu ifade etmek gerekir. Haklar bakımından bu iki gruba yönelik ayrıştırma ve tanımlamalar, azınlıklara ve göçmenlere yönelik hem uluslararası standartların hem de ulusal politikaların yeniden düşünülmesi ve geliştirilmesi için değerlidir.

Eski ve yeni azınlıkların farklılaşan hususları üzerine en kapsamlı çalışmalardan birisi Roberta Medda-Windischer'in Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarına, BM İnsan Hakları Komitesi ve Çerçeve Sözleşme Danışma Komitesi gibi uluslararası denetim organlarının görüş ve yorumlarına dayanarak hazırladığı makaledir (Medda-Windischer, 2017). Bu çalışmada hukuki normlarda ve mahkeme kararlarında açıkça öngörülmuş ve bağlayıcı olan 'yargılanabilir haklar' (*justiciable rights*) ile normatif hukuk düzeninde zorunlu olarak tanınmamış olsa da etik ve toplumsal meşruiyet temelinde ileri sürülen talepler anlamına gelen 'meşru talepler' (*legitimate claims*) bağlamında eski ve yeni azınlıkların hakları karşılaştırılmıştır. Buna göre, ulusal azınlıkların talepleri genellikle tarihsel köklere, kolektif kimliklerin korunmasına ve siyasi tanınmaya odaklanırken; yeni azınlıkların talepleri daha çok bireysel hakların güvence altına alınması, kültürel çeşitliliğin kabulü ve toplumsal uyumun sağlanması ekseninde şekillenmektedir.

Ulusal azınlıklar, çoğunlukla belirli bir coğrafi bölgede uzun süreli tarihsel varlığa sahip topluluklar olduğundan, talepleri arasında **özerklik, resmi dil statüsü, eğitim ve kamu kurumlarında temsil** gibi yapısal düzenlemeler öne çıkmaktadır. Bu bağlamda ulusal azınlıkların taleplerinin devletin siyasi ve idari yapısında köklü değişiklikler gerektirdiği söylenebilir. Buna karşılık yeni azınlıklar, çoğunlukla göç yoluyla ortaya çıkan toplulukları temsil ettiğinde, bu grupların talepleri daha çok **ayrımçılığa karşı koruma, kültürel kimliğin tanınması, vatandaşlık haklarına erişim ve entegrasyon politikalarının geliştirilmesi** gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Bu talepler, devletin hukuki düzenlemeleri ve toplumsal politikaları üzerinde etkili olmakla birlikte, ulusal azınlıkların talepleri kadar kapsamlı yapısal dönüşümler gerektirmemektedir (Medda-Windischer, 2017, s. 36)

Eski ve yeni azınlıkların hak talepleri üzerinden tanımlamaların ve gruplandırılmaların, ayrıca bu konunun ulusal veya uluslararası azınlık düzenlemeleri kapsamına alınmasının daha ziyade siyasi bir nitelik taşıdığını unutmamak gerekir. Devletlerin, topraklarında yaşayan göçmen ve azınlıklara yönelik bakış açısı ve niyeti azınlıklara ilişkin düzenlemelerin kapsamı açısından oldukça belirleyicidir.

Sonuç

Temelde göç politikalarında uzunca süre egemen olan 'asimilasyoncu' yaklaşımı dengeleme amacıyla ortaya konulan, uluslararası hukuk bağlamında bir değişim yaratmasa da düşünsel olarak sorunlara dikkat çeken 'yeni azınlık' kavramı, eş zamanlı ortaya çıkan 'çokkültürlülük' kavramı karşısında hem uluslararası hukuk hem de akademik yazında etkinliğini sürdürmemiş görünmektedir. Bununla birlikte, göç kaynaklı 'yeni azınlıklar' bağlamında 2000'li yılların başında AGİT ve Avrupa Konseyi öncülüğünde ele alınan kavramın genel geçer ve hukuken bağlayıcı bir tanımı olmamakla birlikte, Avrupadaki göçmenlerin ve özellikle de bu göçmenlerin çocuklarının (sonraki nesillerinin) yeni azınlık olarak değerlendirildiği tartışmaların, aralarında çokkültürlülüğün de yer aldığı yeni

uyum süreçleri için önemli bir katkı verdiği söylenebilir. Diğer taraftan, yeni azınlık yaklaşımını ilk ortaya çıkarmanın AGİT Azınlıklar Yüksek Komiserliği olması dikkat çekicidir, zira temel misyonu üye ülkelerde güvenlik ve istikrarı sağlamak ve bunun için de ulusal azınlıklardan kaynaklanabilecek çatışma ve sorunları tespit etmek, önlemek ve diplomatik müdahale etmek olan yapının, 21. yüzyılda Avrupa'da yeni sorun alanının göç kaynaklı yeni azınlıklar olduğuna yönelik tespiti ve görev alanını bu grubu da kapsamına alacak şekilde genişletmesi önemlidir.

Yeni azınlıklar daha ziyade sosyolojik anlamda 'azınlık' olarak nitelendirmeye uygunken, uluslararası hukuk bağlamında, azınlıklara ilişkin sözleşmelerde belirtilen bulunduğu ülkenin vatandaşı olma kriteri ve azınlık bilincine sahip olma unsuru nedeniyle tam olarak 'azınlık' terimini karşılamamaktadır. Ancak, azınlıkların korunmasına yönelik mevcut düzenlemelerin, azınlık tanımını da açık ve net yapmıyor olması, örneğin bazı maddelerde vatandaşlık vurgusunu yaparken, bazılarında söz konusu düzenlemenin herkes için uygulanabileceğini belirtmesi nedeniyle, yeni azınlıkların mevcut azınlık sisteminin tamamen kapsamı dışında kaldığını söylemek doğru değildir. Hatta birçok uluslararası sözleşmenin genel yorumunda veya açıklayıcı görüşünde ilgili maddenin bir ülkede bulunan yabancıları ve/veya göçmenleri, hatta göçmen işçileri kapsayabileceği açıkça belirtilmiştir.

Buna istinaden bir diğer soru, yeni azınlıkların mevcut uluslararası azınlık rejiminden yararlanıp yararlanamayacağıdır. Bu konuda uluslararası kuruluşların genel yaklaşımı yeni azınlıkların da mevcut sistem kapsamında değerlendirilebileceğine dair daha açık ve geniş bir yorum olurken, devletlerin azınlık konusunda olduğu gibi yeni azınlıklara da daha mesafeli yaklaştıkları ve göçmenlerin ve çocuklarının da azınlık kapsamında ele alınmasının kendi yükümlülüklerini artıracaklarını düşündükleri için, azınlık haklarını daha dar anlamda yorumlamayı ve sınırlı sayıda gruba uygulamayı tercih ettikleri görülmektedir. Öte yandan, mevcut sistemin önemli bir öznesi olan 'ulusal azınlıklar' ile 'yeni azınlıkların' meşru talepleri, ihtiyaçları ve bunun sonucu olarak da hakları farklılık göstermektedir. İnsan haklarının temel prensiplerinden ayrımcılık yasağı, eşitlik ilkesi, azınlık gruba özgü kültürel, dilsel, dinsel değerlere saygı ve bu değerlerin muhafaza edilmesi vb. unsurlar bütün azınlık gruplar için ortak noktalardır. Öte yandan, özellikle ulusal azınlıklar için söz konusu olan özerklik ve azınlık dilinin kullanımına ilişkin talepler, yeni azınlıklar için geçerli ve meşru talepler olmamaktadır. Göç kaynaklı yeni azınlıklar için daha ziyade entegrasyonu kolaylaştırıcı unsurlar ve vatandaşlığa erişim hakkı gibi unsurlar meşru talepler olarak öne çıkmaktadır.

Azınlıkların tanınması ve hakları konusu siyasi ve politik bir konudur. Devletler ulusal sınırları içerisinde bulunan grupların hangilerini azınlık olarak tanıyacaklarını belirleme yetkisine sahiptirler ve taraf oldukları uluslararası sözleşmelerin de ilgili maddelerine çekince koyarak azınlık haklarını belli başlı gruplar için uygulayıp diğerleri için uygulamayabilirler. Her ne kadar uluslararası örgütler devletlerin bu takdir yetkisinin sonsuz ve

sınırsız olmadığını, aksine makul ve anlaşılır olması gerektiğini belirtse de ve bunu denetlemek için yetkili olsa da mevcut uluslararası azınlık rejimi incelendiğinde gerek azınlık tanımı gerekse de haklara ilişkin zaman zaman çok net olmayan, başka bir ifadeyle çekingen bir yaklaşımın varlığı açıktır. Bu durumun devletlerin tamamen reddedeceği belgeler ve düzenlemeler olmasındansa, azınlık haklarına ilişkin asgari bir standart oluşturarak devletleri azınlıkların korunmasına yönelik uluslararası sisteme angaje etmek için olduğu da düşünülebilir. Yeni azınlık yaklaşımı da aslında bir bakıma, ülkesinde yaşayan göçmenlerin haklarını ve entegrasyonunu samimi bir şekilde önceleyen devletler için, yapacakları hukuki düzenlemeler ve geliştirecekleri politikalar bakımından yol gösterici olabilir. Yeni azınlıkların azınlık hakları bağlamında değerlendirilmesini bu yönde de düşünmek yerinde olacaktır.

Son olarak, günümüz toplumlarını çok boyutlu etkileyen göç olgusunun yarattığı sosyo-ekonomik, kültürel, toplumsal ve hatta siyasi değişimi anlamak açısından yeni azınlık söyleminin sosyolojik bağlamda önemli bir analitik unsur olabileceğini de düşünmek gerekir. Özellikle farklı kültürel kimliklerin tanınması ve kamusal alanda varlık göstermesini savunan çokkültürlülük ile ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal boyutları olan göçmen entegrasyonu üzerinden yürütülen tartışmalarda azınlık hakları bağlamında 'yeni azınlıklar' yaklaşımı, zaman içinde etkinliğini kaybetse de önemli bir kesişim noktası olarak değerlendirilebilir. Uluslararası kuruluşların özellikle 'azınlık' gibi son derece hassas kavramlar üzerinde metinler üretmesi çok ciddi tartışmalara ve kolektif süreçlerden geçilmesine neden olmaktadır. AGİT ve Avrupa Konseyi tarafından 2000'lerde resmi belgelere giren bu kavramın, aslında göçmen topluluklar başta olmak üzere, pek çok farklı sosyolojik yapıların yaşadıkları ayrımcılığa çözüm arama ve onlara statü verme çabası olarak değerli olduğu açıktır. Bu ayrımcılık, genelde egemen olan 'asimilasyoncu' yaklaşıma yönelik bir tepki olarak okunmalıdır. Ancak yeni azınlık kavramının hem ulus devlet anlayışı hem de bizzat muhatabı olan göçmenler/göçmen kökenliler tarafından da kapsayıcı olmak yerine ayrıştııcı olduğuna dair yaptığı çağrışım, AGİT ve Avrupa Konseyi girişimlerinin, uluslararası hukuk bakımından akamete uğradığını ortaya koymaktadır. Tam da bu gerekçe ile yeni azınlık kavramı burada bir 'çözüm' olarak değil, göçmen grupların hukuki haklarının tanınması sürecinde denenilen, kendi içinde sorunlar barındırır da tartışmaya değer bir kavram olarak görülmektedir.

Çıkar Çatışması: Yazar, bu çalışma kapsamında herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek / Hibe: Yazar, bu araştırmaya yönelik herhangi bir destek almadığını beyan eder.

Kaynakça

- Akgönül, S. (2015). Uluslararası Standartlar Işığında Türkiye’de Azınlık Meselesi. *Alternatif Politika*, 7(2), 210-229.
- Boev, I. (2008). *Introduction au Droit européen des Minorités*, Paris, L’Harmattan.
- Capotorti, F. (1979). *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious, and Linguistic Minorities*, New York, United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/10387?v=pdf>
- Council of Europe. (1995). *Framework Convention for the Protection of National Minorities: Explanatory Report*. <https://rm.coe.int/16800c10cf>
- Council of Europe (2002). *The changing face of Europe – population flows in the 20th century*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680494249>
- Council of Europe, *Reservations and Declarations for Treaty No.157 - Framework Convention for the Protection of National Minorities (ETS No. 157)*. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-List?module=declarations-by-treaty&numSte=157&codeNature=0>
- Crawford, D. (2006). “*Liberal Androgyny: ‘Gay Marriage’ and the Meaning of Sexuality in Our Time.*” *Communio: International Catholic Review* 33 (2), 239-265. <https://www.communio-icr.com/articles/view/liberal-androgyny-gay-marriage/P1>
- Çavuşoğlu, N. (2001). *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*. İstanbul. Su Yayınları.
- Davis, S. & Sabol, S.O. (2018). The Importance of Being Ethnic: Minorities in Post-Soviet States – The Case of Russians in Kazakistan. *Nationalities Papers*, 26 (3), 473-491.
- Deegan, M. J. (1981). Multiple Minority Groups: A Case Study of Physically Disabled Women. *The Journal of Sociology & Social Welfare*. 8 (2), Article 6.
- Derder, P. (2014). *Idées reçues sur les générations issues de l’immigration*, Paris, Le Cavalier Bleu.
- Eide, A. (1993). *Protection of Minorities, Report submitted to the UN Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities*, 45th session, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1993/34.
- Eminoğlu, N. (2018). Nouvelle minorité » : Nouveau concept de la nouvelle Europe Quelle articulation des normes en droit international pour la protection des nouvelles minorités?. *ANNALES*, 48 (65), 11-30.
- Noiriel, G. (2001). État, nation et immigration: Vers une histoire du pouvoir (compte-rendu). *Hommes&Migration*, 144-145. https://www.persee.fr/doc/homig_1142-852x_2001_num_1233_1_5189_t1_0144_0000_3
- Eide, A. (1991). National Movements, Protection of Minorities, and the Prevention of Discrimination. Eide, A. & Helgesen J. (der.) (içinde). *The Future of Human Rights Protection in a Changing World*, Norwegian University Press, Oslo.
- Eminoğlu, N. (2018). *Yeni Azınlıklar*. Oran B. (der.). Etnik ve Dinsel Azınlıklar: Tarih, Teori, Hukuk, Türkiye. Literatür, 72-73.
- Harris, C.D. (1993). New European Countries and Their Minorities. *Geographical Review*, 83 (3), 301-320.
- Hofmann, R. (2006). *The Impact of International Norms on the Protection of National Minorities in Europe: The Added Value and Essential Role of the Framework Convention for the Protection of National Minorities* (CoE Doc.DH-MIN, 2006/18).
- Hoffmann R. (2004). The Framework Convention at the End of the First Cycle of Monitoring . In: Council of Europe (ed .), *Filling the Frame. Five Years of Monitoring the Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Strasbourg, CoE.
- Kleinbaum, A. & Larned, D. & Murphy, C & Boring, P. Z. (2012). The New Minority: Trends in Women’s History. Change: *The Magazine of Higher Learning*, 7(3), 25-29.

- Kurban, D. (2007). Confronting Equality: The Need for Constitutional Protection of Minorities on Turkey's Path to the European Union. *Columbia Human Rights Law Review* (2003-04). 151-223.
- Kymlicka, W. (2007). *Multicultural Odysseys. Navigating the New International Politics of Diversity*. Oxford. Oxford University Press.
- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık. Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, A. Yılmaz (çev.). Ayrintı Yayınevi.
- Letschert, R. (2007). Successful integration while respecting diversity; 'old' minorities versus 'new' minorities », *Helsinki Monitor: Security and Human Rights*, no 1, 2007, 46- 56.
- Medda-Windischer, R. (2017). Old and New Minorities: Diversity Governance and Social Cohesion from the Perspective of Minority Rights. *AUSEUR*. 11, 25-42. DOI: 10.1515/auseur-2017-0002
- Medda-Windischer, R. (2009). *Old and new minorities: reconciling diversity and cohesion*, Baden-Baden, Nomos Publisher.
- Migration Policy Group (2006). *Policies on integration and diversity in some OSCE participating countries*. <https://www.osce.org/hcnm/19972>
- Oran, B. (1986). *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, MAYA Yayıncılık
- Oran, B. (2018). *Etnik ve Dinsel Azınlıklar: Tarih, Teori, Hukuk*, Literatür
- Oran, B. (2004). *Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*. İletişim Yayınları
- OSCE (1992). *Helsinki document 1992: The challenges of change*. <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/7/c/39530.pdf>
- OSCE (2003). *Towards a Europe for All*. International Press Center Nieuwspoord. The Hague. <https://www.osce.org/hcnm/12729>
- OSCE High Commissioner on National Minorities (2006). *Policies on Integration and Diversity in Some OSCE Participating States*. Exploratory study prepared by the Migration Policy Group, HCNM .GAL/6/06, 3 July .
- OSCE PA (2004). *Edinburgh Declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and Resolutions Adopted*. <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2004-edinburgh/declaration-11/232-edinburgh-declaration-eng/file>
- Parliamentary Assembly of the Council of Europe (2001). *Recommendation 1492 relating to the rights of national minorities*. <https://www.axl.cefan.ulaval.ca/europe/conseileurope-Rec-1492.htm>
- Pentassuglia G. (2004). *Minorité en droit international*, Edition du Conseil de l'Europe.
- Pentikäinen, M. (2015). Social Integration of "Old" and "New" Minorities in Europe in Views of International Expert Bodies Relying on Human Rights: Contextual Balancing and Tailoring . *JEMIE*, 14 (1), 26-47. <https://scispace.com/pdf/social-integration-of-old-and-new-minorities-in-europe-in-4foh0e7aqi.pdf>
- Sobočan, A. (2013). Same-sex families (in Slovenia): The new minority?. *Calitate vieții*, 1, 31-46, <https://www.cecol.com/search/article-detail?id=187336>
- Thornburg, E.G. (1978). *The Next Minority Takes to the Air: The FAA and CAB Regulations for Air Transportation of the Handicapped*. *Journal of Air Law and Commerce*, 44 (3).
- United Nations Human Rights Committee (1994) *General Comment no:23(50) on Article 27/Minority Rights*, HRLJ. <https://www.refworld.org/legal/general/hrc/1994/en/26900>
- United Nations (1992). *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*. Resolution 47/135.
- Yamskov A. (1994). The 'New Minorities' in Post-Soviet States: Linguistic Orientations and Political Conflict. *Cultural Survival Quarterly*, 18 (2-3), 58-61.

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Europeanization and Refugee Integration in Higher Education in Türkiye: The Case of Dokuz Eylül University

Zühal Ünalp Çepel, Sinem Abka

To cite this article: Zühal Ünalp Çepel, Sinem Abka (2026) Europeanization and Refugee Integration in Higher Education in Türkiye: The Case of Dokuz Eylül University, Turkish Journal of Diaspora Studies, 6(1), 36-55, DOI: 10.52241/TJDS.1800248

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.1800248>

Submission Date: 9 October 2025 **Acceptance Date:** 24 February 2026

Article Type: Research Article

© 2026 Zühal Ünalp Çepel, Sinem Abka. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 15 March 2026

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Europeanization and Refugee Integration in Higher Education in Türkiye: The Case of Dokuz Eylül University

Zühal Ünalp Çepel* , Sinem Abka**

Abstract

Türkiye hosts one of the largest refugee populations globally at approximately 2.7 million. As refugee arrivals increased, the number of refugee students in higher education also rose. Higher education policies have been shaped by both the Europeanization process and the United Nations Sustainable Development Goals. As higher education in Türkiye internationalized, integration and campus cohesion became more salient policy concerns. This study contributes to the existing literature on the integration of refugee students who have been displaced to Türkiye, employing Dokuz Eylül University as a case study. It examines bilateral perceptions, learning processes, and interactions of both the host country university staff and students, as well as refugee students. The study's findings indicate that mutual prejudices between the two student groups can be reduced by raising awareness of their socio-cultural similarities, which they have developed through socialization. It also suggests that the individual experiences and perspectives they have gained can promote harmony in broader community relations.

Keywords : Europeanization, Migration, Refugees, Integration, Higher Education

Türkiye’de Yükseköğretimde Avrupalılaşıma ve Mülteci Entegrasyonu: Dokuz Eylül Üniversitesi Örneği

Özet

Türkiye, yaklaşık 2,7 milyon mülteci ile dünyada en fazla mülteci barındıran ülkelerden biri konumundadır. Bu değişime paralel olarak, yükseköğretim sistemindeki mülteci öğrenci sayısı da artmıştır. Yükseköğretim politikaları, hem Avrupalılaşıma süreci hem de Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde şekillenmektedir. Türkiye’de yükseköğretim alanı uluslararasılaştıkça entegrasyon ve kampüs uyumu önemi artan politika alanları haline gelmiştir. Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi özelinde Türkiye’ye yerleşmek zorunda kalan mülteci öğrencilerin entegrasyonu konusunda mevcut literatüre anlamlı bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma ayrıca, ev sahibi ülke üniversite personeli ve öğrencileri ile mülteci öğrencilerin karşılıklı algılarını, öğrenme süreçlerini ve etkileşimlerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, iki öğrenci grubu arasındaki karşılıklı önyargıların, sosyalleşme yoluyla geliştirdikleri sosyo-kültürel benzerlikler konusunda farkındalık yaratılarak ortadan kaldırılabileceğini öne sürmektedir. Çalışma ayrıca, edindikleri bireysel deneyimlerin ve bakış açılarının makro düzeyde uyumu teşvik edebileceğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler : Avrupalılaşıma, Göç, Mülteciler, Entegrasyon, Yükseköğretim

* Assoc. Prof. Dr., Dokuz Eylül University, Department of Political Science and International Relations, İzmir, Türkiye.

CONTACT zuhul.unalp@deu.edu.tr • **Orcid:** 0000-0002-2057-5966

** Dr., Dokuz Eylül University, Department of Political Science and International Relations, İzmir, Türkiye.

CONTACT sinem.eras@deu.edu.tr • **Orcid:** 0000-0002-2663-8710

Received: 9 October 2025

Accepted: 24 February 2026

Article Type: Research Article

Introduction

Migration flows have been changing the demographic structure of Türkiye. According to the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2025), there are 2.7 million refugees¹ in Türkiye, primarily from Syria, Iraq and Afghanistan. In this environment, the peaceful coexistence of different nationalities requires well-structured social integration policies. Education policies at the elementary, middle school, and higher education levels are also directly affected by migration and social integration policies. Higher education policies in Türkiye have been shaped both by the Europeanization process and the United Nations (UN) Sustainable Development Goals (SDGs). The European Union (EU) candidacy status of Türkiye, which started in 1999, has introduced the Bologna process to higher education. Meanwhile, Türkiye has prioritized the goals of “quality education” (Goal 4) and “reducing inequalities” (Goal 10) within the scope of the UN SDGs. With the growing number of international students following the new internationalization strategy of the Turkish Republic Council of Higher Education (CoHE) in the 2000s, social integration has become a crucial priority of the public institutions. However, it should be stressed that the experiences of Syrian, Iraqi, or Afghan students who have fled from the internal conflict and violence in their countries differ from those of the other international students.

Since the 2010s, there has been an increasing amount of literature on the social integration of refugees at higher education institutions (HEIs). These encompass analyses inspecting revised higher education strategies, linguistic obstacles, cultural distinctions, and trauma experiences of refugee students. Qualitative and quantitative methodologies with single case and comparative case studies in this literature exemplify effective and unsuccessful strategies in Türkiye (Erdoğan & Çorabatır, 2019; Yıldız, 2019; Ertong Attar & Küçükşen, 2019; Kaya, 2021; Gülerce & Çorlu, 2021; Hacettepe University, 2021; Çoban & Gülerce, 2023). Erdoğan & Çorabatır (2019) provided a projection for Türkiye with Syrian refugees and argued that, if social acceptance has been achieved, the social integration of Syrians in every field, including higher education, would then be more probable. There is also migration literature on higher education based on specific cases, such as Harran University (Gülerce & Çorlu, 2021; Çoban & Gülerce, 2023) and Mersin University (Ertong, Attar & Küçükşen, 2019) at a national level, and selected cases at a Europe-wide level, such as Germany, the Netherlands, Spain, Norway and the UK (Yıldız, 2019). This study addresses the relative absence of research on İzmir by examining Dokuz Eylül University (DEU), focusing on whether administrative and academic approaches and campus activities promote refugee student integration and societal cohesion. It uses “refugee students” to refer to students under temporary protection status and international protection applicants in Türkiye, corresponding to the prevailing literature on migration.

¹ The term ‘refugee’ is used here as a broad sociological descriptor, notwithstanding Türkiye’s geographical limitation to the 1951 Refugee Convention.

To demonstrate the impact of social activities with refugee students at HEIs and contribute to the migration literature, this study uses single case study as one of the qualitative methodologies and follows a population-space-place heuristic that illuminates the complementary components of the social integration process. The population in the research consists of two different communities. The first is the administrative and academic staff, and the second is the local and refugee students at DEU Faculty of Business (FoB). Space refers to Türkiye's higher education system as the institutional environment. Finally, the place refers to DEU's campus context, including its internationalization strategy, student culture, and inclusion policies. The research is based on the UNHCR dataset collected during activities conducted as part of the Leave No One Behind Project, implemented at the DEU FoB in 2022. It also uses statistical data compiled from UNHCR, the Presidency of Migration Management and the CoHE in Türkiye.

The paper starts by providing information about the research data and the research methodology. Secondly, it addresses the concept of social integration and the significance of the educational sphere within this context. Then, it discusses the Europeanization and internationalization of higher education policies and social integration in Türkiye to illustrate the transformation process in this field. Finally, the case and data analysis section elaborates on the project results and findings.

Data and Methodology

The paper uses a multi-strategy research approach, combining a case study with a UNHCR project-based dataset. Case studies on social groups are conducted over a limited period, such as weeks, months or years (Neuman, 2007, p. 5). They may focus on a single social system, or they may compare multiple systems. Case studies offer researchers several advantages, including generating new theories and explanations and expressing cause-and-effect relationships between phenomena through in-depth observations of specific target groups (Bennett, 2002, pp. 29, 37).

Single case studies suggest that specific cases differ from the general population. This paper presents a single case study of DEU, analyzing the social integration of refugee students and host country nationals within a single HEI in Türkiye, drawing on a project-based dataset provided by the UNHCR. DEU was designated as a pilot university to implement the policies determined under the internationalization strategy by the CoHE in Türkiye. The strategy has led to a significant increase in the number of international students across DEU's various units. DEU has welcomed foreign students, particularly those under temporary protection status such as Syrians, provided they meet the university's specific entry requirements. As a product of the internationalization strategy, DEU agreed upon a Memorandum of Understanding with the UNHCR Türkiye. One of the expected outcomes of this collaboration was conducting a project on the integration of refugee students at DEU. This collaboration has resulted in the preparation of the

'Leave No One Behind Project' (2022-IZM-HEDU-01), which was approved by DEU and the UNHCR Türkiye. The implementation of the project was conducted by the FoB Deanship in collaboration with the DEU Sustainable Development Student Community (PlatformUp) and UNHCR Türkiye between June and December 2022.

The project aimed to promote social integration between refugee students and host country nationals at DEU, overcoming prejudices and contributing to the achievement of the UN SDGs, including Goals 4 (quality education), 5 (gender equality), and 10 (reduced inequalities). The project management team at the FoB enabled the authors to conduct direct observations of the relationships between Faculty staff and refugee students, as well as between Turkish and refugee students.² Data on these target groups were provided by the DEU Student Office and the FoB. The authors also conducted participant observation during project activities and analyzed meeting notes and UNHCR-generated focus group reports.

The study applied the UNHCR project-based dataset on social integration of refugee students, the host country students, and the Faculty staff. The observations and findings gathered during the implementation of the seven-month-long project, including two workshops with administrative and academic staff, and a seminar titled "False Facts on Refugees in Türkiye," as well as feedback gathered in one-day International Culture Fair (ICF), and the findings of the focus group discussions conducted by UNHCR separately with local and refugee students as part of the project, provided enriched data on the causes of diverse perceptions and opinions regarding the refugees and the host country nationals. Through the above-mentioned activities, the multi-strategy research approach allowed the authors to use different methods to achieve reliable results and eliminate gaps in their arguments (Henn, Weinstein, & Foard, 2006, p. 20).

Conceptual Background: Social Integration

Social integration requires mutual understanding between host societies and refugees. According to Crisp (2004), social integration produces a peaceful society with inclusive processes. The processes include legal protection, economic self-reliance, and social acceptance. Legal protection is provided through the implementation of the 1951 Geneva Convention, which provides the right to live, the right to be employed, the right to access public services, and citizenship as a final point. The second process is economic self-reliance, which involves refugees being employed in the host society and living without assistance. The third process has a social dimension and requires inclusive policies for refugees (Crisp, 2004, p. 1). Hynie (2018) agrees with Crisp (2004) and emphasizes that social integration brings about societal change through the combined efforts of the host

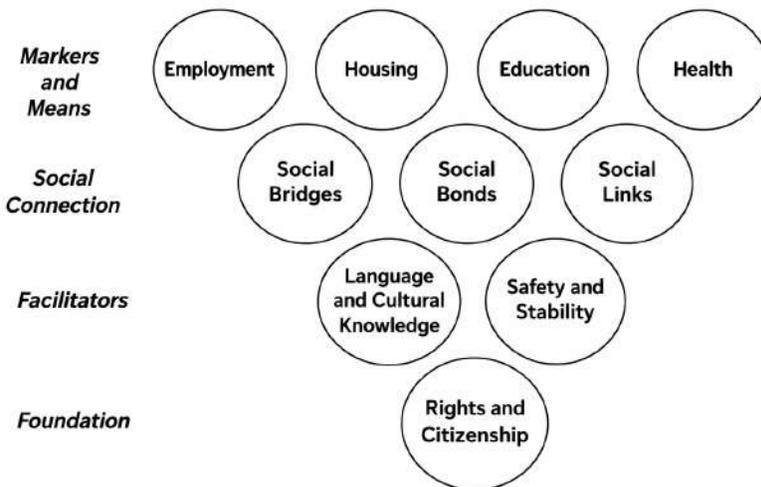
² Consistent with migration literature, 'refugee students' encompasses those under temporary protection and international protection seekers in Türkiye.

society and the incoming group. Therefore, the host society incorporates migrants and refugees into its way of life. Additionally, the central state, local governments, institutions and refugees themselves play significant roles in promoting the social integration process (Memişoğlu & Yavçan, 2020).

Integration policies are the policies followed by the host country's government and are shaped by the priorities of the state's interests. It is because those policies require efforts from refugees to adapt themselves to society. To make those incoming groups a part of society, the government assigns specific conditions to be met. If those conditions are met by the incoming groups, then they will gain specific rights and responsibilities in their new society (Hammar, 1990). While the government brings specific conditions, it should not violate the international refugee regime. For example, the social integration process does not aim to achieve assimilation, as this is not suggested by the 1951 Geneva Convention (Crisp, 2004, p. 1).

Ager and Strang (2008) highlight the key areas of social integration, including employment, housing, education and health. The figure below illustrates the sectors and fields involved in social integration programs, as well as the connecting factors and facilitators. They argue that fulfilling the needs within these domains leads to full integration into society. This paper takes 'education' as one of the core domains of integration while analyzing the case of the 'Leave No One Behind' project. In the 'education' field, refugees are in schools or HEIs, which are the most important places for communicating with the host society. Social connections, such as acceptance and equality, as well as access to various services and facilitators, such as language courses and cultural activities within an educational environment, promote integration (Ager & Strang, 2008).

Figure 1. Conceptual Framework Defining Core Domains of Integration

Source: Ager and Strang, 2008, p. 170.

Social integration of refugee students has been one of the important dimensions of migration studies. Pistoia (2018) draws attention to the social and economic rights of the refugees as the fundamentals of social integration. Following the fundamental rights, Hammoud (2024) in his study on refugee students in Lebanon and Australia found that refugees with no difficulties in the host country language more easily integrate into the classroom, campus life, and wider society. Another study by Reindl, Auer & Gniewosz (2022) on the case of refugee students in Germany emphasizes that there are two significant socialization instruments for refugee students which are peers or fellow students and teachers.

Under ‘education’, as one of the core domains of social integration, the aim was to foster social connections by building social bridges, creating social bonds, and maintaining social links between the host society and refugees (Ager & Strang, 2008). This study is based on two levels of groups at DEU, firstly the administrative and academic staff and secondly native and refugee students at the DEU FoB. As the literature points out, interactions between the host society and refugees, as well as the language skills and socio-economic conditions of refugees, are significant factors in social integration. Following this background, the project team, comprising coordinators, the FoB Deanship, representatives of the UNHCR involved in the project and the DEU PlatformUp, attempted to facilitate the social integration of host community members and refugee students. The section below explains the main social integration approach of education policies in Türkiye.

Europeanization and Internationalization of Higher Education Policies in Türkiye

Since the early years of the Republic, Türkiye has enjoyed close economic, political and cultural relations with European organizations and the UN. The association agreement between Türkiye and the European Economic Community, which was signed in 1963, was upgraded to candidate status at the EU Helsinki Summit in 1999. Between 1999 and 2010, European norms and values were implemented as part of the reform process, a period that can be considered the Europeanization of Türkiye. A total of nine harmonization packages have been adopted and many constitutional amendments have reformed the 1982 Constitution.

While Europeanization is not a theory of European integration per se, it is useful for explaining how EU norms shape democratization, reforms, and social learning in candidate countries, which aligns with social constructivist accounts of norm diffusion. According to social constructivism, rules, norms, identity, ideas, language, and discourses can have a considerable impact on a state, its policies, and its domestic realm (Smith, 1999; Badie, Berg-Schlosser & Morlino, 2011). The domestic impact of Europeanization has been the main driver of democratization. Reforms in the 2000s and the EU programs for higher education in Türkiye have brought about social learning processes

involving an inclusive academic environment. These programs provide opportunities for disadvantaged groups, such as migrants, and offer academic and non-academic support to researchers and students (European Education Area, 2022). Türkiye has Europeanized its HEIs via the Bologna process since May 2001. Universities have voluntarily adopted the reforms introduced by this process (Onursal-Beşgül, 2017). These reforms have transformed departments and courses offered by the universities. Students have benefited from those reformed programs and the Erasmus exchange programs, which have raised awareness of freedoms, civil society, democracy, and universal values.

Research conducted by PODEM (2020) on European and Turkish youth indicates that Erasmus exchange programs have a positive impact on the tolerance of university students for differences. The study also found that Turkish students have transformed their perceptions of the EU after their Erasmus experiences. The research on Harran University by Gülerce, Ağca Varoğlu and Gülerce (2023) indicated that Erasmus+ Youth Exchange projects have also promoted the culture of living together and the social integration of local and migrant youth. According to Saleem, Kausar, and Deeba (2021), practice has a significant role in the learning process. The activities by students expand their social environments and result in social inclusion of differences. This learning environment at HEIs has also been promoted with the UN SDGs since the introduction of the goals in 2015. Accordingly, 67 percent of the universities in Türkiye have incorporated SDGs into their strategic plans, curricula, extracurricular activities, and campus life (Güngör Tañç et al., 2022; Suklun & Bengü, 2024). Yılmaz Fındık and Erçetin (2023) found that the universities with SDG goals are in the list of QS World University Rankings and are in the category of 'research universities' approved by the CoHE.

In conclusion, implementing the Bologna process requirements alongside the Europeanization process, and the programs and projects associated with the UN SDGs, promotes an inclusive environment for students of all nationalities, genders and socio-economic backgrounds in Turkish universities. Therefore, this research can be regarded as a test case for evaluating the impact of the Europeanization and internationalization of higher education policies on refugees and the host society at DEU.

Social Integration in Türkiye's Higher Education Policies

Since the start of the Syrian civil war in 2011, migration has been an important policy issue in Turkish domestic and foreign affairs. The huge number of displaced persons in Türkiye necessitated the implementation of sustainable social integration policies (Erdoğan, 2014; Aras & Yasun, 2016; Erdoğan & Erdoğan, 2018; Yıldız, 2019). According to Kirişçi (2014), the social value of hospitality in Türkiye has not been able to meet the needs of refugees. What is needed is social integration through the implementation of international refugee norms. Türkiye has a geographic limitation on the 1951 Geneva

Convention and the 1967 Protocol on the Legal Status of Refugees. This limitation does not allow Syrians to apply for refugee status. It is admitted that only migrants from Council of Europe member states can apply for refugee status, provided they meet the conditions set out in the Refugee Convention (Ünalp Çepel, Abka, & Durmuşlar, 2021, p. 131).

Türkiye has been both a transit and a host country for refugees, with many fleeing the civil wars in neighboring countries during the 2000s. To manage migration and related issues, Türkiye reformed its laws and aligned them with international standards, particularly those of the EU. In 2013, Türkiye and the EU signed the Readmission Agreement to collaboratively manage regular and irregular migration flows. One of the most significant reforms to migration policy was the Law on Foreigners and International Protection, which came into effect in the same year. The law regulates temporary protection status, refugee status, and conditional refugee status. Syrians in Türkiye were granted “temporary protection status” in 2014 (Erdoğan, 2015, p. 15). Considering the requirements of the Law, the Directorate General for Migration Management (DGMM) was established as one of the sub-departments under the Ministry of Interior. As shown in Table 1 below, there are currently 2.7 million refugees living in Türkiye. Most of these refugees are Syrian and are under temporary protection status. Türkiye is home to the second-highest number of refugees in the world alongside Germany.

Table 1. Countries hosting the largest refugee and refugee-like populations

States	Number of refugees
Colombia	2.8 million
Türkiye	2.7 million
Germany	2.7 million
Islamic Republic of Iran	2.5 million
Uganda	1.9 million

Source: UNHCR Mid-Year Trends 2025.

To manage migration more effectively, the DGMM was transformed into the Presidency of Migration Management in 2021. The Presidency collaborated with several institutions, universities, civil society organizations, international organizations, and the EU to accelerate the social integration of refugees. The Presidency changed its approach, announcing the Adaptation Strategy Document and the National Action Plan for the term of office from 2018 to 2023 (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2018). The aim of this plan was to take a coordinated approach to integrating refugees into Turkish society. It included educational, socio-cultural and economic programs for Syrians under temporary protection and other refugees in Türkiye. Essentially, between 2012 and 2018, Türkiye adopted

a social integration approach for refugees, followed by an adaptation program between 2019 and 2023. However, the migration agenda in Türkiye appears to have shifted following the 2023 and 2024 general and local elections. Therefore, it can be concluded that social integration and adaptation policies have not been the only priority of the government. The objectives of 2024-2028 Strategic Plan of the Presidency illustrate the transformation of the priorities. Manageable regular migration, combating irregular migration, effective and predictable protection mechanisms, integration and communication efforts, border management, and strengthening institutional capacity are determined as the strategic goals of the recent period (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2024).

Educational policies play a significant role in managing migration policy. The right to education for those under temporary protection status requires extensive coordination, particularly for students. Higher education in Türkiye is very important for the future lives of refugee students and the host society (Ünalp Çepel, Abka, & Durmuşlar, 2021, p. 129). Syrian students were accepted by various universities (İstanbul University, Harran University, Gaziantep University, Karabük University, Anadolu University, Siirt University, Kahramanmaraş Sütçü İmam University) in Türkiye between 2011 and 2015. Since 2013, all students who are under temporary protection have had the opportunity to be enrolled in any university in Türkiye. Erdoğan and Erdoğan (2018, p. 73) found that more than half of the Syrian students in higher education prefer staying in Türkiye. As can be seen in Table 2, the high number of refugee students requires the university administration and academic and administrative staff to play an active role in supporting integration policies.

Table 2. Number of international students in HEIs (2024 – CoHE)

Number	Nationality
60,750	Syria
40,354	Azerbaijan
28,924	Iran
13,153	Iraq
11,958	Kazakhstan

Source: CoHE, 2024, <https://istatistik.yok.gov.tr/>. These figures include all international students; Syrians constitute the largest group, including many under temporary protection.

Türkiye provides Türkiye Scholarships for international and refugee students. This program funds 5,000 international students every year, and covered the tuition fees of over 5,000 Syrian students until 2019. Furthermore, the Presidency for Turks Abroad and Related Communities (YTB) funded almost 16,000 Syrian students between 2012 and 2019 (Yıldız, 2019, p. 81).

Türkiye has collaborated with several international and regional organizations to facilitate the participation of refugee students in education. These programs include the Albert Einstein German Academic Refugee Initiative (DAFI) Programs run by the UNHCR, Higher and Further Education Opportunities and Perspectives for Syrians (HOPES) action of the EU, and SPARK (Hohberger, 2017, p. 5; Yıldız, 2019, p. 88).

Case and Data Analysis

This section analyzes the results of the Leave No One Behind project, which was conducted by UNHCR Türkiye and DEU. The analysis focuses on the social integration processes of local and refugee students within HEIs and provides a framework for managing these processes, with a particular focus on the integration of refugee students.

The research findings are based on the dataset generated by the project's four main activities. These activities are composed of workshops with the academic and administrative staff, a seminar entitled "False Facts on Refugees in Türkiye," a one-day ICF, and finally, the focus group discussions, which were held in two private sessions with the participation of local and refugee students. Data analysis followed an interpretative qualitative methodology focused on intergroup contact and social exchange. Each event was treated as a distinct unit of analysis, utilizing meeting notes and field observations as primary data sources. These materials were systematically reviewed to identify shifts in the attitudes of refugee students, university staff, and Turkish peers. By providing a thematic synthesis at the conclusion of each event section, the study illustrates how micro-level campus interactions foster empathy and reduce misunderstandings, ultimately facilitating a 'snowball effect' for broader social integration.

Findings of the workshops with the academic and administrative staff

The workshops for the academic and administrative staff were held on 29 September 2022 in the FoB. The workshop was for the administrative staff, while the second was for the academic staff. There were at least two representatives from each of the five departments that run education and academic training in the Faculty and the attendance was voluntary. The workshops were facilitated by Associate Professor Gazanfer Kaya from the Department of Sociology at DEU. He moderated the workshops with a presentation on his own field research on refugees in İzmir. His presentation included basic explanatory definitions of key concepts such as migrant, refugee, international protection, and temporary protection. The presentation focused specifically on Syrians in İzmir who hold temporary protection status. The participants were informed that Syrians, particularly those living in districts such as Altındağ, Torbalı and Basmane in İzmir, have become victims of urban poverty. It was reported that the school enrollment rate for Syrians was 34 percent at the high school level and 4 percent at the university level in 2019. According to Kaya,

the reasons for their limited participation in education are language barriers, disadvantaged economic position, and the need to be involved early in the labor market, as well as the perceived negative perceptions against refugees in the media (Kaya, 2022).

It is reported by the UNHCR that the administrative staff were satisfied that they had been given a voice within the Faculty to express their perceptions and exchange ideas about the refugee groups. The participants draw attention to the problems including the language barriers and the non-standardized policies for the admission of refugee students in HEIs. It is underlined that a more intensive discussion on refugee students in higher education was held with academic staff. The main challenges concerning refugee students, as identified by the academic staff, can be summarized as in the following paragraph.

English-medium instruction appeared to enhance refugee students' interaction with colleagues and faculty compared to Turkish-medium contexts. Nevertheless, the reluctance of refugee students to take part in social activities has made their participation in group work harder, which in turn has resulted in perceived discrimination when they looked for homework partners. According to the academic staff, this situation largely derives from the media framing of refugees and the influence of radical political discourse. Refugee students also intentionally do not participate in the courses on migration to avoid any negative attitudes directed towards them. Although they are academically very successful, they do not want to stay in Türkiye for the long term, and instead they look for postgraduate research opportunities abroad.

Furthermore, most of those students pay high tuition fees unless they are awarded scholarships, and they also face difficulties in finding accommodation and employment. In addition, they struggle with psychosocial health problems, which further complicates their integration into academic and social life. Finally, refugee students lack sufficient information about the facilities provided by the public and private sectors, which restricts their ability to benefit from such resources.

The workshop produced a suggestion by the academic staff to establish a special commission for refugee students to provide university-led support in both academic and daily issues. The authors of this paper observe that this suggestion was put into practice through the formation of the International Student Coordination Office by DEU Rectorate in 2024 to support academic and personal development processes of international students and to facilitate their integration to the university and the country.

The workshop with academic staff indicated that the academic success of refugee students may contribute to more positive perceptions. Compared to the administrative staff, the academic staff was found to be more empathetic and sensitive towards the refugee students. The administrative staff's prejudice against the existence of refugees in Türkiye

was clear in their statements. In addition to factors such as family, ideology, and personal experience, the level of education may also play a role in the differences between the perceptions of the two groups in this case.

The workshop concluded that the process of social integration of different groups is not unilateral and that both host communities and newcomers have a role to play. This rule also applies to the integration of refugee students at DEU. Whether academic or administrative staff, informing all staff interacting with all international students about the legal status and rights of refugee students will help to overcome their prejudices against this group. Moreover, such interactive meetings are important to ensure that the proposals they formulate are considered and communicated to the competent authorities. By offering the parties the opportunity to get to know each other and develop a culture of co-existence, this group, which is likely to remain in Türkiye, will also have more and easier access to employment opportunities as well as health and social care.

Findings of the Seminar Entitled “False Facts on Refugees in Türkiye”

The Seminar entitled “False Facts on Refugees in Türkiye” was held on October 7, 2022, at the FoB with 51 participants who are lecturers and students from different departments. The seminar was organized to address common misconceptions about refugees in Türkiye. Upon the invitation of the UNHCR İzmir Office, the seminar was initiated by an expert from the Presidency of Migration Management. The expert primarily addressed questions related to Syrians with temporary protection status in Türkiye, including topics such as their participation in the labor market, crime statistics, access to citizenship, and educational rights.

The second part of the seminar included presentations by two academic members of the project team. It is stated that according to the UNHCR 2019 data, 1 percent of the world’s population is displaced. As of the end of 2021, there were 89.3 million forcibly displaced persons, 27.1 million refugees, 53.2 million internally displaced persons, and 4.6 million asylum seekers in the world. The participants were later informed about international refugee rights, the Law of Foreigners and International Protection, temporary protection status, and the nationalities of refugees in Türkiye. The seminar also underlined that primary sources of information about refugees were newspapers, television channels, and social media. However, the accurate and reliable information should be obtained from official sources such as UNHCR, relevant public institutions, non-governmental organizations working in close collaboration with the UN, and academic publications.

The UNHCR report indicated that the seminar provided information on the roles of the host community and refugees to prevent social tensions and promote social

integration in society. Some students from the host community shared their negative perceptions of Syrians and Afghans in Türkiye. They stated that refugees would take their jobs and limit their opportunities. It was reported that those students did not want to hear or see any Syrian words in Türkiye. The statements below by a student who works in the textile sector illustrate the role of communication and obtaining objective information:

“Afghans are not as civil as we are. My Turkish friends hate them and influence me to have negative perceptions of them. But after this seminar, my point of view has changed. They come from a different culture, a country in conflict. We need to help each other.”

This seminar, which focused on misconceptions about refugees in Türkiye and in particular on the disinformation spread by social media, is regarded as one of the most influential activities of Leave No One Behind Project. The main reason was to raise awareness among participants of the misconceptions they had developed, as regards persons who are under temporary protection in Türkiye. As can be seen from the above quote, the participants gave positive feedback of this type. Another recommendation of this study on achieving social inclusion is therefore to promote awareness-raising sessions on the importance of access to accurate information from reliable sources and on how misinformation spread by social media can affect our perception of different groups in society.

Findings of the ICF

The ICF was organized on October 14, 2022 at DEU FoB. The project coordinators and the two partners, consisting of the UNHCR İzmir Office Representative in charge of the Leave No One Behind Project and the DEU PlatformUp, invited DEU university students to the ICF by using their networks. The snowball effect provided broad participation in the one-day-long fair with 257 total participants, including 137 women and 120 men, meeting in the faculty garden for various cultural activities. The nationality, gender, and number of participants were as follows: Turkish (107 women and 87 men), Kazakh (eight women and seven men), Russian (two women), Italian (one woman), Syrian (four men), Uzbek (one woman and three men), Palestinian (one man), Egyptian (one man), Turkmen (three women and five men), Kyrgyz (two women and two men), Iranian (four women), Moroccan (two women), Kenyan (one man), Indonesian (one man), Azerbaijani (six women and eight men), UK (Wales) (one woman).

An open call to the host community, students, and international students at DEU for the ICF provided a wide scope of cultural exchanges not only between the host community and refugee or international students but also between the refugee students and international students. At the fair, the students were welcomed to open a stand to represent their countries and introduce their countries' cuisine, culture, traditional clothes, ethnic

music, photos of important figures, and natural landmarks.

The students, their family members, and the academic and administrative staff of the FoB visited 11 stands of different nations and met with 32 foreign students representing their countries. Those representative students informed the visitors about the different cultural elements of their nations. The visitors tasted different drinks and food and communicated with representative students. Visitors appeared curious about learning new things, and students at the stands were very happy to introduce their nations. The Fair was visited by the Rector of DEU and students expressed appreciation to UNHCR and DEU for this event. It was observed that the refugee students needed to express themselves, their problems, and their expectations. A Syrian student expressed his opinions with the words in the following: “This fair was very beautiful, and we want to participate in new activities like this.” In addition to that, Iranian students shared their opinions as follows: “We felt so happy to represent our culture here. We also had the chance to express our feelings with everyone on women’s rights in Iran.” Accordingly, the fair has been a catalyst for the socialization of refugee students.

We observed that the Turkish students who had questioned the existence of refugees in Türkiye in the seminar titled “False Facts on Refugees in Türkiye” enjoyed the ICF and danced with their refugee friends at the end of the day without any prejudices. The fair produced positive results in eliminating negative standpoints, especially among students. Therefore, the beneficiaries of the fair were mainly DEU students, and these findings suggest that such activities should be sustained on campus and extended through community-facing events.

In conclusion, the ICF plays an important role in the social integration process of all international and refugee students. This is an event in which students interact directly and experience first-hand the traditions and cultures of other countries through country-specific stands. Given that education is one of the most important areas for ensuring social inclusion, encouraging such events in HEIs could be a major step toward broadening its impact across society, enabling all international students, regardless of their legal status, university staff and citizens of the country concerned to develop mutual recognition and tolerance.

Findings of the Focus Group Discussions

The focus group discussions were conducted by the UNHCR on October 21, 2022, at the DEU FoB. The participants were drawn from two distinct sample groups of students enrolled at the university, consisting of seven local students and 11 refugee students. The low attendance from local students was attributed to scheduling conflicts with their coursework. The refugee participants were primarily from Syria, with one participant from Iran. The UNHCR dataset indicated that the female participants were more

hesitant to contribute to the discussions. Detailed participant demographics for both groups are presented in Table 3, revealing that local participants were younger on average than refugee participants.

Table 3. Demographic profile of the focus group participants

	Number	Gender	Age	Nationality
Local students	Seven	Four women Three men	18-22	Seven Turkish
Refugee students	11	Four women Seven men	20-34	10 Syrian Beneficiaries of Temporary Protection One Iranian International Protection Applicant

Source: The table is prepared by the authors.

The focus group discussions by UNHCR were effective in encouraging refugee students to share their experiences in an open and sincere atmosphere. The primary issue raised by participants was the language barrier. Most refugee students reported having to acquire Turkish through informal and non-systematic means. As a result, they were unable to understand the jokes, humor, and colloquialisms used by their local peers. This communication gap led to feelings of discrimination from host students and a gradual loss of confidence in their ability to interact, ultimately limiting their social integration into university life.

The refugee students largely expressed frustration with the common misconception that they had been enrolled at the university without an entrance examination. They emphasized that they had worked diligently to pass the university entrance exam, which they noted was both challenging and expensive. While most of the participants had been studying law or engineering in their home countries, they were unable to obtain a certificate of equivalence to continue their studies in Türkiye. Consequently, they were older than the average university student, having lost several years in the process of re-taking the entrance exam. This age gap between Turkish and refugee students also contributed to communication difficulties.

The UNHCR report on refugee students indicated that cultural differences and differing social norms were significant factors affecting communication and social integration. Participants felt obligated to decline invitations to social events, such as those at bars or nightclubs, as these activities did not align with their cultural or religious values. This refusal to engage in certain social activities, however, reinforced communication barriers and hindered social integration with their local peers.

Participants also reported instances of perceived discrimination within the academic setting. A few students reported experiencing inappropriate or discriminatory remarks

from professors regarding their nationality, which they found deeply humiliating. This led some students to conceal their true nationality, identifying as being from other countries to avoid stigma. In contrast, other students expressed appreciation for classmates who intervened and defended them against offensive jokes. One respondent noted that, despite not experiencing what they would consider as exclusionary attitudes and/or practices, refugee students must be more proactive to achieve better integration.

A significant finding from the focus group with refugees was the complex trade-off between social integration and cultural identity. One refugee student, who had successfully established social ties with Turkish students, expressed the view that this success required him to adapt certain cultural practices. He asserted that integration should not necessitate the abandonment of one's identity; however, he had emotional difficulty in navigating between his Turkish and Syrian peer groups.

When it comes to the focus of the discussions with Turkish students, the main debate centered on their social experiences outside the university. A key finding was their lack of awareness regarding the temporary protection status of their foreign friends. While participants reported having numerous foreign acquaintances, few Turkish students interacted with refugee students. Turkish students speculated that refugee students are hesitant to share details about their legal status in Türkiye. Furthermore, the limited interaction between these groups was attributed to the fact that refugee students are predominantly enrolled in different faculties, such as the Faculty of Engineering and the Faculty of Science, which restricts their opportunities for social integration.

The initial influx of Syrians into Türkiye coincided with the elementary school years of the Turkish students who participated in this study. Many of them shared the same school environment as the Syrian students and reported negative experiences, including social polarization and aggression. This negative perception persists today, not specifically toward refugee university students but toward refugees they encounter in their daily lives. Some Turkish students shared lingering negative perceptions of refugees, including assumptions about aggression and inappropriate behavior. These views appeared driven more by societal stereotypes than by direct contact with refugee university students. Participants also expressed stereotypical views about refugees' appearance, suggesting they could be easily identified based on generalized physical traits.

A key finding was the nuance in the perceptions of participants that, while they held negative views of refugees broadly, they believed that those who choose to live in Türkiye permanently tend to achieve successful integration and positive civic outcomes. This more favorable view was supported by their specific experiences with refugee university students, as participants reported a complete absence of intergroup aggression on campus.

Table 4. Key findings of the FGDs

Local students	Refugee students
Limited Interaction with Refugees	Language Barrier and Communication Gap
Persistent Negative Stereotypes about refugees outside academia	Misconceptions about University Admission
Beliefs about Refugee Admission	Academic and Age Disparities
Nuanced Perceptions of Integration	Cultural and Moral Differences
	Experiences with Perceived Discrimination
	The Cost of Integration

Source: The table is prepared by the authors.

The focus group discussions held in two separate meetings with Turkish and refugee students were important to identify the group's attitudes toward each other and toward society in general. In this context, this study suggests that Turkish language programs for refugee students could be offered to help them overcome language barriers and socially inclusive events such as the ICF could be organized on a regular basis, thus reducing the potential social integration costs for such students. Meanwhile, the legal status of these students can be clarified by educating Turkish students on the legal system in Türkiye, thereby removing the misperceptions about the university admissions system. These actions by HEIs can help to initiate social integration at campus level and, through a snowball effect, contribute to a positive societal change at community level in the medium and long term.

Conclusion

The Europeanization and internationalization of higher education policies in Türkiye have brought European and international norms to the social and educational spheres. The Bologna process, which started with the EU candidacy status granted in 1999 and the introduction of the UN SDGs, particularly within education, redefined the necessary steps to be taken within the Turkish educational system. These two processes have also integrated Turkish academia and students into broader international academic norms and networks. The mass migration of people from Syria to Türkiye, either as a transit or a destination country, has provided an important test case for this renewed educational landscape. More than 3 million Syrians were granted temporary protection, enabling the Syrian children to benefit from the state-led educational institutions. The higher education system has also integrated refugee students into higher education alongside other international students. This coincided with the introduction of an internationalization strategy by the CoHE at HEIs.

The migration literature in Türkiye focused on the rights, responsibilities and policies since the 2010s. One of those mentioned important dimensions has included the best practices in the educational sphere. Various case studies, fieldwork, and project-based research papers have put forward the local, regional and cultural characteristics of the cities where the HEIs are located. Thus, the social integration of refugee students has also been under the impact of local, campus-wide and city life realities changing from the south-eastern to the western regions, from the northern to the southern regions of Türkiye. This research was conducted to support the social integration of refugee students into DEU campus life and ultimately the socio-economic life in İzmir. Activities carried out under the project ‘Leave No One Behind’ helped to reduce the prejudices between the local and refugee students. The project activities revealed the socio-cultural similarities between the host society and refugees. The participants shared common memories after socialization and acknowledging the benefits of diversity during project activities. They gained understanding and empathy for each other by spending time together. In conclusion, this study suggests that academic or campus-based activities that encourage refugee students to integrate into HEIs may contribute to overcoming prejudices and promoting social harmony through the snowball effect.

Declaration of Contribution Rate: The authors have equal contributions.

Conflicts of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Acknowledgement:

The empirical basis of this article derives from activities conducted under a project supported by UNHCR, while its dissemination is carried out within the scope of the Erasmus+ EUPOLY-MIG Jean Monnet Module funded by the European Union.

References

- Ager, A., & Strang, A. (2008). *Understanding integration: A conceptual framework*. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Aras, B., & Yasun, S. (2016). *The educational opportunities and challenges of Syrian refugee students in Turkey: Temporary education centers and beyond*. İstanbul Policy Center. <https://research.sabanciuniv.edu/id/eprint/29697/1/syrianrefugees.pdf>
- Badie, B., Berg-Schlosser, D., Morlino, L. (Eds.) (2011). Europeanization of policy. In *International encyclopedia of political science*, 849-850, SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781412959636.n199>

- Bennett, A. (2002). Case study methods: Design, use, and comparative advantages. In D. F. Sprinz & Y. Wolinsky (Eds.), *Cases, number, models: International relations research methods* (pp. 27–65). University of Michigan Press. [https://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/trachtenberg/syllabi%2Clists/harvard/moravcsik%20\(sprinz%20wolinsky\).pdf](https://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/trachtenberg/syllabi%2Clists/harvard/moravcsik%20(sprinz%20wolinsky).pdf)
- Council of Higher Education. (2024). *Number of international students in HEIs*. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Crisp, J. (2004). *The local integration and local settlement of refugees: A conceptual and historical analysis* (Working Paper No. 102). UNHCR. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/407d3b762.pdf>
- Çoban, B. ve Gülerce, H. (2023). Zorunlu göç sürecinde sığınmacılar ve yerel üniversite öğrencilerinin ilk karşılaşma deneyimleri. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(1), 1-18. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.4.1.1>
- Erdoğan, A., & Erdoğan, M. M. (2018). Access, qualifications and social dimension of Syrian refugee students in Turkish higher education. In A. Curaj, L. Deca, & R. Pricopi (Eds.), *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies*. Springer International Publishing.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M., & Çorabatır, M. (2019). *Demographical development of the Syrian refugee population and its potential impacts on the education, employment and municipality services in Turkey in near future*. GIZ Quadra Program. <https://en.mmuraterdogan.com/tuerkiyede-ki-suriyeliler?pgid=k91b3yot-7ac2bdd2-42c64e78-b1fb-3cc1832298f3>
- Ertong Attar, G. & Küçükşen, D. (2019). Somehow familiar but still a stranger: Syrian students in Turkish Higher Education. *Journal of International Migration and Integration*, 20, 1041-1053, <https://doi.org/10.1007/s12134-018-00647-8>
- European Education Area. (2022, June 18). *Inclusive and connected higher education*. <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education>
- Güngör Tanç, Ş., Tanç, A., Çardak, D., & Yağlı, İ. (2022). Türkiye'deki üniversitelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının incelenmesi. *Muhasebe ve Denetim Bakışı*, 22(66), 83–100.
- Gülerce, H., & Çorlu, R. (2021). Yükseköğretimdeki Suriyeli sığınmacı öğrenciler: Uyum ve çatışma alanları. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 71-106.
- Gülerce, H., Ağca Varoğlu, F. G., & Gülerce, R. (2024). Kapıları aralamak: Yükseköğretimdeki göçmen ve yerel gençlerin sosyal uyum sürecinde Erasmus+ gençlik değişimlerinin rolü. *Yükseköğretim Dergisi*, 13(3), 421-434. <https://doi.org/10.53478/yuksekogetim.1214564>
- Hammoud, M. (2025). Pathways to integration and language acquisition: A comparative analysis of refugee children's social integration and foreign language difficulty in Lebanon and Australia. *Journal of International Migration and Integration*, 26, 791–811. <https://doi.org/10.1007/s12134-024-01201-5>
- Hacettepe University. (2021). *Social Cohesion and Syrian Students in Higher Education in Turkey*.
- Henn, M., Weinstein, M., & Foard, N. (2006). *A Short Introduction to Social Research*. Sage Publications.
- Hohberger, W. (2017). *Çalıştay Raporu: Suriyelilerin Türkiye'deki Yükseköğretim Sistemine Entegrasyonu*. İstanbul Politikalar Merkezi, Sabancı Üniversitesi, Stiftung Mercator Girişimi.
- Hynie, M. (2018). Refugee integration: Research and policy. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 24 (3), 265–276. <https://doi.org/10.1037/pac0000326>
- Kaya, A. (2020). Migration as a leverage tool in international relations: Turkey as a case study. *Uluslararası*

- İlişkiler*, 17(68), 21–39. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.856870>
- Kaya, G. (2022, September 29). *Üniversitelerdeki mülteci öğrenciler çalıştayı*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İzmir.
- Memişoğlu, F., & Yavcan, B. (2020). Beyond ideology – A comparative analysis of how local governance can expand national integration policy: The case of Syrian refugees in Istanbul. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1819780>
- Neuman, W. L. (2007). *Basics of Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson Education.
- Onursal-Beşgül, Ö. (2017). Translating norms from Europe to Turkey: Turkey in the Bologna Process. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 47(5), 742–755. <https://doi.org/10.1080/03057925.2016.1273094>
- Pistoia, E. (2018). Social integration of refugees and asylum seekers through the exercise of socio-economic rights in European Union law, *European Papers*, 3(2), 781-807. <https://doi.org/10.15166/2499-8249/255>
- PODEM (Public Policy and Democracy Studies Association). (2020). *Values, interactions, and aspirations: Understanding university-level youth in Turkey and Europe*. PODEM Publications.
- Reindl, M., Auer, T. & Gniewosz, B. (2022). Social integration in higher education and development of intrinsic motivation: A latent transition analysis. *Frontiers in Psychology*. 13:877072. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.877072>
- Saleem, A., Kausar, H., & Deeba, F. (2021). Social constructivism: A new paradigm in teaching and learning environment. *Perennial Journal of History*, 2(2), 403–421. <https://doi.org/10.52700/pjh.v2i2.86>
- Smith, S. (1999) Social constructivisms and European studies: A reflectivist critique. *Journal of European Public Policy*, 6, 682–691. <https://doi.org/10.1080/135017699343540>
- Suklun, H., & Bengü, E. (2024). Raising awareness of sustainable development goals in higher education institutions. *Research in Educational Administration & Leadership*, 9 (1).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2018). *Uyum strateji belgesi ve ulusal eylem planı 2018–2023*. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2024). *2024-2028 Stratejik Planı*, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Stratejik-Yonetim/Stratejik-Plan/2024/Stratejik-Plan-2024_2028.pdf
- Ünalp Çepel, Z., Abka, S., & Durmuşlar, T. (2021). Integration process of Syrian migrants following the EU-Turkey readmission agreement: Case of Syrian university students in Izmir. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 127–149.
- UNHCR. (2025). *Mid-Year Trends 2025*. <https://www.unhcr.org/media/mid-year-trends-2025>
- Yıldız, A. (Ed.). (2019). *Integration of refugee students in European higher education: Comparative country cases*. Yaşar University Publications.
- Yılmaz Fındık, L., & Erçetin, S. S. (2023). How do universities in Türkiye integrate sustainable development goals into their strategies? *Sustainability*, 15(16799). <https://doi.org/10.3390/su152416799>

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

The Position of Turkish Women in Belgium: Marriage and Language Integration

Gülsüm Tarçın

To cite this article: Gülsüm Tarçın (2026) The Position of Turkish Women in Belgium: Marriage and Language Integration, Turkish Journal of Diaspora Studies, 6(1), 56-78, DOI: 10.52241/TJDS.1740999

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.1740999>

Submission Date: 12 July 2025 **Acceptance Date:** 2 March 2026

Article Type: Research Article

© 2026 Gülsüm Tarçın. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 15 March 2026

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

The Position of Turkish Women in Belgium: Marriage and Language Integration

Gülsüm Tarçın*

Abstract

This study examines the post-migration experiences of women who migrated from Turkey to Belgium through marriage. It focuses on their marital and family lives, social integration processes, experiences of learning Belgium's official languages, and access to the labor market. The main research question is as follows: What kinds of social, economic, and cultural challenges do women who migrate to Belgium through marriage encounter after migration, and how do they cope with these challenges? The study draws on a qualitative field study with 20 migrant women aged 32-62 living in Brussels, as well as one social work professional. By presenting empirical data from women's subjective narratives, the study contributes to the limited literature on marriage migrant women in Belgium. It offers an original contribution to migration and integration research by analyzing marriage migration at the intersection of gender, integration, and labor market access.

Keywords : Belgium, Marriage Migration, Immigrant Women, Marriage, Language

Türk Kadınının Belçika'daki Konumu: Evlilik ve Dil Uyumunu

Özet

Bu makale, Belçika'ya Türkiye'den evlilik yoluyla göç eden kadınların göç sonrası deneyimlerini incelemektedir. Çalışma, bu kadınların evlilik ve aile yaşamları, sosyal uyum süreçleri, Belçika dillerini öğrenme deneyimleri ve işgücü piyasasına erişimlerini ele almaktadır. Araştırmanın temel sorusu, evlilik yoluyla Belçika'ya göç eden Türkiyeli kadınların göç sonrası karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların neler olduğu ve bu sorunlarla nasıl başa çıktıklarıdır. Araştırma, Brüksel'de yaşayan 32-62 yaşları arasındaki 20 Türkiyeli göçmen kadın ve bir sosyal hizmet uzmanı ile gerçekleştirilen nitel saha araştırmasına dayanmaktadır. Çalışma, Belçika bağlamında evlilik göçmeni kadınlara ilişkin sınırlı literatüre, kadınların öznel anlatılarına dayanan ampirik veriler sunmakta; evlilik göçünü toplumsal cinsiyet, entegrasyon ve işgücü erişimi kesişiminde ele alarak göç ve entegrasyon literatürüne özgün bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Belçika, Evlilik Göçü, Göçmen Kadın, Evlilik, Dil

* Assoc. Prof. Dr., The Department of Turkish Language and Literature, Faculty of Humanities and Social Sciences, Kilis 7 Aralık University, Kilis, Türkiye.

CONTACT gulsuntar@hotmail.com • Orcid: 0000-0002-6218-6862

Received: 12 July 2025

Accepted: 2 March 2026

Article Type: Research Article

Introduction

Although Turkey experienced significant economic growth after the 1950s, structural unemployment and income inequality continued to drive labor migration. In 1961, Turkey signed its first migration and labor exchange agreement with Germany. Subsequent agreements were signed with the Netherlands, Belgium, Denmark, and Austria in 1964, France in 1965, and Sweden in 1967. At the time of migration, 75% of Turkish workers sent to Belgium were married. Their spouses and children remained in their home country, waiting for their husbands and fathers to return permanently. However, before the onset of economic decline, the governments of countries receiving labor migrants adopted restrictive migration policies in 1974. Migrant workers demanded that their temporary residence be made permanent and that they be allowed to reunite with the families they had left behind (Gelekeçi & Köse, 2011).

Initially regarded as “guest workers,” Turkish migrants began settling permanently. The second phase of migration consisted of the children of workers who arrived in Belgium during the 1970s and the 1980s. In the 1980s, 1990s, and the 2000s, a third wave of migration occurred, primarily through marriages. According to statistical data from previous studies, Turkish migrants who came to Belgium through marriage comprise an important portion of the Turkish population in the country (Kaya & Kentel, 2008).

This form of migration initially emerged in the mid-1980s among migrant workers who were unmarried when they arrived in Belgium. Over time, this trend increased through marriages between young people from Turkey and the grandchildren of the first Turkish workers who migrated to Belgium (Manço & Gerstnerova, 2016).

The article proceeds as follows: first, the methodology and research design are presented; second, findings on marriage experiences and family dynamics are discussed; third, language learning and integration processes are analyzed; and finally, conclusions and policy implications are presented.

Methodology

This study focuses on women who migrated from Turkey to Belgium through marriage between 1974 and 2016. The scope of the study is limited to the roles of these women in their marital lives, the problems they encounter and their causes, and their process of learning the languages of Belgium. Before presenting the findings of the field research, the methodology of the study is explained, along with information on marriage migration to Belgium, to better understand the problems experienced by these women.

In the theoretical part of this study on Turkish women who have come to Belgium through marriage, information is first provided on migration from Turkey to Belgium. Then, within the framework of the findings obtained through field research and interview

techniques, the study attempts to reveal the roles of Turkish women in their marital lives, family problems and their causes, the processes of learning Belgium's languages to facilitate their integration into Belgian society, the problems encountered during these processes, and the strategies used to cope with these problems.

The data for this study were collected using field research and interview methods.¹ Semi-structured interviews were conducted in Turkish, recorded with participant consent, and analyzed using thematic qualitative analysis. Interview durations ranged from approximately 45 to 90 minutes, and all participants were anonymized using coded identifiers (KK1–KK20). The study population consisted of Turkish women living in Belgium. From this population, the sample consisted of 20 Turkish women aged between 32 and 62 who came to Belgium from Turkey through marriage and resided in Brussels, the capital city of Belgium.

According to its constitution, Belgium consists of three linguistic communities, three regions, and ten provinces. Belgium has three linguistic communities and a highly diverse migrant population. The three linguistic communities are the Flemish community, the French community, and the German-speaking community, while the three regions are the Flemish Region, Walloon Region, and Brussels-Capital Region. The Flemings live in the northern part of the country and the Brussels-Capital Region, whereas the German-speaking community resides in Eupen and Saint-Vith in the eastern part of the country. The Turkish community in Belgium is dispersed across many parts of the country and lives in small groups. Turks who migrated from Afyonkarahisar and Eskişehir mostly reside in Brussels and Ghent; those from the Central and Eastern Anatolian regions generally live in Limburg and Antwerp; and those from other regions of Turkey have settled in various provinces of Belgium (Gelekçi & Köse, 2011).

The women participating in the study were interviewed at Turkish associations located in neighborhoods with a high concentration of Turkish migrants in Brussels. This recruitment strategy may have limited participation to women connected to Turkish community networks. Given that the participants were selected based on characteristics relevant to the aims of the study, a purposive sampling method was employed. The findings obtained from these field interviews were analyzed, and conclusions and evaluations were drawn by comparing them with the data obtained from the literature review. The main research question of this study is as follows: What kinds of social, economic, and cultural challenges do Turkish women, who migrated to Belgium through marriage, encounter after migration, and how do they cope with these challenges. Accordingly, this study examines women's marital and family lives, social integration

¹ All participants provided informed consent. Ethical approval was obtained for the data used in this research: Kilis 7 Aralık University, Date and Reference Number of the Document: 24.06.2025-E.83768.

processes, experiences of learning Belgium's official languages, and access to the labor market. Belgium was selected as the research field because, in addition to being one of the Western European countries that has received a high volume of Turkish migration, it is a multilingual context and a setting where social welfare organizations operate extensively.

Previous studies on migration to Belgium have predominantly focused on issues related to Turkish migrants' mother tongues, education, and similar fields. The language use and Turkish language learning of Turkish migrants in Belgium have been examined by Gelekçi (2010), Şen (2011), Yaylacı (2012), Bekar (2018), and Solmaz and Deniz (2020). Gelekçi (2010) analyzed the factors negatively affecting the educational achievement of Turkish children and youth living in Belgium, the determinants influencing their orientation toward higher education, and whether they face discrimination in their educational lives due to being perceived as foreigners. The position of Turkish migrants within the education system has been studied by Manço (2002), while Sarıkaya (2014) examined the main educational challenges faced by children of Turkish origin in the Flemish education system. Manço (2000) analyzed the problems, developments, and transformations of the Turkish community in Belgium between 1960 and 2000. Güvenli (2022) has explored acculturation patterns and intercultural communication competence among Turks living in Belgium, while Sağdıç (2022) has examined the formation and general characteristics of the Turkish diaspora in Belgium. Hacıismailoğlu (2014) has analyzed multiculturalism programs of political parties in the Flemish region, and Gelekçi (2014) has examined the Turkish population in Belgium and its formation process.

These studies generally focus on similar topics and tend to replicate each other. The most comprehensive study on Turks in Belgium was conducted by Gelekçi and Köse (2011), who made a significant contribution to the literature by providing data across multiple domains. However, earlier studies, including those by Manço (2000) and Gelekçi and Köse (2011), while identifying the economic conditions of Turks in Belgium and their foreign language deficiencies, did not examine the marital and family lives of marriage migrants, their experiences in learning local languages, or their integration into the labor market. However, these areas are crucial for migrants' adaptation to the host country and their economic independence. By identifying post-migration challenges related to marriage, language acquisition, and labor market participation among women who migrated from Turkey to Belgium through marriage, this study represents a distinct and novel contribution that offers practical and policy-oriented recommendations for facilitating post-migration integration. Therefore, it addresses a significant gap in the existing literature. The table below presents information on the participants.

Table 1. Demographic and Migration Characteristics of the Participants

Participant Code	Year of Birth	Date of Migration to Belgium
P1	1985	2003
P2	1961	2002
P3	1975	1999
P4	1982	2003
P5	1971	2008
P6	1980	2002
P7	1983	2002
P8	1978	2016
P9	1979	2000
P10	1985	2003
P11	1965	1983
P12	1962	1981
P13	1968	2001
P14	1973	Not reported
P15	1984	2010
P16	1982	2016
P17	1965	1982
P18	1970	1992
P19	1980	2003
P20	1955	1974

Marriage Migration to Belgium in Migration Movements

By the late 1980s, family reunification had almost entirely been completed, and in the following years, migration took the form of marriage-based migration. In 2005, more than 80% of the visas issued to Turkish migrants by Belgium were related to family reunification through marriage (Perrin, 2007). This rate was 58% in 2008 and 69% in 2010 (Schoonvaere 2013). Some researchers have referred to this phenomenon as “marriages leading to migration,” noting that marriage migration—particularly consanguineous marriages—is most prevalent among Turks compared to other foreign communities in Western Europe (Koşar-Akçapınar, 2007).

A significant proportion of Turks living in Belgium have migrated from the provinces of Afyonkarahisar (primarily), Eskişehir, Kayseri, Kars, and Trabzon. Most of those residing in cities such as Brussels, Namur, and Ghent are originally from the Emirdağ district of Afyonkarahisar. Consequently, most Turks living in Belgium are either fellow townspeople or relatives. This pattern is also reflected in the marriage practices. According to a study conducted in Belgium in 2007–2008, 24% of married individuals have a spouse who is a relative, while 38% have a spouse from the same place of origin. In other words, 62% of married individuals were either relatives or fellow townspeople (Gelekçi & Köse, 2011).

Indeed, according to data reported by Manço and Gavray (2013), approximately 93% of Turks in Belgium marry other Turks among this group, three out of four spouses come directly from Turkey, and one out of four marriages is between cousins (p.28).

In such cases, prospective spouses often do not know each other well before the wedding, even if they come from the same extended family or meet during a vacation. These marriages are frequently the result of family decisions rather than the individuals themselves. Marriage, above all, is seen as an expression of family needs and a guarantee of “cultural order.” In this context, families’ expectations intervene in shaping marital life: the migrant man is expected to find employment, while the woman is expected to fulfill her reproductive and educational roles and take care of elders, depending on her extended family (Schoonvaere, 2013).

Since 1991, marriage to a partner from Turkey has been the most common form of union among the Turkish migrant population in Belgium. According to Schoonvaere, between 2008 and 2010, almost 75 percent of migration from this country started with the purpose of marriage. Although this method is very common, its rate has decreased over the years (Taş & Subaşı, 2017). Today, this rate has decreased to 40-50 per cent due to new conditions imposed on marriages from outside Belgium and awareness of possible problems in these marriages. Nevertheless, the number of spouses who came to Belgium from Turkey through marriage between 2008 and 2010 was 5142 (Schoonvaere, 2013).

There are many initiatives regarding migrant marriages, such as the accompaniment of young married couples and the prevention of fake or forced marriages. According to the 2011 legal regulations, the marriage of a person living in Belgium with someone from outside the European Union is subject to certain conditions. For family reunification, an age requirement, a certain amount of income, and sufficiently large lodging have been introduced. According to the age requirement, a person who brings a spouse from Turkey must be minimum 21 years old (Taş, 2014).

Findings of the Study

Turkish Women Who Migrated To Belgium Through Marriage

Among the Turkish immigrant community, group loyalty and social control are considered important factors. Many migrant workers came to Western Europe through social networks formed by their relatives, close friends, and fellow countrymen; thanks to them, they found jobs or started businesses and arranged places to stay. For example, despite the

end of foreign worker recruitment in 1974, many economic migrants used their social networks to come to Western Europe on tourist visas and find jobs. Today, in the ongoing migration flows involving so-called ‘imported brides’ or grooms, women have become as much a part of migration movements as men. On the other hand, in rural Turkey, the prevailing view is that when choosing a spouse, one should find a girl who is close and ‘well-known,’ who will best share and protect the family’s honor, rather than marrying someone from outside the group. Generally, Turks who endure difficult living conditions and poor housing in Western Europe purchase land and build homes in their villages and towns, giving rise to a ‘German’ myth among the local population left behind. When Turkish immigrants return to their homeland for short periods, they are referred to as ‘Alamanyalı’ regardless of which European city they live in. They form a segment of society that is envied by the local population for the expensive cars and gifts they bring with them during their summer holidays and the generous amounts of money they spend, but some also accuse them of ‘cultural insensitivity.’ For these immigrant families, it is preferable to marry a girl raised with Turkish values from their homeland, who respects her elders and will submit to everything, rather than a second or even third generation girl raised with the ‘corrupted’ values of Western Europe. In this context, some scholars argue that Turkish migration to Europe has contributed to the formation of a distinct transnational social stratum (Koşar-Akçapınar, 2007).

One of our interviewees who came to Belgium through marriage shared her impressions on this matter as follows:

“Before coming here, people from Europe seemed like they were from another world; everything seemed so beautiful and luxurious. This is because people who came to Turkey on holiday spent a lot of money. My family circle also comprised people who lived in Europe. There was no perspective on education or reading in my circle; in a sense, there was no model” (KK1).²

Before 1974, labor migration consisted mainly of men, whereas in subsequent years, a large proportion of migration through marriage consisted of women. However, as the gender distribution of Turks living in Belgium became more balanced over time, the gender distribution of those who came to Belgium through marriage changed in the years that followed (Geleği and Köse, 2011). The number of women and men coming to Belgium was almost equal. Between 2001 and April 15, 2005, women accounted for 46% of those who came to Belgium through marriage (Timmerman, 2008).

According to the socio-economic monitoring database, between 2018 and 2021, the number of women coming to Belgium through marriage has continued to be between

² Participants were coded as « Key Informants (KK). »

250 and 500 annually. Considering the 60-year history of Turkish immigration to Belgium, tens of thousands of brides and grooms from Turkey live in Belgium. However, brides are not well known to Belgian institutions. The lack of language skills and inability to express their problems make it difficult for them to communicate with the institutions around them (Taş, 2014).

According to field and clinical studies, these types of marriages also have certain psychological consequences for immigrants: “One of the most significant challenges of this marriage model is the separation of the spouse from Turkey from their family, social circle, and country. “Dissociation” is an important aspect of migration and can cause psychological trauma. Spouses from Turkey have experienced disappointment due to the differences between their expectations or the life they encounter in Belgium and the promises made to them” (Taş&Subaşı, 2017).

Turkish brides come to Western Europe with certain expectations. However, the living standards they find there may sometimes be lower than those in Turkey. Generally, they become more dependent on their spouses and their spouses’ families because they do not work in income-generating jobs, are new to a foreign language, culture, and environment, and are far from relatives who could provide moral support. In an example from a field study conducted among Turkish imported brides living in Belgium in 2001-2002, a bride described this situation as follows:

“I suffered a lot during my first two years here. I didn’t know the language, I didn’t know the people. Belgium was like an open-air prison for me... But I wanted to study and become a police officer or a teacher. When I got married and came here, no one offered me a helping hand, not even my in-laws! Later I found out that my husband had a gambling problem, and they had rushed us into marriage thinking he would settle down, become more responsible, and learn his duties, but where was that?” (Koşar-Akçapınar, 2007).

Taş (2014), who shared the data from his previous research on brides in Belgium, reinforces the same ideas:

“Brides who imagined Belgium to be developed and modern generally did not find what they expected. Belgium’s grey weather, rows of old houses, dirty streets, economic difficulties, people’s clothing styles, and young people’s behavior surprise the brides and disappoint them. They discovered that the ‘German-Turkish’ Turks they had encountered during holiday periods in Turkey and perceived as wealthy were not very wealthy. The limited economic resources of the spouse and the family they had joined prevented the brides from achieving their basic expectations of a high standard of living and access to a socially and culturally enriched life.”(p.224).

One female interviewer expressed her disappointment as follows:

“We came here by car. When we arrived, I was shocked to see the house. There was no bathroom, the toilet was shared, and we bathed in a basin in the kitchen. I had hoped for a nice place and a good house. Everywhere is buildings, the sky is pitch black, I couldn’t even see where the sun was rising, and the people are different.” (KK11).

We also found that most of the women we interviewed were exposed to domestic conflict because they lived under the same roof as their husbands’ families. It is not difficult to understand from their experiences that the life they imagined and the life they were promised were completely different from each other. With a few positive exceptions, most women stated that the life they encountered in Belgium did not match the life they had hoped for before arriving and that their expectations were not met:

“When people came from Belgium to the village for holidays, they kept talking about how wonderful life was there. They’d say, ‘It’s like one hand in oil and the other in honey; money just comes while you sit.’ So, I imagined such a luxurious house. But when I got there, there wasn’t even a sofa to sit on. Just a curtain between the bedroom and the living room, and the whole place was one single room. In Emirdağ, people think, ‘If we go to Belgium, we’ll be saved,’ as if life there is guaranteed to be better. But it’s not like that. Sometimes I really regretted it. If you have a problem, there’s no one to talk to. And my husband—he’s irresponsible. He doesn’t work, doesn’t care about anything. All he does is go to the coffeehouse and sleep at home, living off insurance money” (KK3).

This study also found a small number of women who were satisfied with their marriages and circumstances despite facing significant challenges. We found that these individuals are supported by their families and spouses, encouraged to pursue language education to succeed in social life, and actively engaged in the workforce. However, for some women, their marriages have resulted in divorce due to exposure to domestic violence stemming from the disappointing life conditions they experienced in Belgium. Therefore, it is important to examine the factors contributing to participants’ dissatisfaction, why they have not been able to achieve the life they imagined before coming to Belgium, what they have encountered, and the consequences of these experiences. In this regard, we would like to present our findings concerning the marriage stories, challenges, social integration, and language learning processes of our participants. In this way, we aim to contribute to the discussion on the steps that can be taken and measures that can be implemented by the Belgian and Turkish governments, relevant authorities, and civil society organizations to prevent similar issues and ensure that women who come to Belgium through marriage can achieve a happier and more prosperous life.

Family Challenges Faced by Turkish Women and Their Roles in Marriage Strategies

The fact that Turks living in Belgium choose their spouses from Turkey has many positive and negative consequences. The most significant negative consequences are the difficulties experienced by those who marry in Turkey in adapting to the new cultural environment, cultural incompatibilities between married couples, family disputes, and divorces. In one of the interviews conducted with individuals whose opinions were sought regarding marriages from Turkey and the difficulties arising from these marriages, the following words were shared:

“We have made some gains here in material terms. However, one of our biggest wounds is spiritual decline. Cultural clashes are inevitable in marriages in Turkey. This conflict leads to separation and divorce. The divorce rate is also very high among marriages in the region. Divorces are rapidly increasing” (Gelekçi and Köse, 2011).

One of our interviewees, KK17, who works as a social worker at the SİMA association, provided the following information about the type of work she does and stated that most of the applicants are women: “I mostly translate divorce decisions, court decisions, and then citizenship documents. About 70% of the requests to translate divorce decisions come from women, and about 30% come from men.” In our research, we can say that seven out of the 20 participants were divorced, and the reasons for these divorces included the spouse’s failure to fulfil family responsibilities, infidelity, alcohol, gambling, night-life habits, and some women being subjected to physical and psychological violence involving their spouses’ parents.

When we examined the marriage stories of these women, we found that most of them had commonalities and faced similar problems. We also observed that these problems were interconnected in a cause-and-effect relationship, leading to a chain reaction. These findings indicate an interconnected set of structural and interpersonal challenges. When their difficult marriages end in divorce during their journey in Belgium, these women enter a new process. A significant finding is that many women reported feeling helpless and abandoned because they do not know how to get help during this process, partly due to their lack of knowledge of foreign languages. Some women who suffered physical and psychological violence stated that they did not receive help from their relatives and close friends. We are faced with indifference to what has happened. This increases their feelings of loneliness and helplessness. These findings highlight participants’ experiences of loneliness and helplessness. Because many participants lacked prior knowledge of their rights and available support systems, their ability to respond effectively to difficult situations was constrained. Nevertheless, after all their difficult experiences, we observed that they were able to take more positive steps in their lives by turning to civil society

organizations. Participants were recruited through Turkish associations, as their relative social isolation made alternative recruitment strategies difficult.

Table 2. Place of Origin of the Study Group

Place of Origin in Turkey	Number
Afyon/Emirdağ District and the villages of Sığracık, Yeşilyayla, Demircili, Bağçalar, Ekizce, Güveçci, Güneysaray, Suvermez	12
Afyon/Bolvadin/Büyükkarabağ Village	1
Uşak/Koyunbeyli Village	1
İzmir	1
Manisa/Salihli	1
İskenderun	1
Aksaray/Ortaköy	1
Ankara/Altındağ	1
Konya/Yunak/Yeşilyayla Village	1

Of the 20 women we interviewed for our study, 13 came to Belgium from the villages of Afyon/Emirdağ in Turkey. Of these, 11, came from rural areas and, have a primary school education. The number who completed high school was six, 6/20, the number who completed secondary education was two, the number who were illiterate was one, and the number who are were employed was eight.

Table 3. Educational Status of the Study Group

Educational Level	Number
Illiterate	1
Primary school graduate (Turkey)	11
Secondary school graduate (Turkey)	2
High school graduate (Turkey)	5
High school graduate (Belgium)	1

Of the participants, 12 entered arranged marriages, 13 married spouses from their hometowns, and four married relatives, including cousins. Families and close relatives were influential in the decision to marry, and most marriages occurred at a young age.

Table 4. Marital Type of the Study Group

Type of Marriage	Number
Arranged marriage	12
Marriage by choice	8

Table 5. Relationship to Spouse in the Study Group

Relationship to Spouse	Number
Spouse is a relative	4
Spouse is from the same hometown	13
Spouse is neither a relative nor from the same hometown	3

The average age at marriage for these women was 18. There is only one or two months between the decision to marry and the wedding date. All divorced couples had children, and their marriages ended in divorce after approximately seven years.

“I came here in 2003 at the age of 23 after getting married. I married my husband through an arranged marriage ceremony. I didn’t know him. The visa was issued immediately, so the wedding was rushed. The engagement and wedding took place within three months of each other. I separated from my husband in 2010” (KK20).

Young brides leave their villages and towns and move into homes where they live with their in-laws, at least initially, for traditional, economic and practical reasons. Their youth, the absence of their families, and their lack of knowledge about the new country and language they have come to further increase their feelings of alienation and push imported brides to the bottom of the family hierarchy they have entered (Koşar-Akçapınar, 2007).

The women we interviewed in Belgium found themselves in the same situation as other women who had come to marry. 13 out of 20 women stated that instead of setting up a new home for themselves, they were forced to live under the same roof as their spouses’ families within an existing arrangement. This appears to be one of the fundamental factors that makes it difficult for them to adapt to their new lives:

“There were 25 people from the same family living in the house. We lived in a five-story building, but we ate together. According to tradition, brides had to eat last, so there was no food left” (KK12).

Large-scale migration to Western Europe has given rise to numerous ethnic minority groups alongside dominant groups. Western European countries have become multi-ethnic societies, and ethnic divisions have become a part of these societies. Consequently, the relationships between the different parts of society and the forms and qualities of social capital developed by these communities have become increasingly important. According to Coleman, the most effective forms of social capital are based on relationships formed at birth. The weakening of

kinship ties also weakens this social capital. Social capital derived from kinship ties plays a functional role in both chain migration and coexistence in the country of migration. (Yaylacı, 2012).

Turks who settle abroad prepare themselves for the migration of their relatives and re-establish family ties. To do this, the main strategy is for young people to marry someone from the same region they came from, or even from the same extended family (Timmerman, Lodewyckx, Wets, 2009; Teule, Vanderwaeren, Mbah-Fongkimeh, Timmerman, 2012). In fact, the characteristics of marriage-based migration lie in the existence of networks, particularly family networks, that connect current migrants with those already settled in the destination country (Manço & Taş, 2019).

Since the mid-1980s, the Turkish community in Belgium has implemented a strategy of family or group integration through property acquisition, developing commercial enterprises, and engaging in associations and religious activities. In this way, the arrival of married couples, the geographic concentration³ of their businesses, their communal lifestyle, and the advantages derived from lower financial costs—thanks to contributions from family labor—have facilitated the initiation and consolidation of commercial activities (Manço, 2006).

In summary, Turks who have settled in Belgium tend to reestablish family solidarity by choosing spouses from the communities and relatives they left in Turkey. From a sociological perspective, the establishment of kinship links between settled individuals and new migrants reveals the presence of social capital in the community. As mentioned above, some researchers consider marriages with individuals from Turkey a core strategy in this context. This approach is seen as a mechanism for maintaining family cohesion, preserving cultural norms, and achieving financial stability.

Another study provides findings that support our data, indicating that among first-generation migrants, family income tends to be centralized in accordance with a patriarchal family model, and subsequent generations have continued this pattern:

“First-generation Turks generally exhibit nuclear but patriarchal family structures. Patriarchal authority was imported, and family members’ earnings were often pooled into a family account managed by the father during the early years of migration. Traditions initiated by the older generation have continued today, with first- and second-generation siblings often marrying and settling in the same building or on nearby streets” (Taş & Subaşı, 2017).

³ An establishment in impoverished inner-city neighborhoods or post-industrial peripheral areas experiencing commercial desertification (Manço & Ouled El Bey, 2017).

The statements of the women we interviewed reinforce these evaluations. This is because the expectation placed upon women who arrive from Turkey as brides is not only to fulfill traditional roles such as domestic duties and reproduction, but also to contribute to the family income. This often results in the exploitation of the labor of brides or grooms “imported” from Turkey, particularly within family run businesses.

This refers to a household structure in which food and resources are shared, all family members contribute economically, and the newly arrived woman assumes primary responsibility for domestic labor and childcare. In this context, it would not be an exaggeration to describe such marriages—which have systematically turned into a source of economic gain through kinship ties, now even referred to as social capital—with the expression: “one pot cooking for all, one family cashbox.”

It becomes clear from the issues and experiences shared by these women that family relations were often described by participants as shaped by economic dependency and instrumental expectations. The women reported that they were treated like “maids” by their husbands’ families and were deliberately prevented from working or learning the local Belgian languages out of concern, as they put it, that they might “become too aware.”

Consequently, these factors led to disappointment in both their marriages and lives in Belgium, giving rise to shared stories of hardship. The findings suggest that these women often became part of family structures characterized by strong dependency and limited autonomy. KK4 states the following on this matter:

“When I arrived in Belgium, I worked in my husband’s family shop, but they humiliated me. My father-in-law and sisters-in-law would say things like, ‘She doesn’t know the language, she can’t handle the cash register, just look at her, what good is it if she’s educated, she knows nothing.’ Yet I did all kinds of work. They didn’t officially register me as an employee, and I didn’t know that. My husband would beat me, and I constantly experienced violence. His family made me work like a servant. Even when I was sick, they made me carry cash boxes, and whenever I tried to claim my rights, my husband would use violence against me. But when he hit me, no one was around. There were no other Turks nearby, so I couldn’t call for help. When I arrived, I wanted to attend a language course, but they didn’t allow it. Two and a half years later, they tricked me into a divorce.”

Another participant reported experiencing violence from both her husband and his family throughout the marriage and was expected to perform household duties under all circumstances.

“The problems began. They said I didn’t get up early, didn’t prepare breakfast, didn’t do the housework, and treated me like a servant. I experienced violence from my husband while I was pregnant. Since I had no one, I couldn’t explain my situation and stayed at home all the time. When I was six months pregnant, my

father-in-law beat me, saying, ‘You’re not serving, why are you just sitting?’ During the postpartum period, he beat me again, asking why I wasn’t going downstairs or preparing breakfast. I didn’t know the language, I didn’t know where to go—I was like a fish out of water. Where could I even go? Before separating from my husband, I happened to see the consulate building, inquired about citizenship procedures, and obtained citizenship. In 2010, I was forced to divorce under my husband’s pressure because he had another woman in his life. Although relatives were all here, they did not help me.” (KK7).

One of the most significant problems faced by so-called “imported brides” is the feeling of isolation. A striking characteristic observed in their husbands is the desire to keep their wives in a state of unconditional dependency, which stems from the family’s preexisting protective instincts. In such families, for example, when the bride learns the language, her capacity for integration and her chances of success in society increase; however, this “gaining of independence” threatens the reproduction of a culture based on protection upheld by the husband and the extended family members. This, in turn, generates fear and the potential for violence. In these families, violence often originates not only from the husband but also from the father-in-law, mother-in-law, and even the sons. The language commonly used to justify such behavior includes statements such as “you belong to us” or “we saved you from the pit,” which reinforce control and dependency (Kaya & Kentel, 2005).

A similar pattern was observed in a study conducted by Taş (2014) on brides. The study notes that:

“Brides expressed their desire to learn the language, work, participate in social activities, and improve themselves. However, they were not permitted to pursue these goals. They stated that their husbands’ families were afraid of their personal development and independence. The mother- and father-in-law did not perceive the bride’s self-improvement as a positive opportunity to strengthen their son’s situation but rather interpreted it as a risk that she might leave their son. Unconsciously, they instilled in the bride the idea that ‘independence equals divorce.’” (p.229).

KK19, however, stands out as a positive example in the face of all these obstacles. The participant learned the language through courses and entered the labor market, thereby achieving her own economic independence.

“After coming to Belgium, I wanted to attend a course to learn the language. My husband supported me, but his family did not. They would say, ‘Brides don’t go to school. They don’t get a driver’s license. They don’t drive a car. They stay at home, serve, cook, and if someone from the village comes, they remain silent and serve

them.’ But since my husband supported me, I started the course. Later, I attended a vocational school for nursing assistance. I was able to stand on my own feet, but there are many women who go through these problems and cannot save themselves. These women cannot do it because they don’t want to break up their families, because of resignation, lack of self-confidence, laziness, and, above all, fear.”

Belgian-based families bringing brides from Anatolia are rooted not only in the desire to maintain cultural ties and traditional codes but also, in many cases, in the intention to reform their sons’ behaviors—particularly to help them break away from harmful habits and become more attached to home life.

Taş (2014) makes a similar observation: “Marriage is used by these families living in Belgium as a form of ‘therapy’ or as a ‘problem-solving tool.’ Parents aim to rehabilitate or keep a problematic child under control by arranging a marriage.” This observation corresponds to the expression commonly used in Anatolia—“baş göz etmek”—referring to marrying off a problematic man or woman to manage issues. Using marriage as a tool for resolving personal or familial problems has left the brides we interviewed in a psychologically, socially, and legally vulnerable position (p.228).

“They drink alcohol, use cannabis, gamble, and cannot control their children. To set them straight, they bring brides from Turkey and marry them. The bride who comes is then treated like a Cinderella—used as a servant” (KK7).

One of the factors reported by participants contributing to limited language development among migrant women was obstruction by husbands and in-laws, aimed at preventing women from gaining empowerment through language. Owing to language barriers, many women reported limited awareness of their rights or difficulty accessing them, which further isolated them under the control of their spouses. In Belgium, residency rights for migrants who marry are typically granted through the spouse. Therefore, in the event of separation or divorce—or if there is a change in the husband’s legal status—this dependency may cease to exist, and the woman’s legal right to remain in the country may be revoked (Küçükarslan & Topcuoğlu, 2024).

This situation places many women who migrate through marriage in a difficult dilemma. They are faced with two choices: either endure gender-based oppression and violence to maintain their right to stay in the country or escape the abuse and risk being deported (Erten, 2017).

Taş (2014) also supports this reality in his study with divorced women, sharing findings such as,

“After divorce, brides were subjected to various forms of pressure and harassment by their ex-husbands and their families. Threats included deportation to Turkey, taking custody of their children, bans on remarriage, and false reports to the police alleging fake marriages. Some women reported that they lost their residence permits due to such complaints.” Several women who participated in our study reported being subjected to similar threats before or after their divorces (p.230).

“After a certain point, I could not get along with my husband at all. I decided to separate, but he kidnapped the children and threatened not to return them, so I could not leave. He was not working at the time; he was receiving unemployment benefits and had never held a job. He was living a nightlife and took no responsibility for his children. I eventually separated from him in 1990” (KK12).

Women whose marriages ended in divorce chose to build their lives in Belgium rather than return to Turkey. In this process, obtaining a job, working, gaining economic independence, and making efforts to learn the local languages of Belgium appeared to be their most fundamental needs—and it can be said that many succeeded in doing so. This study found that many participants concealed the problems they experienced in their marriages from their families and relatives. They did so either to avoid upsetting them or because they felt uncomfortable with how returning to their parents’ home would be perceived in Anatolia. Additionally, already difficult economic conditions of their families would have made living together more burdensome. According to these women’s accounts, the economic independence and social rights they gained after divorce were decisive factors in their decision to stay in Belgium. It is evident that they are generally satisfied with Belgian laws and living conditions.

“It is difficult to return to one’s father’s house in the village. I cannot return to the village. My parents are already struggling; even their daughters-in-law are taking care of them. Since two families can’t live under the same roof, and due to social pressure in village life, I couldn’t return.” (KK4).

Turkish Women’s Language Learning Processes and Their Integration into Belgian Society

Integration is defined as the process by which immigrants become incorporated into society. Lockwood’s theory of integration is categorized under two main headings: system and social integration. System integration refers to the adaptation of immigrants within the institutional and social systems of the host society, whereas social integration describes participation in social and cultural structures. Esser, who comprehensively examines social integration, divides this concept into four distinct dimensions: acculturation, socio-economic-political position, interaction, and identity. According to Esser, for these four forms of social integration to occur, immigrant communities and individuals must

establish personal relationships with local society. Language acquisition is crucial to this process. In the context of integration, language emerges as a prerequisite for immigrants to blend into the host society; it is an element that enables participation in social and economic life, and therefore, it lies at the center of integration policies (Demiroğlu & Yücel, 2025).

Belgium, located between the Germanic and Latin worlds, has Dutch as its primary language in the north and French in the south, with a small German-speaking region along its border with Germany. In the federal capital, Brussels, Dutch and French are official languages. Moreover, since Brussels is also considered the capital of the European Union, English and German are widely spoken, and proficiency in these languages is seen as an asset in the job market. According to a comprehensive 2008 study on Turks living in Belgium, “language problems” ranked first among the major difficulties experienced, with 54% of participants citing it as their primary issue (Gelekçi & Köse, 2011).

Within the framework of the EU’s social policy, Belgium has adopted an open family policy that focuses on family welfare by economically empowering families, providing educational and counseling services, and offering services through institutions outside the family. Belgium’s social policy structure is both traditional, supporting the family, and flexible, allowing individuals to step outside the family when necessary and pursue new lifestyles. Situations such as domestic violence and divorce, which affect both family and individual welfare, illustrate this balance, making Belgium an interesting case. A clear example of this balance can be seen in the living conditions of immigrant women who are highly dependent on their families; when family functioning is disrupted, the social services provided during divorce processes are informative regarding the well-being of women, children, and even male spouses (Küçükarslan & Topcuoğlu, 2024).

Since our study focuses on women residing in the Brussels region, this study found that while a minority needed to learn Flemish, the majority reported experiences related to learning French. With a few exceptions, most women began working after their divorces and received various forms of support through social services, most notably access to language courses to learn the national languages of Belgium. According to their testimonies, one of the key difficulties in learning French was its significant structural difference from Turkish and the fact that it is not pronounced as it is written. Furthermore, their educational backgrounds contributed to the challenges they faced in language acquisition.

Although many attended language courses, they reported difficulties in learning due to living in predominantly Turkish neighborhoods, where Turkish is the primary spoken language, socializing mainly with other Turks, and working in workplaces where Turkish is commonly used. In addition, the emotional toll of negative experiences, particularly those related to marriage and divorce, further hinders their ability to learn. Many stated

that not knowing the language made it difficult for them to manage their affairs independently, particularly when dealing with official institutions or paperwork, and they often required help from relatives or interpreters. Due to language barriers, they also expressed a sense of social withdrawal and hesitancy in engaging with non-Turks, which led them to spend most of their time in the Turkish community.

“I do not know any French, and I do not attend a course because I have to take care of my children at home. I’m not working. I meet my daily needs in the Turkish neighborhood. For example, if I need to see a doctor, I prefer a Turkish one. If I have to go to a hospital, I take someone who speaks the language. If there are no relatives or friends around, I pay someone for help. However, most people who come here already have familiar connections from Turkey, such as neighbors, relatives, or people from the same hometown, so they do not have much difficulty. They rely on this when they arrive. People buy houses outside of Schaerbeek, but they spend their days in the Turkish neighborhood — in restaurants, cafes, mosques, coffeehouses, and while shopping.” (KK8)

Our interviewee coded as KK9 states that due to not knowing the language, they are unable to communicate with foreigners or participate in social environments:

“We have some interaction with Moroccans. We meet at courses, we are neighbors, we just say hello — there is no visiting each other. Because of the language barrier, I do not attend home gatherings. Other than that, I communicate with Turks.”

One participant did not feel the need to learn French because most of their coworkers were Turkish:

“If I had gone to a course when I first came here, while I was still young, I would have learned it. However, I could not attend because I was working. I didn’t have time. I do not feel the need to learn the language, and even if I did, my brain cannot absorb it. I joined a language course six months ago but attended it irregularly for less than six months. We are exposed to street language, but at school, they teach formal French, so it was not effective for me. I learned some things more easily while working. I know about 5% of French. I am currently working in flower packaging. Turkish people from Bulgaria, Turks, and Moroccans work there. There are no Belgians, so I don’t need the language there” (KK5).

Others stated that they learned French while working for a Belgian company:

“I had difficulty learning French; I could not pronounce it properly. I never attended a course — I learned it through my own efforts. Since the children were going to school, I picked up some things from them by asking, ‘What is this? What does it mean?’ A relative from Turkey sent me a Turkish-French dictionary. I learned by

watching movies and on television. Later, when my child was nine months old, I started working at the cleaning company where my mother-in-law worked. While working there, I reinforced what I had learned by listening” (KK12).

Conclusion

This study highlights the main challenges faced by women who migrate from Turkey to Belgium through marriage during their integration processes. The findings indicate that language barriers hinder women’s participation in social life and access to the labor market, and situations such as family conflicts, domestic violence, and divorce exacerbate their vulnerability. Factors such as low educational levels, dependency on spouses and families, social isolation, and lack of economic independence have placed these women in a particularly vulnerable position. Consequently, their limited language skills and lack of professional experience push them to the lowest levels of the workforce.

These women are part of a long-standing pattern of marriage migration, often without being aware of the underlying marriage strategy. It must be noted that the expectations of the women brought from Anatolia as brides were often completely different from the expectations of the families they joined, and they only realized this after experiencing painful challenges in their new lives. However, in some cases, supportive spouses and families facilitated language learning and labor market participation, enhancing women’s quality of life and social integration.

This research provides an in-depth understanding of women who migrate from Turkey through marriage. Therefore, as a solution to the problems identified, it is crucial for the Belgian government to implement social policies that address the specific needs of these immigrant communities and develop measures to ensure their welfare.

Discussion and Recommendations

Considering these findings, policymakers and institutions in Belgium have a significant responsibility to ensure that Turkish immigrant women can participate more effectively in society. First, it is essential to provide access to language courses for women arriving through marriage and to guide them toward vocational training and employment programs. Prioritizing the rapid integration of these women into the labor market is important not only to increase their income levels and autonomy but also to accelerate their language acquisition.

The findings suggest that Turkish consular officials in Belgium could play an important role in providing guidance and support. They should be well-informed about the lives of these women, provide guidance on potential challenges, and engage in related support initiatives. Additionally, legal and social protection mechanisms must be strengthened to address domestic violence and other forms of coercion. As a qualitative

study based on a purposive sample in Brussels, the findings are context-specific and may not be generalizable to all Turkish marriage migrant women in Belgium.

It takes time for women from Turkey to become aware of their rights. Therefore, the Turkish and Belgian governments, in cooperation with civil society organizations, should implement awareness-raising initiatives to facilitate women's understanding of their rights and access to social support systems. These awareness efforts should also be communicated in Turkish through local and national Turkish media. Involving Turkish associations and social workers in this process would be beneficial to the program. Steps taken in this direction will contribute not only to the individual empowerment of women but also to the social integration of the Turkish immigrant community in Belgium.

Conflicts of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author acknowledges that she received no external funding in support of this research.

References

- Bekar, B. (2018). *Turks and the Turkish language in Belgium*. *Journal of Language and Literature Studies in Rumelia*, 11, 15–26.
- Coleman, J. S. (2000). *Social capital in the creation of human capital*. In *Social capital: A multifaceted perspective*. Washington, DC: The World Bank.
- Demiroğlu, H. & Yücel, D. (2025). The effect of mother tongue, age, and education level on Turks' German language learning processes in integration courses in Germany. *International Journal of Social Sciences (IJSS)*, 9 (38), 489–518.
- Erten, E. (2017). *Difficulties encountered by women migrating to Germany through marriage and their coping strategies* (Unpublished master's thesis). Istanbul University, Istanbul, Turkey.
- Gelekçi, C. (2010). Learning and use of the mother tongue in the process of cultural transmission among Turkish youth living in Belgium. *Türkbilig*, 19, 117–136.
- Gelekçi, C. (2010). *Problems encountered by Turkish children in Belgium in their educational experiences and their views on discrimination*. *Hacettepe University Journal of Turkic Studies*, 12, 163–194.
- Gelekçi, C. & Köse, A. (2011). *From guest workers to ethnic minority: Turks in Belgium*. Phoenix Publishing.
- Gelekçi, C. (2014). *The formation process of the Turkish population in Belgium and its current situation within the scope of international labor migration*. In *Proceedings of the 5th Congress of the Union of Sociologists of the Turkic World* (April 25–26, 2014). Almaty.
- Güvenli, R. (2022). *An examination of intercultural communication competence among Turkish migrants living in Belgium*. *Eurasian Journal of Social and Economic Research*, 9 (3), 335–359.
- Hacıismailoğlu, H. (2014). *Multiculturalism programs of political parties in the Flemish Region of Belgium* (Master's thesis). Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Alliance of Civilizations Institute,

- Istanbul, Turkey.
- Kaya, A. & Kentel, F. (2005). *Euro-Turks: Bridge or barrier between Turkey and the European Union?* Istanbul: Istanbul Bilgi University Publications.
- Kaya, A. & Kentel, F. (2008). *Turkish Belgians: Bridge or barrier between Turkey and the European Union?* Istanbul: Bilgi University Publications.
- Koşar-Akçapınar, Ş. (2007). Imported Turkish brides in Western Europe and integration issues: The case of Belgium. In A. Kaya & B. Şahin (Eds.), *Roots and routes* (pp. 301–421). Istanbul: Bilgi University Publications.
- Küçükarslan, G. & Topcuoğlu, R. (2024). Social services for divorced Turkish migrant women: The Belgian model. *Eskişehir Osmangazi University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 19(3), 752–774.
- Manço, A. (2000). *Forty years of Turks in Belgium (1960–2000): Problems, developments, and changes*. *Journal of Muğla University Institute of Social Sciences*, 1(1), 119–133.
- Manço, A. (2002). *The position of Turkish immigrants in the Belgian education system*. *Journal of Social Sciences of the Faculty of Letters, Cumhuriyet University*, 26(1), 61–68.
- Manço, U. (2006). An overview of the Turkish presence in Europe. In A. Manço (Ed.), *Turks in Europe. The time of enlargement* (pp. 25–38). Paris: L'Harmattan.
- Manço, A. & Ouled El Bey, S. (2017). Cities and diversities: Living together in public space? In A. Manço et al., *The contribution of the Other: Overcoming the fear of migrants* (pp. 119–126). Paris: L'Harmattan.
- Manço, A., & Gavray, C. (2013). Citizenship and youth of Turkish immigrant origin in Belgium. *Diversities and Citizenships*, (34), 28–33.
- Manço, A., & Gerstnerova, A. (2016). Migrant associations as alternative jobs providers: Experience of Turkish and sub-Saharan communities in Belgium. *Border Crossing*, 6(1), 1–15.
- Manço, A., & Taş, E. (2019). Matrimonial migrations: Risk factors in mental health. *Canadian Journal of Psychiatry*, 64(6), 443–446.
- Manço, A. (2020). Turkish-style marriage: Labor supply and matrimonial strategies. *Studi Emigrazione*, 219, 456–469.
- Perrin, N. (2007). Overview of available statistical data on the issuance and refusal of visas. *Revue du droit des étrangers*, 143, 138–146.
- Sağdıç, E. (2022). *The Turkish diaspora in Belgium*. *Sakarya University Journal of Turkish Studies*, 1(1), 1–14.
- Sarıkaya, H. (2014). *An examination of the main educational problems experienced by children of Turkish origin in the Flemish education system in Belgium*. *Journal of Academic Social Research*, 8, 246–260.
- Schoonvaere, Q. (2013). Demographic study of the Turkish population in Belgium. Brussels: Centre for Equal Opportunities and Opposition to Racism.
- Solmaz, M. & Deniz, L. (2020). *Differences between students of Turkish origin and their parents in Belgium and students and parents in Turkey*. *Journal of International Social Research*, 15(25), 3684–3709.
- Şen, Ü. (2011). *Attitudes of Turkish children living in Belgium toward Turkish and their writing skills* (Unpublished master's thesis). Gazi University, Ankara, Turkey.
- Taş, E. (2014). Brides from Turkey who migrated to Belgium through marriage and the issue of divorce. *Hacettepe University Journal of Turkic Studies*, 1(20), 217–235.
- Taş, E. (2014). *Reversed alliances: Sufferings of sons-in-law in Turkish matrimonial migrations*. Saarbrücken: Presses Académiques Francophones.

- Taş, E., & Subaşı, Z. (2017). A view of family structures of the Turkish immigrant community in Belgium in the light of clinical studies. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 3(1), 43–64.
- Teule, J., Vanderwaeren, E., & Mbah-Fongkimeh, A. (2012). *Marriage migration from Emirdağ to Brussels*. Brussels: FRB.
- Timmerman, C. (2008). Marriage in a 'culture of migration': Emirdağ marrying into Flanders. *European Review*, 16(4), 585–594.
- Timmerman, C., Lodewyckx, I., & Wets, J. (2009). Marriage at the intersection between tradition and globalization: Turkish marriage migration between Emirdağ and Belgium from 1989 to present. *The History of the Family*, 14(2), 232–244.
- Yaylacı, F. 2012. *Localism and Social Communication Processes of Turks Living in Belgium: A Study on Emirdag and Posof People in Belgium*. Anadolu University, Institute of Social Sciences, PhD Thesis. Eskişehir.

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Book Review

Fatmagül Özdemir

To cite this article: Fatmagül Özdemir (2026) [Ayşe Parla, Kırılıgan Umut: Türkiye'de Göç ve Aidiyetin Sınırları], Turkish Journal of Diaspora Studies, 6(1), 79-82, DOI: 10.52241/TJDS.1847276

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.1847276>

Submission Date: 22 December 2025 **Acceptance Date:** 2 March 2026

Article Type: Book Review

© 2026 Fatmagül Özdemir. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 15 March 2026

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Kitap İncelemesi / Book Review

Ayşe Parla, **Kırılgan Umud: Türkiye’de Göç ve Aidiyetin Sınırları**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2023, 312 sayfa, ISBN: 978-975-05-3520-8

Fatmagül Özdemir*

Migration has been a reality of humanity for centuries. Periodically, migration movements have either gained momentum or become more stable. Numerous migration movements from Bulgaria to Türkiye have occurred during different political periods, but the large-scale migration after 1989 had particularly significant political and sociological consequences. After 1989, approximately 400,000 people—fleeing various assimilationist pressures imposed by the Bulgarian regime—reached the Turkish borders seeking legal and moral refuge. This mass migration has been defined by the Republic of Turkey as the return and reunification of ethnic Turks with their homeland.

However, beneath this political rhetoric lie entirely different realities. Bulgarian migrants face a harsh economic and bureaucratic environment in the land they consider their homeland. They begin their new lives struggling with precarious working conditions and entrapment in informal labor arrangements. Furthermore, while migrants await citizenship with hopes grounded in their cultural and ethnic identities, their access to this right is significantly delayed through official procedures, bringing numerous bureaucratic obstacles. At this point, the concept of *precarious hope* encapsulates political and sociological meanings, enabling an understanding of the boundaries of belonging in the context of migration and increasing awareness of the fragility of belonging.

First published by Stanford University Press in 2019, Ayşe Parla’s *Precarious Hope: Migration and the Limits of Belonging in Turkey*—a substantial and influential work based on extensive field research—was translated into Turkish in 2023. Drawing on detailed ethnographic research, *Precarious Hope* focuses primarily on the experiences of Turkish immigrants from Bulgaria who have lived in Turkey since 1989, using migrants’ own testimonies. Consisting of eight chapters, the book addresses the concept of hope, its historical development, and its limitations in a distinctive and highly successful manner. While ethnographically examining the economic insecurity, bureaucratic uncertainty, and psychological fluctuations faced by immigrants classified as “cognates,” the book also interrogates the nation-state’s mechanisms of belonging.

Parla bases this study on a long-term, multi-stage fieldwork process that lasted approximately five years, during which she actively participated in migrants’ daily struggles

* Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Politika ve Ekonomi Bölümü, Ankara, Türkiye

as a participant observer. This approach demonstrates that her work not only contributes to academic literature but also provides tangible insights into the social, political, and legal dimensions of migration that directly affect society. Parla gathered data from migrant neighborhoods in İstanbul, upper- and middle-class employer districts, and institutional settings such as population registry offices and police stations. This illustrates that the fieldwork was not confined to a single, isolated setting but instead involved direct engagement with various institutions, actors, and social problems. Moreover, Parla's focus on the emotional and social dimensions of migration—beyond classical legal and economic models—enhances the anthropological depth of the study and underscores the value of multidisciplinary approaches in social science research.

Parla defines *precarious hope* as the persistent yet fragile expectation migrants hold while seeking access to the security promised to them. This hope derives from migrants' belief that, based on their Turkish identity, they are entitled to citizenship rights under the Turkish legal system. The state's emphasis on ethnicity also produces what Parla terms a "hierarchy of otherness," another key conceptual framework of the study. This hierarchy delineates who is perceived as a greater threat to national borders and how distance is constructed between national identity and legal belonging (p. 17).

The hope of acquiring citizenship—legally granted to migrants on the basis of Turkish identity—distinguishes Bulgarian migrants from other immigrant groups and places them at the top of the *Hierarchy of Acceptability*. This concept, developed by Parla in collaboration with Didem Daniş (2007), refers to the way states regard certain migrants as more acceptable and valuable than others (p. 19). Consequently, this hierarchy functions as a governance mechanism that secures migrants' compliance with state authority. It also highlights the dilemmas faced by immigrants, particularly how "acceptable" groups are pacified through carefully sustained hopes.

Parla is cautious in defining the boundaries of hope, deliberately avoiding purely positive interpretations. Instead, she emphasizes the contextual and ambiguous nature of hope, arguing that it can both empower and constrain depending on circumstances. While hope may foster solidarity, it can also produce exclusion (pp. 20–21). Her refusal to conceptualize hope from a single perspective—and her use of the Pandora's Box myth to illustrate hope's entanglement with suffering and control—offers a powerful symbolic framework for understanding migrants' paradoxical experience of despair and expectation. This approach successfully captures the emotional tension inherent in migrant life.

Parla further connects migrants' expectations to Patricia Williams's concept of "structured expectation," which refers to how certain groups are permitted to hope for justice under the law, while others are systematically excluded from such expectations (p. 31). Parla's central question concerns how hope, as both an individual orientation and

a collective sentiment, shapes the experiences of different migrant and minority groups. Structured expectation provides a critical answer: while laws and formal rights allow some groups to sustain hope, others are denied even the possibility of realistic expectation due to bureaucratic and social barriers. In this sense, hope emerges as a mechanism shaped by power and control.

In the introduction, Parla examines how Turkey's Settlement Laws frame migration through ethnic criteria, legitimizing immigration by defining Turkish ancestry and cultural affiliation as prerequisites (p. 50). For migrants arriving after 1989, however, these legal promises involve unpredictably long waiting periods, resulting in what Parla characterizes as a violation of the implicit legal contract. Migrants thus find themselves torn between loyalty to the state and feelings of betrayal stemming from unmet expectations. Parla compellingly portrays the resulting identity crisis and migrants' persistent attachment to the hope of eventual citizenship. Although hope is often framed positively in migration literature, Parla demonstrates how it also operates as a mechanism of control, sustaining a highly fragile migrant existence.

Parla's ethnographic approach, which conceptualizes bureaucracy as a spatial and experiential domain, is particularly striking. Bureaucratic spaces function as instruments of power, and prolonged waiting periods become tools through which the state exerts control over migrants. The uncertainty experienced during these periods deepens migrants' dependence on the state and continuously reproduces hope. Parla also illustrates how racial and ethnic hierarchies shape everyday discrimination. For instance, she contrasts the treatment of a Bulgarian migrant with that of a Nigerian migrant, Festus Okey, demonstrating how the hierarchy of acceptability influences encounters with police violence (pp. 130–135). Such experiences foster fear of law enforcement and compel migrants to constantly justify and reassert their identities.

Precarious hope is also evident in the sphere of labor exploitation and informality. Many migrants—including skilled workers—are concentrated in low-paid care work. Because work permits and employment conditions are largely controlled by employers, migrant labor becomes highly vulnerable to exploitation. In some cases, employers confiscate migrants' passports as a means of control (p. 165). By integrating interview material with conceptual analysis, Parla offers a rich and nuanced portrayal of these dynamics. Her deep involvement in migrants' lives and her attention to their psychological experiences of belonging open a distinctive and valuable perspective within migration studies.

Finally, Parla emphasizes that Bulgarian migrants often perceive themselves as semi-citizens and express a longing for the past. She argues that migrants' nostalgia for communism is not merely romantic but reflects a desire for the economic security, labor rights, and social stability they struggle to attain in Turkey (p. 213). By engaging

with migrants who recall a time when basic survival felt more assured, Parla reveals how nostalgia can function as a form of resistance against insecurity (p. 221). This insight significantly enriches understandings of migrant psychology.

In conclusion, Ayşe Parla's *Kırılgan Umut: Türkiyede Göç ve Aidiyetin Sınırları* (*Precarious Hope: Migration and the Limits of Belonging in Turkey*) is a comprehensive ethnographic study examining the experiences of Bulgarian immigrants following 1989. The book demonstrates that although these migrants occupy a privileged position within the hierarchy of acceptance, this status does not shield them from uncertainty or insecurity. Through the concept of precarious hope, Parla reveals how insecurity functions simultaneously as a tool of governance and compliance. Methodologically rigorous and conceptually innovative, *Precarious Hope* significantly enriches migration studies and offers enduring insights into the fragility and cost of belonging.

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Book Review

Hasan Baltacıer

To cite this article: Hasan Baltacıer (2026) [Özcan Mutlu, Almanya Nasıl Vatan Oldu? Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı], Turkish Journal of Diaspora Studies, 6(1), 83-85, DOI: 10.52241/TJDS.1850486

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.1850486>

Submission Date: 27 December 2025 **Acceptance Date:** 24 February 2026

Article Type: Book Review

© 2026 Hasan Baltacıer. Published with license by Migration Research Foundation

Published online: 15 March 2026

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Kitap İncelemesi / Book Review

Özcan Mutlu, **Almanya Nasıl Vatan Oldu? Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın 60. Yılı**, Doğan Kitap, 2. Baskı, İstanbul, Aralık 2023, 280 Sayfa, ISBN: 978-625-6570-62-7

Hasan Baltacıer*

The migration from Türkiye to Germany, which began in 1961, was not merely a movement of labour; it was the transplantation of Anatolian people's culture, values, hopes, and stories to Germany. Written by Özcan Mutlu on the occasion of the 60th Anniversary of the Türkiye-Germany Labour Recruitment Agreement, *Almanya Nasıl Vatan Oldu?* (How Did Germany Become a Homeland?) is a significant work that addresses the experiences of immigrants from a human-centered perspective. Although it starts with the concept of the guest worker (*Gastarbeiter*), the book documents the transformation and achievements of the Turkish community, which is now active in every field of Germany, from science to art, politics to gastronomy. By presenting first-hand accounts of how second and third-generation immigrants of Turkish origin have embraced Germany as their homeland, how they utilized the opportunities offered by Germany, and the challenges of adaptation and identity they faced, the work aims to ensure that future immigrants can benefit from these experiences. The experiences of the individuals featured in the book are conveyed directly to the reader without any interference from the author. With few exceptions, the experiences presented in the book demonstrate significant similarities.

The book brings together 27 different portraits, ranging from globally recognized figures like BioNTech founders Uğur Şahin and Özlem Türeci to individuals who have made a name for themselves in German politics. The fundamental question of the work mirrors its title: *How Did Germany Become a Homeland?* Examining the stories of these 27 individuals reveals that the concept of "homeland" is not a static geography but a dynamic phenomenon constructed through labour and lived experience. Indeed, almost all interviewees (with the exception of Kader Gümüş) define Germany as their home. The narratives of the generation describing themselves as "suitcase children" are particularly striking examples of being in-between. Growing up with the psychology that their suitcases were always ready to leave, feeling neither fully German nor fully Turkish, this generation constructed their identities through a synthesis of both cultures. While the main issues for the first generation were "language barriers" and "physical adaptation," the book clearly demonstrates that the primary struggle for subsequent generations has been "identity construction" and "institutional acceptance."

* Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü, Ankara, Türkiye

Structurally, the book consists of an introduction and five main sections. The introduction features the author Özcan Mutlu, alongside the President of the Federal Republic of Germany, Frank-Walter Steinmeier, and the Honorary Chairman of Doğan Group, Aydın Doğan. The subsequent five sections are titled: *Setting Out*, *Rising Up*, *Moving Ahead*, *Resisting*, and *Arriving*. Each section contains five or six individuals, categorized based on their experiences.

The introduction provides a general overview of Turkish-German relations rather than focusing solely on the author's personal story. It presents the consequences of the labour agreement for both sides, generalizing the difficulties faced and successes achieved by immigrants. The author posits that the Labour Recruitment Agreement signed in Bonn on October 30, 1961, marked the beginning of the Turkish migration in Germany. A key argument throughout the book is that immigrants are reshaping Germany. It highlights that the first guest workers did not intend to stay permanently and they spoke no German. Mutlu notes that between 1961 and 1973, 2.5 million people applied from Türkiye, with only one-fourth being accepted. By the end of recruitment policy in 1973, the number of guest workers had reached 850,000. Unlike other immigrants who returned home as their countries joined the EU, the majority of Turkish workers remained, driven by Türkiye's economic conditions and the political turmoil following the 1980 military coup. This section also touches upon the dark chapters of xenophobia, including racist murders and arson attacks by far-right extremists (p. 13).

In the first section, *Setting Out*, some individuals belong to guest worker families, while others are products of brain drain. A common theme here is that interviewees recall experiencing little to no discrimination during their childhoods—or being unaware of it. Furthermore, when asked about their origins, many identify as German or belonging to a specific German city. The story of Aygül Özkan stands out in this section due to the death threats and media coverage she faced as the first minister of Turkish origin (p. 23).

The second and third sections, *Rising Up* and *Moving Ahead*, share a common theme of social mobility. These stories describe the struggle of workers' children to climb the social ladder through entrepreneurship or academic success. Unlike the previous section, speakers here report exposure to various forms of racism during their childhoods. While some view both Türkiye and Germany as homelands, others identify solely as German. These sections feature a broad professional spectrum, ranging from individuals with sports backgrounds like Ali Laçın and Duygu Bolat to Member of the European Parliament İsmail Ertuğ (pp. 73, 119).

The fourth section, *Resisting*, is the most distinct part of the book. Here, contributors discuss not only their upward mobility but also the racism and difficulties they faced due to their origins. Ambivalence regarding the concept of "homeland" is visible in some

narratives. Prof. Yasemin Karakaşoğlu's account is particularly notable; although she centers her life in Germany, she maintains deep ties with Türkiye. However, the most significant outlier among the 27 speakers is Kader Gümüş. She is the only person in the book who does not live in Germany, does not feel a sense of belonging there, and is openly critical of the country (p. 175).

The final section, *Arriving*, shares similarities with the first three but differs in the socioeconomic background of the families; with two exceptions, they are not from working-class origins. Notable examples include Bülent Bilaloğlu, whose father, Bekam Bilaloğlu, was one of architects of the Germany-Türkiye Social Security Agreement. Like previous chapters, this section explores how Germany shaped these individuals and their paths to success (p. 215).

While the book's strength lies in showcasing the diversity of the Turkish community in Germany, its significant shortcoming is "selection bias." The stories are almost exclusively tales of superior success. With few exceptions, the subjects hold high-status professions such as athletes, chefs, musicians, diplomats, and ministers. While this offers different perspectives, the voice of the "ordinary person"—the factory worker, the individual unable to overcome language barriers, or those defeated by structural racism—is largely silent. Furthermore, the inclusion of individuals from non-guest worker families creates a contrast with the book's focus on the Labour Recruitment Agreement.

The absence of ordinary individuals risks creating a "model minority" perception. The book suggests that Germany becomes a homeland primarily because these individuals seized opportunities and achieved high status. In this context, it is debatable how accurately the work reflects the reality of the over two million Turks living in Germany. The *Resisting* section, particularly Kader Gümüş's story, breaks this pattern and adds realistic depth. Her narrative demonstrates how the exclusionary attitude of the host society can sever ties of belonging, regardless of an individual's qualifications.

In conclusion, Özcan Mutlu's *Almanya Nasıl Vatan Oldu?* views migration history between Turkey and Germany through personal narratives. It successfully depicts the evolution of migration from a passive phenomenon to an active and transformative force. The work serves as a valuable archive for remembering where the Turkish community in Germany came from and demonstrating where it can go.